

**ЗАПОРІЗЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ ТА НАУКИ УКРАЇНИ**

Кваліфікаційна наукова
праця на правах рукопису

БАРЛІТ АНТОН ЮРІЙОВИЧ

УДК 342.98+34.038.2

ДИСЕРТАЦІЯ

**АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВИЙ МЕХАНІЗМ РЕАЛІЗАЦІЇ ТА
ЗАХИСТУ СУБ'ЄКТИВНИХ ПУБЛІЧНИХ ЕКОЛОГІЧНИХ ПРАВ**

Подається на здобуття наукового ступеня **доктора філософії**

Дисертація містить результати власних досліджень. Використання ідей, результатів і текстів інших авторів мають посилання на відповідне джерело

_____ А.Ю. Барліт

Наукові керівники: **Коломоєць Тетяна Олександрівна**,
доктор юридичних наук, професор,
член-кореспондент НАПрН України,
Заслужений юрист України;
Легеза Юлія Олександрівна
доктор юридичних наук, професор

АНОТАЦІЯ

Барліт А.Ю. Адміністративно-правовий механізм реалізації та захисту суб'єктивних публічних екологічних прав. – Кваліфікаційна наукова праця на правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю 081 «Право». – Запорізький національний університет, Запоріжжя, 2021.

Наголошено, що суб'єктивні публічні права та свободи приватної особи є складовою її адміністративно-правового статусу, визначають обсяг її процесуальної правосуб'єктності. Визначено наявність кореляційних зв'язків такого категоріального ряду, як «адміністративно-правовий статус приватної особи», «адміністративно-правове становище приватної особи», «правовий стан особи», «адміністративна правосуб'єктність приватної особи», які структурно складаються із поєднання таких елементів, як потреби, інтереси, мотиви, професійна та інші форми соціальної діяльності, взаємовідносини особи і держави.

Зроблено висновок, що попри зазначену багатогранність підходів до розуміння ідеї правового статусу особи розвиток міжнародного законодавства у досліджуваній сфері характеризується тенденціями до його уніфікації, що виявляється у прийнятті таких загальновизнаних міжнародних актів, як Загальна декларація прав людини (1948 р.), Міжнародний пакт про економічні, соціальні та культурні права (1966 р.), Міжнародний пакт про громадянські і політичні права (1966 р.), Європейська конвенція про захист прав людини і основних свобод (1950 р.) та ін.

Виділено за способом нормативного закріплення позитивні (що визначаються шляхом встановлення зобов'язань держави створити певний механізм реалізації особою певної правомочності) та негативні права (що встановлюються шляхом встановлення заборони певної форми діяльності з

боку будь-якого суб'єкта, в тому числі органу публічної влади) приватної особи. Визначено, що прикладом позитивного підходу до нормативного закріплення права людини є формулювання, викладене у положенні статті 50 Конституції України, де визначено право кожного «на безпечне для життя і здоров'я довкілля та на відшкодування завданої порушенням цього права шкоди»; негативним - встановлення заборони для будь-якого учасника суспільних правовідносин щодо неприпустимості «збирання, зберігання, використання та поширення конфіденційної інформації про особу без її згоди, крім випадків, визначених законом, і лише в інтересах національної безпеки, економічного добробуту та прав людини» (ч. 2 ст. 32 Конституції України).

Наголошено, що реалізація суб'єктивних публічних екологічних прав спрямовується на забезпечення вимог екологічної безпеки як складової національної безпеки, що передусім пов'язується із вжиттям заходів із запобігання надзвичайних екологічних ситуацій, подолання проявів екологічної злочинності, попередження інших форм правопорушень у сфері використання природних ресурсів, що у сукупності визначають ефективність здійснення державної політики із забезпечення екологічних прав та інтересів приватної особи. З'ясовано, що реалізація екологічних інтересів пов'язується не лише із реалізацією державної політики із охорони довкілля, але і забезпечення раціонального користування природними об'єктами для сталого економічного й соціального розвитку соціуму. Наголошено, що забезпечення реалізації екологічного інтересу має розглядатися як публічно-правовий вимір змісту суб'єктивного права громадян на безпечне довкілля, наголошуючи при цьому на публічному характері такого інтересу.

До системи суб'єктивних публічних екологічних прав віднесено право на вільний доступ до інформації про стан довкілля, право об'єднуватись у громадські природоохоронні формування, право одержання екологічної освіти, право брати участь у розробці та прийнятті управлінських рішень з питань використання природних ресурсів та природних об'єктів та ін.

Зроблено висновок, що належна реалізації суб'єктивних публічних екологічних прав вимагає створення механізмів їх судового та позасудового захисту та охорони від порушень як з боку суб'єктів владних повноважень, що виступають як адміністративні органи, так і з боку суб'єктів господарювання, що виступають споживачами природних ресурсів на підставі спеціальних дозволів.

З'ясовано, що надзвичайно важливими проблемами здійснення публічного управління у сфері охорони навколишнього природного середовища є низький рівень консолідації та взаємодії таких суб'єктів, триваюча реформа системи державного контролю за рівнем забруднення довкілля, відсутність прозорої системи доступу до інформації про стан забруднення атмосферного повітря, скидання стічних вод, а також відсутність дієвого механізму здійснення функції громадського контролю за використанням загальнонаціональних природних як об'єктів виключного права власності Українського народу. Підтримано ідею активізації процесів реформування системи публічного управління у реалізації суб'єктивних публічних екологічних прав із використанням ландшафтної комплексної підходу до її розбудови, що відповідає «концепції сталого розвитку» як пріоритетного принципу забезпечення екологічних прав відповідно до законодавства країн Європейського Союзу.

Встановлено полісемантичність підходів до розуміння категорії «адміністративна процедура», що в умовах нормативної невизначеності вимагає активізації процесів систематизації відповідної сфери чинного та новаційного законодавства України. Підкреслено, що здійснення дослідження співвідношення категорій «адміністративна процедура» та «адміністративне провадження» має виходити із їх розуміння як статичної та динаміки адміністративних правовідносин.

Залежно від функціональної спрямованості адміністративної процедури у сфері реалізації суб'єктивних публічних екологічних прав поділено на юрисдикційні (що є проявом негативного правового регулювання) і

неюрисдикційні (які здійснюються в межах позитивного регулювання). Визначено, що інформаційні адміністративні процедури за своєю сутністю є поєднанням проявів юрисдикційних та неюрисдикційних їх різновидів (зокрема, надання відомостей про стан охорони навколишнього природного середовища може відбуватися в результаті оформлення інформаційного запиту до розпорядника публічної інформації, так і в межах реагування на висунуту адміністративну скаргу, підставою для подання якої є порушення права на безпечне довкілля).

Гарантії суб'єктивних публічних екологічних прав за своїм змістом поділено на загальнофункціональні та спеціальнофункціональні. До загальнофункціональних гарантій віднесено сукупність соціально-економічних, політичних, просвітницьких, виховних та інших гарантій. Визначено, що впровадження спеціально функціональних (юрисдикційних) гарантій передбачає здійснення певної сукупності публічно-владних управлінських функцій, що дозволяють вирішити науково-практичну задачу із здійснення, захисту та поновлення порушених суб'єктивних публічних екологічних прав особи.

До складових системи гарантій адміністративно-правового забезпечення екологічних прав громадян віднесено механізм адміністративної відповідальності юридичних і фізичних осіб за порушення законодавства у даній сфері. Виділено такі групи адміністративних правопорушень у сфері захисту суб'єктивних публічних екологічних прав, як: правопорушення у сфері забезпечення доступу до публічної інформації; правопорушення у сфері здійснення оцінки впливу на довкілля; корупційні правопорушення.

Обґрунтовано, що гарантією забезпечення належного рівня здійснення забезпечення суб'єктивних публічних екологічних прав окрім застосування заходів юрисдикційного впливу є вжиття заходів превентивного характеру, що сприяє попередженню вчиненню адміністративних правопорушень у

досліджуваній сфері, в тому числі формування належного рівня екологічної правосвідомості та екологічної правової культури.

До системи гарантій здійснення суб'єктивних публічних екологічних прав віднесено доцільність нормативного врегулювання реалізації процедури публічного правонаступництва шляхом доповнення положень статті 10 Закону України «Про охорону навколишнього природного середовища».

Задля оптимізації механізму захисту суб'єктивних публічних екологічних прав обґрунтовано доцільність доповнення КАС України статтею 46-1 «Множинність сторін у публічно-правовому позові» такого змісту:

«З метою забезпечення належного рівня виконання рішення суду адміністративний позов може бути пред'явлений декількома позивачами чи до декількох відповідачів.

Підставами для виникнення процесуальної співучасті у публічно-правовому спорі є:

- 1) здійснення публічно-владних управлінських функцій у спірних відносинах декількома суб'єктами владних повноважень;
- 2) предметом позовних вимог є захист публічного інтересу, що пов'язується із забезпеченням реалізації однорідних прав та обов'язків;
- 3) спільність підстави виникнення прав та обов'язків декількох позивачів або відповідачів».

Задля усунення наявних прогалин застосування механізму адміністративної відповідальності у сфері захисту суб'єктивних публічних екологічних прав обґрунтовано доцільність доповнення статтю 91-5 КУпАП частиною третьою, де передбачити застосування заходів адміністративних стягнень за «неврахування у встановленому порядку результатів оцінки впливу на довкілля при прийнятті рішення про провадження планованої діяльності».

Ключові слова: адміністративно-правовий механізм, громадські слухання, публічна екологічна інформація, публічне управління, суб'єктивні публічні екологічні права.

ABSTRACT

Barlit A.Yu. Administrative and legal mechanism for the implementation and protection of subjective public environmental rights. – Qualifying scientific work on the rights of the manuscript.

The dissertation on competition of a scientific degree of the doctor of philosophy on a specialty 081 «Law». – Zaporizhia National University, Zaporizhia, 2021.

It is emphasized that the subjective public rights and freedoms of an individual are a component of his administrative and legal status, determine the scope of his procedural legal personality. The existence of correlations of such a categorical series as "administrative and legal status of an individual", "administrative and legal status of an individual", "legal status of an individual", "administrative legal personality of an individual", which structurally consist of a combination of such elements such as needs, interests, motives, professional and other forms of social activity, the relationship between the individual and the state.

It is concluded that despite this diversity of approaches to understanding the idea of legal status, the development of international law in the field is characterized by trends towards its unification, which is manifested in the adoption of such recognized international instruments as the Universal Declaration of Human Rights (1948), International Covenant on Economic, social and cultural rights (1966), the International Covenant on Civil and Political Rights (1966), the European Convention for the Protection of Human Rights and Fundamental Freedoms (1950), etc.

According to the method of normative consolidation, positive (determined by establishing the obligations of the state to create a certain mechanism for the

implementation of a certain authority) and negative rights (established by establishing a ban on certain activities by any entity, including public authorities)) of an individual. It is determined that an example of a positive approach to the normative consolidation of human rights is the wording set forth in Article 50 of the Constitution of Ukraine, which defines the right of everyone "to a safe environment for life and health and compensation for damage caused by violation of this right"; negative - the prohibition of any participant in public relations on the inadmissibility of "collection, storage, use and dissemination of confidential information about a person without his consent, except as provided by law, and only in the interests of national security, economic prosperity and human rights" (h 2 Article 32 of the Constitution of Ukraine).

It is emphasized that the implementation of subjective public environmental rights is aimed at ensuring environmental safety as a component of national security, which is primarily associated with taking measures to prevent environmental emergencies, overcome environmental crime, prevent other forms of offenses in the use of natural resources, which together determine the effectiveness of state policy to ensure the environmental rights and interests of the individual. It was found that the realization of environmental interests is associated not only with the implementation of state policy on environmental protection, but also to ensure the rational use of natural objects for sustainable economic and social development of society. It is emphasized that ensuring the realization of environmental interest should be considered as a public-law dimension of the content of the subjective right of citizens to a safe environment, emphasizing the public nature of such interest.

The system of subjective public environmental rights includes the right to free access to information on the state of the environment, the right to associate in public environmental groups, the right to receive environmental education, the right to participate in the development and management decisions on natural resources and natural resources. objects, etc.

It is concluded that the proper implementation of subjective public environmental rights requires the creation of mechanisms for their judicial and extrajudicial protection and protection against violations by both the subjects of power, acting as administrative bodies, and by economic entities acting consumers of natural resources on the basis of special permits.

It was found that extremely important problems of public administration in the field of environmental protection are the low level of consolidation and interaction of such entities, the ongoing reform of the state control over environmental pollution, lack of transparent access to information on air pollution, wastewater discharge, as well as the lack of an effective mechanism for exercising the function of public control over the use of national natural resources as objects of exclusive property rights of the Ukrainian people. The idea of intensifying the processes of public administration reform in the implementation of subjective public environmental rights using a comprehensive landscape approach to its development, which corresponds to the "concept of sustainable development" as a priority principle of environmental rights in accordance with European Union legislation.

The polysemantic approaches to understanding the category of "administrative procedure" have been established, which in the conditions of normative uncertainty requires intensification of the processes of systematization of the relevant sphere of the current and innovation legislation of Ukraine. It is emphasized that the study of the relationship between the categories of "administrative procedure" and "administrative proceedings" should be based on their understanding of the statics and dynamics of administrative relations.

Depending on the functional orientation, administrative procedures in the field of subjective public environmental rights are divided into jurisdictional (which is a manifestation of negative legal regulation) and non-jurisdictional (which are carried out within the framework of positive regulation). It is determined that information administrative procedures are essentially a combination of jurisdictional and non-jurisdictional varieties (in particular, the

provision of information on the state of the environment may occur as a result of an information request to the public information manager, and in response to an administrative complaint, the basis for which is a violation of the right to a safe environment).

Guarantees of subjective public environmental rights are divided into general and special functions. The general functional guarantees include a set of socio-economic, political, educational, upbringing and other guarantees. It is determined that the introduction of special functional (jurisdictional) guarantees involves the implementation of a set of public authority management functions that allow to solve the scientific and practical problem of implementation, protection and restoration of violated subjective public environmental rights of the individual.

The components of the system of guarantees of administrative and legal support of environmental rights of citizens include the mechanism of administrative liability of legal entities and individuals for violations of legislation in this area. There are such groups of administrative offenses in the field of protection of subjective public environmental rights as: offenses in the field of access to public information; offenses in the field of environmental impact assessment; corruption offenses.

It is substantiated that the guarantee of ensuring the appropriate level of subjective public environmental rights, in addition to the application of jurisdictional measures, is the adoption of preventive measures that prevent administrative offenses in the study area, including the formation of appropriate environmental awareness and environmental legal culture.

The system of guarantees for the exercise of subjective public environmental rights includes the expediency of normative regulation of the implementation of the procedure of public succession by supplementing the provisions of Article 10 of the Law of Ukraine "On Environmental Protection".

In order to optimize the mechanism of protection of subjective public environmental rights, the expediency of supplementing the CAS of Ukraine with

Article 46-1 "Multiplicity of parties in a public lawsuit" of the following content is substantiated:

"In order to ensure the proper level of enforcement of a court decision, an administrative lawsuit may be filed by several plaintiffs or several defendants.

The grounds for the emergence of procedural complicity in a public law dispute are:

- 1) the exercise of public authority management functions in disputed relations by several subjects of power;
- 2) the subject of claims is the protection of the public interest, which is associated with ensuring the implementation of uniform rights and obligations;
- 3) common ground of the rights and obligations of several plaintiffs or defendants. "

In order to eliminate the existing gaps in the application of the mechanism of administrative liability in the field of protection of subjective public environmental rights, the expediency of supplementing Article 91-5 of the Code of Administrative Offenses with the third part, which provides for administrative sanctions for planned activities ".

Key words: administrative-legal mechanism, public hearings, public environmental information, public administration, subjective public environmental rights.

СПИСОК ПУБЛІКАЦІЙ ЗДОБУВАЧА ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ, В ЯКИХ ОПУБЛІКОВАНІ ОСНОВНІ НАУКОВІ РЕЗУЛЬТАТИ ДИСЕРТАЦІЇ:

1) Барліт А.Ю. Суб'єктивні публічні права як складова адміністративно-правового статусу приватної особи. *Вісник Запорізького національного університету. Серія Юридичні науки.* 2020. №3. С. 70–77.

- 2) Barlit A.Yu. Subjective public rights in the system of personal rights. *Visegrad Journal on Human Rights*. 2020. № 3. P. 1. P. 19–25.
- 3) Барліт А.Ю. Поняття та зміст суб'єктивних публічних екологічних прав. *Юридичний бюлетень*. 2020. № 13. С. 93–100.
- 4) Барліт А.Ю. Адміністративно-правові засади реалізації суб'єктивних публічних екологічних прав. *Юридичний бюлетень*. 2020. № 14. С. 145–152.
- 5) Барліт А.Ю. Система органів забезпечення реалізації суб'єктивних публічних екологічних прав. *Юридичний вісник*. 2020. № 6. С.95–100.
- 6) Барліт А.Ю. Правова природа суб'єктивних публічних екологічних прав. *Новітні тенденції розвитку адміністративного права як науки, навчальної дисципліни та галузі права* : матеріали міжнародної науково-практичної конференції, м. Харків, 23 вересня 2020 р. Одеса : Видавничий дім «Гельветика», 2020. С. 9–11.
- 7) Барліт А.Ю. Міжнародний та зарубіжний досвід нормативного регулювання суб'єктивних публічних екологічних прав. *Правова освіта та правова наука в умовах сучасних трансформаційних процесів* : матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції, м. Запоріжжя, 20 листопада 2020 року / за заг. ред. Т.О. Коломоець. Запоріжжя : ЗНУ, 2020. С. 61–62.

ЗМІСТ

ПЕРЕЛІК УМОВНИХ ПОЗНАЧЕНЬ	15
ВСТУП.....	16
РОЗДІЛ 1. ЗАГАЛЬНОТЕОРЕТИЧНА ХАРАКТЕРИСТИКА СИСТЕМИ СУБ'ЄКТИВНИХ ПУБЛІЧНИХ ЕКОЛОГІЧНИХ ПРАВ.....	25
1.1 Суб'єктивні публічні права в системі прав приватної особи....	25
1.2 Суб'єктивні публічні екологічні права як складова адміністративно-правового статусу приватної особи	35
1.3 Міжнародний та зарубіжний досвід нормативного регулювання суб'єктивних публічних екологічних прав	47
Висновки до розділу 1.....	58
РОЗДІЛ 2. АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВИЙ МЕХАНІЗМ РЕАЛІЗАЦІЇ СУБ'ЄКТИВНИХ ПУБЛІЧНИХ ПРАВ ПРИВАТНОЇ ОСОБИ	65
2.1 Система суб'єктів забезпечення реалізації суб'єктивних публічних екологічних прав	65
2.2 Адміністративні процедури щодо реалізації суб'єктивних публічних екологічних прав.....	80
Висновки до розділу 2.....	100
РОЗДІЛ 3. АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВІ ЗАСОБИ ЗАХИСТУ СУБ'ЄКТИВНИХ ПУБЛІЧНИХ ЕКОЛОГІЧНИХ ПРАВ.....	106
3.1 Захист суб'єктивних публічних екологічних прав у адміністративному порядку	106
3.2 Захист суб'єктивних публічних екологічних прав у порядку адміністративного судочинства.....	120
3.3 Гарантії забезпечення ефективності захисту суб'єктивних публічних екологічних прав	135
Висновки до розділу 3.....	150

ВИСНОВКИ155
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....162
ДОДАТКИ.....192

ПЕРЕЛІК УМОВНИХ ПОЗНАЧЕНЬ

ВРУ	Верховна Рада України
ГК України	Господарський кодекс України
ЄС	Європейський Союз
ЄСПЛ	Європейський суд з прав людини
КАС України	Кодекс адміністративного судочинства України
КК України	Кримінальний кодекс України
КМРЄ	Комітет Міністрів Ради Європи
КМУ	Кабінет Міністрів України
КПКУ	Кримінально-процесуальний кодекс України
КУ	Конституція України
КУпАП	Кодекс України про адміністративні правопорушення
ООН	Організація Об'єднаних Націй
ЦК України	Цивільний кодекс України

ВСТУП

Актуальність теми. Підписання у 2014 році Угоди про Асоціацію між Україною та Європейським Союзом стало підставою для встановлення зобов'язання із наближення чинного національного законодавства до положень європейського законодавства з питань організації здійснення публічного управління довкіллям та інтеграції державної та регіональної екологічної політики у інші галузеві політики, базуючись на ідеї реалізації концепції «good governance». Впровадження концепції «good governance» має відповідати таким принципам функціонування органів державної влади та місцевого самоврядування, як: забезпечення участі громадськості у прийнятті управлінських рішень; дієвість та прозорість механізму надання публічних послуг; відсутність регуляторних обтяжень; подолання проявів корупційних ризиків в цілому, і зокрема, - у сфері охорони навколишнього природного середовища.

Положеннями статті 13 Конституції України від 28 червня 1996 року встановлюється пріоритетність використання природних ресурсів задля задоволення інтересів Українського народу як їх власника, від імені якого діють органи державної влади та органи місцевого самоврядування. Спрямування здійснення державної екологічної політики своєю пріоритетною метою має переслідувати досягнення належного рівня реалізації та захисту права людини на безпечне довкілля. Однак здійснення державної екологічної політики в Україні визначається неналежним рівнем її реалізації, що, зокрема, підтверджується показниками Індексу екологічної ефективності (Environmental Performance Index), за яким Україна посіла 60-ту позицію серед 180 країн світу. Негативно характеризує здійснення державної екологічної політики в Україні і недосконалість чинного законодавства з питань забезпечення охорони навколишнього природного середовища (зокрема, у частині задоволення встановлених вимог щодо

розробки та нормативів забезпечення вимог екологічної безпеки атмосферного повітря, визначені не лише положеннями національного законодавства, а і Угоди про Асоціацію України з Європейським Союзом, відсутнім є і досі навіть проєкт нормативно-правового акту, який б їх закріпив).

Нормативна невизначеність вимог щодо реалізації стандартів екологічної безпеки використання природних ресурсів, триваючі процеси із здійснення реформи органів державної влади у сфері охорони довкілля, врешті-решт, відсутність станом на 1 січня 2021 року затвердженого Національного плану дій з охорони навколишнього природного середовища на 2021-2025 роки, створює суттєві перешкоди до реалізації суб'єктивних публічних екологічних прав приватної особи як складової концепції «good governance».

Розробці ідеї оптимізації здійснення публічного управління присвячено численні наукові праці В.Б. Авер'янова, О.Ф. Андрійко, О.А. Баранова, О.М. Бандурка, Ю.П. Битяка, Л.Р. Біла-Тіунову, М.Ю. Віхляєва, В.М. Гаращук, Є.А. Гетьман, І.П. Голосніченка, О.А. Заярного, С.В. Ківалова, Л.П. Коваленко, І.Б. Коліушка, Т.О. Коломоєць, В.К. Колпакова, А.Т. Комзюка, О.В. Константійя, О.В. Кузьменко, Є.В. Курінного, Д.М. Лук'янця, О.І. Миколенка, Н.Р. Нижник, Д.В. Приймаченка, С.Г. Стеценка та ін., що склали теоретичну основу цього дослідження.

Безпосередньо проблематиці визначення системи суб'єктивних публічних прав приватної особи присвячені наукові розробки В.М. Бевзенка, Р.А. Калюжного, Р.С. Куйбіди, Т.О. Мацелик, О.М. Мердової, О.П. Рябченко, О.Ю. Синявської, М.І. Смоковича, В.П. Тимощука, М.І. Цуркана, А.А. Шарая та ін.. Окремі проблеми реалізації суб'єктивних публічних екологічних прав приватної особи розглядалися у дослідженнях П.В. Діхтієвського, Г.В. Кадникової, Н.В. Коваленко, К.С. Кучми, Ю.О. Легези, Ю.С. Шемшученка та ін. Однак фрагментарність науково-практичних досліджень проблематики реалізації та захисту суб'єктивних публічних

екологічних прав, попри надзвичайно високий рівень необхідності їх забезпечення, актуалізує пошук напрямів оптимізації механізму їх адміністративно-правового регулювання, що визначає актуальність цієї дисертації.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами.

Дисертацію виконано в межах планів наукових досліджень Запорізького національного університету на 2016–2020 рр., комплексних наукових проектів «Основні напрямки удосконалення законодавства України в умовах євроінтеграційних процесів» (номер державної реєстрації 0115U00710) і «Дослідження основних напрямків реформування законодавства України в контексті глобалізаційних процесів» (номер державної реєстрації 0111U008532). Дисертація виконана в межах реалізації Указів Президента України «Про затвердження Національної стратегії у сфері прав людини» від 25 серпня 2015 р. № 501/2015, «Про Цілі сталого розвитку України на період до 2030 року» від 30 жовтня 2019 року № 722/2019, сприяє реалізації Антикорупційної стратегії в Україні на 2014–2017 рр., Стратегії реформування державного управління України на 2016–2020 рр., затвердженої Розпорядженням Кабінету Міністрів України від 24 червня 2016 р. № 474, Стратегії реформування судоустрою, судочинства та суміжних правових інститутів на 2015–2020 рр., схваленої Указом Президента України від 20 травня 2015 р. № 276/2015, Стратегії розвитку інформаційного суспільства в Україні, схваленої Розпорядженням Кабінету Міністрів України від 15 травня 2013 р. № 386-р., а також положень Стратегії державної екологічної політики України на період до 2030 року, затвердженої Законом України від 28 лютого 2019 р. № 2697-VIII.

Мета і задачі дослідження. *Мета* дисертаційної роботи полягає в тому, щоб на основі комплексного аналізу наявних наукових та нормативних джерел охарактеризувати адміністративно-правовий механізм реалізації та захисту суб'єктивних публічних екологічних прав, а також розробити

науково обґрунтовані пропозиції та рекомендації для вдосконалення вітчизняного законодавства і практики його реалізації.

Для досягнення вказаної мети в дисертаційній роботі поставлено й вирішено такі основні *задачі*:

- визначити місце суб'єктивних публічних прав в системі прав приватної особи;
- з'ясувати сутність суб'єктивних публічних екологічних прав як складової адміністративно-правового статусу приватної особи;
- здійснити характеристику міжнародного та зарубіжного досвіду нормативного регулювання суб'єктивних публічних екологічних прав;
- встановити систему суб'єктів забезпечення реалізації суб'єктивних публічних екологічних прав;
- охарактеризувати адміністративні процедури щодо реалізації суб'єктивних публічних екологічних прав;
- виокремити особливості здійснення захисту суб'єктивних публічних екологічних прав у адміністративному порядку;
- здійснити характеристику особливостей захисту суб'єктивних публічних екологічних прав у порядку адміністративного судочинства;
- обґрунтувати напрями забезпечення захисту суб'єктивних публічних екологічних прав.

Об'єктом дослідження є суспільні відносини, що виникають у сфері адміністративно-правового регулювання реалізації та захисту суб'єктивних публічних екологічних прав.

Предметом дослідження є адміністративно-правовий механізм реалізації та захисту суб'єктивних публічних екологічних прав.

Методи дослідження. Методологічною основою дослідження є сукупність методів і прийомів наукового пізнання. За допомогою порівняльно-правового методу здійснено дослідження міжнародного та зарубіжного досвіду нормативного регулювання здійснення суб'єктивних публічних екологічних прав, а також визначено правові стандарти розгляду

та вирішення інформаційних спорів (підрозділи 1.3, 3.2, 3.3). За допомогою діалектичного методу визначено поняття та ознаки категорії «суб'єктивні публічні екологічні прав», охарактеризовано нормативно-правові засади забезпечення їх реалізації та захисту (підрозділи 1.1, 1.2). Шляхом використання таких методів наукового пізнання, як закони формальної логіки, і, відповідно, таких методів, як індукція і дедукція, аналіз і синтез, визначено сутність, види та стадії здійснення адміністративних процедур у сфері реалізації суб'єктивних публічних екологічних прав, охарактеризовано систему адміністративно-правового забезпечення їх здійснення, встановлено підстави та порядок застосування заходів адміністративної відповідальності за їх порушення вимог (підрозділи 2.1, 2.2, 3.1, 3.3). За допомогою системного методу досліджено особливості реалізації адміністративно-правового механізму захисту суб'єктивних публічних екологічних прав приватної особи (розділ 3). Застосування методу моделювання дало змогу визначити систему гарантій реалізації та захисту суб'єктивних публічних екологічних прав приватної особи (підрозділ 3.3).

Нормативну основу роботи становлять Конституція України, міжнародно-правові акти, закони України, акти Президента України та Кабінету Міністрів України, інші підзаконні нормативно-правові акти у досліджуваній сфері. Для розробки пропозицій з оптимізації функціонування адміністративно-правового механізму реалізації та захисту суб'єктивних публічних екологічних прав використано законодавство зарубіжних держав: Сполучених Штатів Америки, Федеративної Республіки Німеччина, Французької Республіки та інших країн Європейського Союзу.

Емпіричну основу дослідження становлять рішення судів у справах про адміністративні правопорушення за статтею 91-4, 91-5, 172-8, 172-9/2, 212-2, 212-3 КУпАП, що містяться в Єдиному реєстрі судових рішень України (96 рішень) за 2015–2020 рр., статистичні дані Державної служби статистики України за період 2012–2020 рр., відомості на офіційних веб-сайтах суб'єктів публічної адміністрації, правова публіцистика.

Наукова новизна одержаних результатів полягає у тому, що дисертація є одним із перших у вітчизняній адміністративно-правовій науці комплексних наукових досліджень, присвячених вивченню проблем функціонування адміністративно-правового механізму реалізації та захисту суб'єктивних публічних екологічних прав в умовах динамічного розвитку інформаційного суспільства, широкого використання інформаційно-комунікаційних технологій у діяльності суб'єктів публічної адміністрації.

У результаті дослідження сформульовано й умотивовано низку нових наукових положень, рекомендацій та висновків, що мають важливе теоретичне та практичне значення, зокрема:

уперше:

- обґрунтовано доцільність розуміння категорії «суб'єктивне публічне екологічне право приватної особи» як визначену чинним законодавством можливість участі фізичної особи та юридичної особи приватного права у реалізації природоохоронної (екологічної) функції держави, змістом якої є задоволення соціального інтересу у запобіганні виникнення надзвичайних екологічних ситуацій, забезпеченні раціонального використання природних ресурсів загальнодержавного та місцевого значення, що своїм результатом повинно мати підвищення рівня якості життя та здоров'я людини;

- до системи суб'єктивних публічних екологічних прав віднесено: право на вільний доступ до інформації про стан довкілля, право об'єднуватись у громадські природоохоронні формування, право одержання екологічної освіти, право брати участь у розробці та прийнятті управлінських рішень з питань використання природних ресурсів та природних об'єктів та ін.;

удосконалено:

- наукові підходи до здійснення класифікації адміністративних процедур у сфері реалізації суб'єктивних публічних екологічних прав, серед яких виділено такі критерії, як: функціональна спрямованість; характер здійснюваних владних повноважень; підстава ініціювання провадження;

- розуміння системи публічного управління, функціонування якої забезпечує реалізацію суб'єктивних публічних екологічних прав, що містить такі структурні системні елементи, як органи державної влади та місцевого самоврядування загальної, спеціальної (галузевої) та міжгалузевої компетенції, юридичні особи приватного та публічного права, в тому числі суб'єкти господарювання у частині надання доступу до публічної інформації про стан використання природних ресурсів;

- аргументацію щодо створення єдиного загальнонаціонального реєстру адміністративних скарг в цілому, і зокрема, у сфері реалізації права особи на безпечне довкілля, впровадження якого віднесено до заходів підвищення ефективності врегулювання публічно-правових спорів, де предметом оскарження є здійснення суб'єктивних публічних екологічних прав;

дістали подальшої розробки:

— наукові підходи до визначення сутності «суб'єктивних публічних прав та свобод приватної особи» як складової її адміністративно-правового статусу, що визначають обсяг її процесуальної правосуб'єктності;

— характеристика міжнародних та європейських стандартів реалізації та захисту суб'єктивних публічних екологічних прав як комплексного міжгалузевого правового інституту конституційного, адміністративно-деліктного та адміністративно-процесуального законодавства;

— пропозиції щодо внесення змін до Кодексу України про адміністративні правопорушення України, Кодексу адміністративного судочинства України, Законів України «Про доступ до публічної інформації», «Про звернення громадян», «Про охорону навколишнього природного середовища», а також до низки підзаконних актів із досліджуваної проблематики з використанням сучасної методології юридичної техніки з метою вдосконалення правового регулювання правовідносин щодо забезпечення реалізації та захисту суб'єктивних

публічних екологічних прав, а також проєкту Закону України «Про адміністративну процедуру» № 3475 від 14.05.2020 р..

Практичне значення одержаних результатів полягає у тому, що сформульовані в дисертації положення, пропозиції та висновки можуть бути використані у:

— *науково-дослідній діяльності* – для подальших наукових досліджень критеріїв визначення реалізації складників адміністративно-правового регулювання здійснення суб'єктивних публічних екологічних прав приватної особи, процедур забезпечення, а також для подальших наукових досліджень із відповідної проблематики (акт впровадження Запорізького національного університету від 18.11.2020; акт впровадження Національного технічного університету «Дніпровська політехніка» від 10.12.2020);

— *правотворчості* – для вдосконалення нормативно-правових положень Кодексу України про адміністративні правопорушення України, Кодексу адміністративного судочинства України, Законів України «Про доступ до публічної інформації», «Про звернення громадян», «Про охорону навколишнього природного середовища», а також до низки підзаконних актів із досліджуваної проблематики з використанням сучасної методології юридичної техніки з метою вдосконалення правового регулювання правовідносин щодо забезпечення доступу до інформації про стан використання природних ресурсів, а також проєкту Закону України «Про адміністративну процедуру» № 3475 від 14.05.2020 р.;

— *правозастосовній діяльності* – для вдосконалення реалізації адміністративних процедур здійснення суб'єктивних публічних екологічних прав приватної особи (акт впровадження Дніпропетровського окружного адміністративного суду від 12.01.2021);

— *навчальному процесі* – у викладанні студентам вищих навчальних закладів дисциплін «Адміністративне право», «Адміністративний процес», під час підготовки підрозділів підручників і навчальних посібників із відповідного навчального курсу, а також статей і наукових повідомлень (акт

впровадження Запорізького національного університету від 18.11.2020; акт впровадження Національного технічного університету «Дніпровська політехніка» від 10.12.2020).

Апробація результатів дослідження. Результати дослідження, його основні висновки й рекомендації оприлюднені на 2 науково-практичних заходах, а саме: «Новітні тенденції розвитку адміністративного права як науки, навчальної дисципліни та галузі права», матеріали міжнародної науково-практичної конференції II Міжнародної науково-практичної конференції (м. Харків, 2020 р.), «Правова освіта та правова наука в умовах сучасних трансформаційних процесів», матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції Міжнародної науково-практичної конференції (м. Запоріжжя, 2020 р.).

Публікації. Основні положення роботи знайшли відображення у 5 наукових статтях, із них 4 опубліковані у виданнях, що визнані як фахові з юридичних наук, 1 стаття – у зарубіжному науковому виданні, а також 2 тезах доповідей на науково-практичних конференціях.

Структура та обсяг роботи. Дисертація складається зі вступу, трьох розділів, які містять вісім підрозділів, висновків, списку використаних джерел та додатків. Загальний обсяг дисертації становить 226 сторінок, у т.ч. основного тексту – 146 сторінок. Список використаних джерел налічує 303 найменування (30 сторінок). Додатки – 34 сторінки.

РОЗДІЛ 1. ЗАГАЛЬНОТЕОРЕТИЧНА ХАРАКТЕРИСТИКА СИСТЕМИ СУБ'ЄКТИВНИХ ПУБЛІЧНИХ ЕКОЛОГІЧНИХ ПРАВ

1.1 Суб'єктивні публічні права в системі прав приватної особи

Суб'єктивне право приватної особи відіграє центральне місце у системі правового регулювання суспільних відносин. Впродовж розвитку людства не втрачає своєї актуальності дослідження проблеми забезпечення реалізації та захисту соціально-культурних, економічних, політичних, екологічних прав та свобод особи. Створення дієвих механізмів забезпечення реалізації та захисту прав і свобод особи є гарантією подолання свавілля державної влади, гарантією захисту людини у її взаємодії з державницьким апаратом та службовими особами.

Встановлення сутності прав і свобод людини у механізмі держави є предметом досліджень не лише правничої науки, але і досліджень, що проводяться в межах таких галузевих наук, як філософія, етика, соціологія, політологія.

Права і свободи особи аналізувалися такими відомими філософами, як Аристотель, Платон, Цицерон, Г. Гегель, І. Кант, Дж. Локк, Ш. Монтеск'є, Ж.-Ж. Руссо та інших видатних мислителів. Свого часу Б.Спіноза, обстоюючи договірну теорію походження держави та концепцію природних прав людини, відзначав, що «верховна влада є найкращою, якщо вона встановлюється волею народу, яка обмежується виключно законом» [251, с. 212-213].

Провідними представниками української еліти на було підтримано досягнення європейської філософської науки, зокрема, вартими уваги є дослідження таких мислителів, як П. Орлик, Т. Шевченко, М. Драгоманов, І. Франко, Леся Українка, М. Грушевський, Б. Кістяківський та інших. Вже в першій українській конституції – Конституції Пилипа Орлика 1710 року було визначено, що домінуючою ідеєю розвитку держави має бути «відновлення

усіякого природженого права і рівності» [163, с. 272]. У дослідженнях Б. Кістяківського наголошується на необхідності обмеження державної влади встановленням механізму реалізації та захисту «невідкладних, непорушних прав людини» [85, с. 696].

Історія розвитку сучасної цивілізації, пошуку оптимальної моделі функціонування державної влади, її взаємовідносин із людиною пов'язується із забезпеченням ефективності норм законів [154, с. 27].

Встановлення змісту та механізмів реалізації прав і свобод особи є пріоритетною задачею сучасної юридичної науки. В цьому аспекті необхідно підкреслити, що визначення сутності системи прав особи, здійснення її класифікації, вироблення механізмів її реалізації завжди залишається актуальним питанням наукових та науково-практичних досліджень представників не лише юридичної науки, а і етики, соціології, філософії тощо.

Визначення сутності суб'єктивних публічних прав є неможливим без характеристики та врахування результатів наукових розробок таких вчених, як П.М. Рабінович, А.М. Колодій, О.Ф. Фрицький, В.А. Січевлюк І.О. Ієрусалімова, О.В. Петришин та інших представників науки загальної теорії держава та права, а також науки конституційного права. Окремі аспекти реалізації та захисту суб'єктивних публічних прав вирішувались в межах галузевих досліджень, здійснених, зокрема, такими вченими, як О.В. Негодченко, Т.О. Мацелик, В.К. Колпаков, Т.О. Коломоець, Ю.О. Легеза, О.Ю. Синявська та ін. Однак комплексного дослідження суб'єктивних публічних прав, визначення їх місця у системі прав людини досі не було здійснено.

Отже, метою даного підрозділу є визначення місця та значення суб'єктивних публічних прав особи у системі прав.

Нормативне закріплення суб'єктивних прав має важливе соціальне значення, встановлюючи межі реалізації особою її інтересів та потреб. Дослідженню питання забезпечення реалізації та захисту суб'єктивних прав

особи присвячуються наукові розробки як у межах загальнотеоретичної правничої науки, так і представниками галузевих юридичних наук.

Взаємовідносини між державою та особою відображаються у відповідній формі – у формі прав та обов'язків, інтересів особи як центрального елемента правового статусу людини чи організації [178, с. 91].

Правовий статус особи у системі права України є безумовною складовою суверенної та національної, демократичної та правової, соціальної держави, формування якої визначено пріоритетним відповідно до декларативних та конституційних положень чинного законодавства (преамбула до Декларації про державний суверенітет України 1990 року, ст. 1 Конституції України) [50; 110].

Наступним кроком у нормативно-правовому закріпленні прав і свобод людини як складової її правового статусу необхідно відзначити прийняття Постанови Верховної Ради України від 17 червня 1999 року №757-XIV, де встановлено напрями забезпечення реалізації та захисту прав і свобод людини. Зокрема, положеннями Постанови Верховної Ради України від 17 червня 1999 року №757-XIV визначено, що напрями реалізації та захисту прав і свобод є, зокрема: створення належних умов, вироблення механізмів і процедур для повної і безперешкодної реалізації кожною особою своїх прав та законних інтересів; реформування адміністративного та адміністративно-процесуального законодавства з метою належного забезпечення реалізації громадянами своїх прав та законних інтересів у сфері діяльності виконавчої влади, їх дієвої охорони та захисту в суді у разі їх порушення; створення системи адміністративної юстиції з метою захисту прав і основних свобод людини і громадянина [196]. Положення Постанови Верховної Ради України від 17 червня 1999 року №757-XIV корелюються із затвердженою Указом Президента України від 22 липня 1998 року № 810/98 Концепцією адміністративної реформи [207].

Подальше становлення ідеї забезпечення прав і свобод особи як пріоритетного вектору розвитку України пов'язується із прийняттям Закону

України «Про основи національної безпеки України» від 19 червня 2003 року [215].

У зазначеному законодавчому акті відбулося закріплення як головного об'єкту відносин у сфері забезпечення вимог національної безпеки реалізацію та захист основоположних прав і свобод людини і громадянина. Фактично зазначені нормативно-правові акти визначили вектор розвитку української держави, для якої пріоритетним є створення механізму забезпечення реалізації та захисту прав і свобод приватної особи. Як зазначає І.О. Іерусалімова прийняття зазначених нормативно-правових актів визначило програму розбудови органів законодавчої, виконавчої та судової державної влади, інших учасників публічно-управлінських та приватних суспільних відносин у сфері реалізації та захисту прав і свобод людини і громадянина [79, с. 108-114].

Права та свободи приватної особи є складовою її правового статусу, визначають обсяг її правосуб'єктності. Проблема правового статусу особи є предметом досліджень як загальної теорії держави та права, конституційного права, так і комплексних галузевих наук, а відтак пошук шляхів її вирішення характеризується своєю багатогранністю, соціальною значущістю та цінністю для оптимізації реалізації задач публічного управління. При цьому єдності підходів до розуміння категорії «правовий статус приватної особи» в межах правничої науки і досі не вироблено, що ускладнюється наявністю правозастосовної практики у досліджуваній сфері.

Застосування етимологічного підходу до визначення категорії «правовий статус» дозволяє провести кореляційні зв'язки із такими категоріями, як «правове становище особи», «правовий стан особи», «правосуб'єктність особи», які структурно визначаються із поєднання таких елементів, як потреби, інтереси, мотиви, професійна та інші форми соціальної діяльності, взаємовідносини особи і держави [10, с. 13].

В межах сучасної правничої науки виділено ряд підходів до вирішення проблеми правового статусу особи. Так, згідно із ліберальної концепцією

визначення категорії «правового статусу» полягає у його розумінні як сукупності звичайних невідчужуваних прав людини, що визначають її вільний розвиток [303, с. 42-43].

Прихильниками ліберальної концепції прав визначається, що держава має створювати належні механізми із забезпечення незалежності людини від державницької влади. При цьому до системи громадських прав людини представниками ліберальної концепції відноситься право на свободу віросповідання і свободу совісті, право на особисту свободу, право на придбання і недоторканність приватної власності, свободу пересування територією держави, таємницю та недоторканність листування, свободу слова і свобода думки та об'єднання, право на недоторканність житла, свобода вибору професії тощо. На противагу ліберальної концепції прав і свобод приватної особи виділяється колективістський підхід, в основу якого покладається пріоритетність забезпечення інтересів соціальної групи (класу, суспільства, об'єднання). В межах такого підходу пріоритетними є забезпечення соціально-економічних прав особи і відповідної сукупності обов'язків органів управління [295].

Попри зазначену багатогранність підходів до розуміння ідеї правового статусу особи розвиток міжнародного законодавства у досліджуваній сфері характеризується тенденціями до його уніфікації, що виявляється у прийнятті таких загальноновизнаних міжнародних актів, як Загальна декларація прав людини (1948 р.) [66], Міжнародний пакт про економічні, соціальні та культурні права (1966 р.) [142], Міжнародний пакт про громадянські і політичні права (1966 р.) [141], Європейська конвенція про захист прав людини і основних свобод (1950) [103] та ін.

Отже, правовий статус приватної особи диференціюється на низку взаємозалежних підсистем (конституційно-правову, цивільно-правову, адміністративно-правову, кримінально-правову та ін.) та їх структурних елементів змісту – прав і свобод, обов'язків особи, а також визначених

чинним законодавством міри та підстав застосування відповідальності [261, с. 20-21].

Отже, права особи визначають базис її правового статусу в цілому, і зокрема, є складовою її правосуб'єктності як учасника адміністративних правовідносин. При цьому єдності науково-теоретичних та правозастосовчих підходів до встановлення сутності категорії «права людини», «права приватної особи» ще і досі не вироблено, що обумовлює необхідність висвітлення ряду концептуальних позицій.

Зокрема, у наукових розробках О.А. Лукашової встановлено, що права людини розуміються як закріплені нормативно структуровані властивості та особливості буття особи, що виражають її свободу, є невід'ємними і такими, що забезпечують її фізичне та соціальне буття [129, с. 11-12]. М.М. Гуренко визначає, що права і свободи людини як матеріально обумовлені, нормативно закріплені та гарантовані можливості особи володіти та користуватися конкретними соціальними благами [45, с. 96-99]. В межах науки конституційного права людини розглядаються як визначені можливості людини, реалізація яких забезпечує її буття, обумовлене конкретними історичними та національними факторами розвитку суспільства, які мають бути рівними для всіх учасників правовідносин [239, с. 18-19].

Варто підкреслити парадоксальний факт, що нормативне визначення категорії «права людини», «права особи» на рівні жодного міжнародного акту не відбулося. З цього приводу О.В. Негодченко відзначає, що права людини є безумовною цінністю, і відсутність усталених нормативістських підходів до визначення її сутності жодним чином не впливає на необхідність його застосування в якості оціночного критерію ефективності функціонування органів публічної влади [152, с. 24-25].

Усвідомлення сутності категорії системи права людини, що необхідним для визначення авторського підходу до розуміння такої юридичної конструкції, як «суб'єктивні публічні екологічні права» є неможливим без визначення критеріїв їх класифікації.

Здійснення класифікації прав людини є можливим із застосуванням певних критеріїв їх відмежування [159, с. 58].

Загальнонауковий підхід до розуміння цінності здійснення класифікації будь-якого суспільного явища чи категорій своєю основою має визначення певної ознаки, що дозволяє за умови її відокремлення розмежування один об'єкт суспільних відносин від інших, здійснити його оцінки серед інших подібних. Саме тому ефективність здійснення класифікації будь-якого суспільного явища, в тому числі прав людини, вимагає застосування найбільш характерних для нього ознак та оціночних категорій [90, с. 59-65].

Отже, реалізація прав і свобод людини вимагає забезпечення їх нормативного закріплення, відтак, його застосування у якості критерію здійснення класифікації є необхідним для розуміння сутності досліджуваної категорії. Саме тому за способом нормативного закріплення необхідно виділити позитивні та негативні права людини [113, с. 48-50].

Позитивні права фіксуються шляхом встановлення зобов'язань держави створити певний механізм реалізації особою певної правомочності. Натомість негативним способом нормативного закріплення права особи вимагає встановлення заборони певної форми діяльності з боку будь-якого суб'єкта, в тому числі органу публічної влади [67, с. 139-140].

Прикладом позитивного підходу до нормативного закріплення права людини є формулювання, викладене у положенні статті 50 Конституції України, де визначено право кожного «на безпечне для життя і здоров'я довкілля та на відшкодування завданої порушенням цього права шкоди» [110]; негативним є встановлення заборони для будь-якого учасника суспільних правовідносин щодо неприпустимості «збирання, зберігання, використання та поширення конфіденційної інформації про особу без її згоди, крім випадків, визначених законом, і лише в інтересах національної безпеки, економічного добробуту та прав людини» (ч. 2 ст. 32 Конституції України) [110].

Отже, розвиток сучасного суспільства є неможливим без визначення пріоритетності забезпечення реалізації та захисту прав і свобод людини та громадянина. При цьому в межах чинного національного законодавства України відбувається розмежування категорій «права людини» та «права громадянина».

Застосування такої юридичної конструкції, як «кожен має право... », що притаманне нормам чинної Конституції України, свідчить про визначення базису для реалізації та захисту «права людини», тоді як наявність чітких акцентів на наділенні певними правами громадянин України робить акцент на визначених публічних взаємозв'язках особи та держави, що наділяє її певним видом правомочностей. Такий нормативний підхід свідчить про закріплення критерію зв'язку особи із державою виділяються права людини та права громадянина, що, як зазначає О.Ф. Фрицький свідчить про дуальність сучасного суспільства, що включає в себе громадянську та політичну складові [274, с. 20].

Залежно від способу реалізації права людини поділяються на правомочності, що вимагають від особи вчинення активних дій, утримання від певних дій (тобто пасивних дій), а також наділенні можливістю вимагати від іншого вчинення певної форми діяльності.

Залежно від суб'єктної характеристики правомочної особи права людини поділяються на права, що здійснюються індивідуально, та права, реалізація яких вимагає спільної форми діяльності.

Прикладом реалізації спільних прав необхідно відзначити реалізацію прав національних меншин (так, відповідно до ст. 6 Закону України «Про національні меншини в Україні» визначено право на національно-культурну автономію, складовими елементами якого є право вимагати від держави створення механізмів користування і навчання рідною мовою чи вивчення рідної мови в державних навчальних закладах або через національні культурні товариства для представників національних меншин, забезпечення розвитку національних культурних традицій, використання національної

символіки, відзначення національних свят, сповідування своєї релігії, задоволення потреб у літературі, мистецтві, засобах масової інформації, створення національних культурних і навчальних закладів та будь-яку іншу діяльність, що не суперечить чинному законодавству України) [214].

З точки зору історико-правової характеристики виникнення в межах існуючої системи прав виділяється ідея «трьох поколінь» прав людини, свого часу обґрунтована Карелом Васеком [14, с. 13-14].

Відповідно до теорії Карела Васака до першого покоління прав людини відносяться політичні та громадські права, обґрунтування механізму реалізації та гарантування яких було сформульовано внаслідок буржуазно-демократичних європейських революцій XVII-XVIII століть. До першого покоління прав людини відносяться право людини на життя, право на свободу вираження власних думок та інші форми їх поширення.

Наступним другим поколінням прав людини є соціально-економічні та культурні права особи, що відбулися внаслідок соціальних трансформацій, пов'язаних із інтенсифікацією виробництва. До цієї групи прав відносяться право на працю, право на соціальне забезпечення, інші соціально-економічні гарантії забезпечення достатнього рівня життя людини [14, с. 13-14]. Третє покоління пов'язується із глобальними трансформаціями, що характеризуються сучасний світ, і до їх структури відносяться такі категорії, як право народу на самовираження, право особи на національну безпеку, право на дотримання вимог безпечного довкілля [161, с. 9].

Розвиток інформаційних технологій став поштовхом до доопрацювання теорії Карела Васака шляхом її доповнення групою соматичних прав, до складових яких відноситься право людини на евтаназію, право на сурогатне материнство, право на застосування біоінженерних технологій для реалізації права на життя та здоров'я.

Залежно від межі здійснення права особи поділяються на абсолютні та відносні. Абсолютні права мають бути забезпечені за будь-яких обставин, окрім виникнення ситуації неможливості їх реалізації через об'єктивні

причини, тоді як відносні права реалізується за наявності певної сукупності факторів [48, с. 141].

За змістом потреб особи, задоволення яких відбувається внаслідок реалізації певного виду права, П.М. Рабінович виділяє фізичні (у сенсі розуміння - життєві), культурні, особистісні, економічні, політичні. Цікавим є те, що будь-яке суб'єктивне право вченим відноситься до категорії соціальних прав, а відтак його виділення є недоцільним [238, с. 14-22].

Згідно із положеннями міжнародного права простежується тенденція виокремлення таких груп прав, як основні, додаткові та спеціальні. До категорії міжнародних прав відноситься більшість прав людини, до груп додаткових прав відповідно до міжнародних актів відноситься права представників національних меншин, етнічних груп. Спеціальними права відповідно до положень Конвенції Міжнародної організації праці №169 відносяться права місцевих народів [237, с. 22].

Залежно від реалізації статусу особи права можуть бути класифіковані на суб'єктивні публічні права (як складова її адміністративно-правового статусу) та суб'єктивні приватні права (як складова її цивільно-правового статусу).

Отже, доцільним зробити висновок, що фізичні особи (громадяни України, іноземці, особи без громадянства) є учасниками суспільних правовідносин, реалізуючи надані ним суб'єктивні права та виконуючи визначені чинним законодавством України чи договором обов'язки. Права особи можуть бути класифіковані за рядом критеріїв, зокрема: за способом нормативного закріплення (позитивні, негативні); за змістом потреб особи (культурні, політичні, економічні, фізичні); за визначенням меж здійснення права особи (абсолютні та відносні); за функціональним змістом реалізації (суб'єктивні приватні права та суб'єктивні публічні права) тощо.

1.2 Суб'єктивні публічні екологічні права як складова адміністративно-правового статусу приватної особи

В межах теорії адміністративно-правового статусу поступово формується концепція суб'єктивних публічних прав приватної особи. Однак попри важливість визначення сутності адміністративно-правового статусу приватної особи для оптимізації системи публічного управління єдності підходів до її розуміння в межах галузевої науки не визначено. Правильне розуміння такої конструкції, як адміністративно-правовий статус приватних осіб є гарантією встановлення належного становища у їх взаємодії із органами публічної влади, відноситься до системи гарантій належності надання адміністративних послуг та самореалізації суб'єктів, встановлюючи межі свободи учасників правовідносин, зміст відносин між ними.

Встановлення розуміння сутності поняття адміністративно-правового статусу приватних осіб в різні часи було предметом досліджень таких учених, як В. Б. Авер'янов [6], Ю. П. Битяк [27], Г.М. Глибіна [41], Ю.Н. Старілов [24], Т.О. Коломоєць, В.К. Колпаков [96] та інші. Проте в умовах триваючих трансформаційних системи публічного управління є необхідним звернути додаткову увагу на розуміння категорії адміністративно-правового статусу та визначення розуміння її складових, зокрема суб'єктивних публічних прав та суб'єктивних публічних обов'язків.

В межах галузевих досліджень спостерігається неоднозначність підходів до визначення сутності категорії «адміністративно-правового статусу». Ряд вчених (Ю.П. Битяк, В.М. Гаращук, О.В. Дьяченко [8, с. 58-59], І.П. Голосніченко [6, с. 198 та ін.]) визначають необхідність розуміння адміністративно-правового статусу як змістовної характеристики його елементів – сукупності прав та обов'язків. До складових адміністративно-правового статусу М.В. Вітрук окрім прав та обов'язків суб'єкта відносить і сукупність законних інтересів особи [33, с. 147].

Цікаву конструкцію пропонує виокремити у складі адміністративно-правового статусу В.І. Новосьолов, зокрема, вченим розуміється у структурі досліджуваної категорії наявність право-обов'язків [156, с. 87]. У дослідженнях В.М. Горшенєва до складових адміністративно-правового статусу відносяться права, свободи, юридичні обов'язки та юридична відповідальність [39, с. 53]. В.В. Зуй до складових адміністративно-правового статусу відносить необхідність забезпечення гарантій функціонування суб'єктів як учасників управлінських правовідносин [75, с. 107].

Протилежним є підхід ряду вчених-адміністративістів, що в основу розуміння категорії адміністративно-правового статусу має бути застосовано компетенцію суб'єкта владних повноважень. Зокрема, у дослідженнях К.А. Фуглевич визначається, що реалізація адміністративно-правового статусу передбачає належне виконання суб'єктом владних повноважень наданої йому обсягу компетенції [275, с. 214].

В цілому аналіз зазначених наукових підходів свідчить про єдність віднесення до складових адміністративно-правового статусу щодо доцільності віднесення до його структури, як права та обов'язки; відносно інших складових, таких, як гарантії, міра відповідальності та захисту, потреби та інтереси, єдності підходів досягнути не вдалося. О.М. Гумін та Є.В. Пряхін висловлюють припущення, що такі розбіжності у розумінні адміністративно-правового статусу особи пов'язуються із триваючими трансформаційними змінами, що є характерними для управлінських відносин, а відтак вимагають від їх реалізації умовної чи безумовної участі суб'єкта владних повноважень [44, с. 32-33].

З врахуванням відсутності розбіжності у аспекті віднесення до складових адміністративно-правового статусу відноситься більшістю вчених сукупність прав та обов'язків суб'єкта управлінських відносин, саме на їх дослідженні вочевидь необхідно звернути максимальну увагу. Сукупність прав та обов'язків визначають обсяг адміністративної правосуб'єктності особи, що умовно поділяється на адміністративну правоздатність (тобто

здатність мати визначені чинним законодавством права та обов'язки) та адміністративну дієздатність (здатність своїми діями набувати прав та реалізовувати в межах управлінських правовідносин).

Виходячи із класифікації правосуб'єктності на загальну (у розумінні її як здатності бути суб'єктом права взагалі), галузеву (як здатність бути суб'єктом права відповідної галузі права) та спеціальну (як здатність бути суб'єктом права відповідної групи суспільних відносин у межах конкретної галузі права) [158, с. 125–128], адміністративну правосуб'єктність необхідно віднести до галузевого різновиду.

Є.В. Шульга визначає адміністративної дієздатності як встановлену нормативними положеннями та гарантовану державою здатність і можливість особи власними свідомими діями здійснювати суб'єктивні юридичні права та обов'язки та нести адміністративну відповідальність, передбачену законодавством України за їх невиконання [289, с. 45-46].

А.В. Пасічник обґрунтовує авторське розуміння адміністративної правосуб'єктності як «соціально юридична здатність особи бути суб'єктом адміністративного права та набувати, мати, реалізовувати (виконувати) і припиняти обумовлені установчими та\або нормативними (компетенційними) актами адміністративні права і обов'язки, а також здатність нести адміністративну відповідальність» [167, с. 143-144].

Щодо визначення моменту набуття адміністративної дієздатності як складової адміністративної правосуб'єктності приватної особи підхід, запропонований О.М. Гумінім та Є.В. Пряхінім, вбачається як хибний. Так, вченими визначається, що адміністративна дієздатність фізичних осіб виникає з моменту народження, а адміністративна дієздатність юридичних осіб- з моменту створення [44, с. 34].

Натомість, з врахуванням визначення сутності адміністративної дієздатності як здатності самостійно реалізовувати надані права та виконувати відповідні обов'язки, очевидним є висновок, що у повній мірі її

реалізація є можливою для фізичних осіб – з моменту повноліття, для юридичних осіб – з моменту їх державної реєстрації.

Такий висновок ґрунтується на положеннях чинного законодавства, зокрема положеннями частини 2 статті 21 Закону України «Про Єдиний державний демографічний реєстр та документи, що підтверджують громадянство України, посвідчують особу чи її спеціальний статус» [194] визначено, що особа, яка досягла чотирнадцятирічного віку зобов'язана отримати паспорт громадянина України. У взаємовідносинах людини та держави визначено, що особа віком до 18 років визначається дитиною, а отже особою реалізація адміністративної правосуб'єктності якої здійснюється через її законних представників (ст. 1 Закону України «Про громадянство України» [192]). Набуття правосуб'єктності юридичної особи відбувається із моменту створення та її державної реєстрації (ст. 81 Цивільного кодексу України) [276].

Реалізація права юридичної особи на отримання адміністративної послуги як складової адміністративної правосуб'єктності вимагає наявності у неї відповідних установчих документів, як погоджувального характеру, так і розпорядчого.

Складовою адміністративно-правового статусу приватної особи є визначення юридичної відповідальності. Юридична відповідальність визначається різновидом соціальної відповідальності та вимагає досягнення ознаки формальної визначеності, що є гарантією реалізації імперативної вимоги його дотримання, забезпечене заходами державного примусу до його безумовного виконання [44, с. 35].

Отже, під адміністративно-правовим статусом приватної особи визначається обсяг її адміністративної правосуб'єктності. Змістом адміністративної правосуб'єктності є сукупність прав та обов'язків особи, що реалізуються нею в межах публічно-управлінських правовідносинах. До таких прав та обов'язків відносяться визначені нормами адміністративного права та реалізуються у взаємовідносинах з органами публічної влади,

оскільки публічно-управлінські відносини існують тільки там, де один із суб'єктів є суб'єктом владних повноважень.

Таким чином, доцільно зробити проміжний висновок, що зміст адміністративної правосуб'єктності складається із сукупності суб'єктивних публічних прав та суб'єктивних публічних обов'язків. При цьому попри надзвичайно важливе значення встановлення сутності останніх дослідження такої категорії мають фрагментарний поверховий характер, не можуть бути виділені як комплексні та монографічні.

Попри зазначене, варто виокремити ряд висновків щодо встановлення сутності суб'єктивних публічних прав як складової адміністративної правосуб'єктності приватної особи. Зокрема, у дослідженнях Г.С. Шершеневича визначено, що у публічних правовідносинах домінуючими є суб'єктивні публічні обов'язки, тоді як у приватних правовідносинах домінуючими є суб'єктивні права [287, с. 170-171].

На думку Г. Еллінека визначається, що суб'єктивним публічним правом [60, с. 577] є реалізація вольової діяльності особи в межах управлінської діяльності. Протилежним є підхід, засновником якого Р. Ієринг, в межах якого розуміється суб'єктивне публічне право як реалізація категорії «інтересу» [77, с. 35-36], при цьому вченим наголошується взаємозв'язок вольової діяльності та забезпечення реалізації публічного інтересу.

Т.О. Мацелик, досліджуючи категорію суб'єктивних публічних прав, визначає доцільність встановлення їх сутності не лише як права на власні дії, чи права вимагати від інших учасників певних дій, а і право користуватися певними матеріальними та нематеріальними благами з метою задоволення певного публічного (соціального) інтересу чи потреби. При цьому під категорією публічного (соціального) інтересу Т.О. Мацелик розуміє забезпечення потреби у здійсненні участі у прийнятті управлінських рішень, реалізації права на участь у політичному житті країни, потреби у доступі до

суспільних цінностей і благ, в тому числі до природних ресурсів та природних об'єктів загальнодержавного значення [135, с. 69-70].

Поглиблюючи авторське дослідження категорії «суб'єктивні публічні права», Т.О. Мацелик визначає основою розуміння її сутності має бути покладено розуміння її як визначеної чинним законодавством України можливості приватної особи вимагати від суб'єкта владних повноважень (від органів публічної адміністрації, інших підприємств, установ, організацій незалежно від форм власності як виконують публічні функції) створення умов для реалізації певної правомочності [135, с. 69-70].

До системи ознак, що характеризують суб'єктивні публічні права, В.А. Федосенко, відносить: їх взаємозв'язок із статусом особи, що характеризує її публічно-правовий статус (зокрема, таким може бути статус державного службовця, судді тощо); спрямованість на задоволення публічного інтересу [273, с. 17]. Як особливу характеристику суб'єктивних публічних прав М.М. Коркунов виділяє підставу та процедуру їх набуття [112, с. 179].

Певною мірою співвідноситься такий підхід із висловленою О.Ю. Синявською концепцією розуміння суб'єктивних публічних прав, що передбачає віднесення їх до структури адміністративно-правового статусу приватної особи [248, с. 53]. М.І. Матузов, проводячи кореляційні зв'язки між суб'єктивними приватними та публічними правами, наголошує, що реалізація перших сприяє задоволенню особистого інтересу, тоді як останні сприяють задоволенню «соціоцентричного» інтересу [134, с. 92].

Таким чином, реалізація суб'єктивного публічного права є неможливою без вчинення суб'єктом владних повноважень певних дій, певного обов'язку, реалізація якого має відбуватися в межах управлінської діяльності в активній формі.

Такий підхід до розуміння категорії «суб'єктивного публічного права» вимагає створення спеціальної системи його захисту, що відповідно до чинного законодавства України реалізується в межах функціонування системи адміністративних судів зокрема. Згідно із статтею 2 Кодексу

адміністративного судочинства України визначено, що завданням функціонування адміністративної юстиції має бути «справедливе, неупереджене та своєчасне вирішення судом спорів у сфері публічно-правових відносин з метою ефективного захисту прав, свобод та інтересів фізичних осіб, прав та інтересів юридичних осіб від порушень з боку суб'єктів владних повноважень» [87].

Розуміння сутності суб'єктивних публічних прав є можливою шляхом здійснення їх класифікації. За ознакою публічності О. Заверюха виділяє такі групи суб'єктивних публічних прав, як право особи впливати на управлінські процеси, право брати участь у державній і суспільно-політичній діяльності, право користуватися визначеними чинним законодавством правами та свободами, право оскарження управлінських дій та їх результатів, в тому числі і їх відсутність [65, с. 50]. Т. О. Мацелик суб'єктивні публічні права класифікує на право участі в організації та спрямуванні діяльності держави; право на позитивні послуги зі сторони держави; право на юридичний захист з боку держави у судовому порядку [135; с. 580].

З врахуванням зазначеного в межах даного дослідження під суб'єктивним публічним правом розуміється визначена чинним законодавством можливість приватної особи брати участь у здійсненні управлінської діяльності, спрямованої на задоволення публічного (загально соціального) інтересу, реалізація якого пов'язується із створенням спеціальної системи правового захисту в цілому, і зокрема, системи судового оскарження дій, рішень та результатів діяльності суб'єктів владних повноважень.

До системи суб'єктивних публічних прав відноситься, по-перше, право особи на власні дії; по-друге, право особи вимагати від суб'єкта владних повноважень вчинення певних дій; по-третє, право приватної особи вимагати надання публічних (в тому числі, адміністративних) послуг; по-четверте, право на оскарження дій, бездіяльності та її результатів органів публічної адміністрації.

Отже, необхідно підкреслити, що формування концепції суб'єктивних публічних прав розуміється крізь призму розуміння такої категорії, як «публічний інтерес». При цьому власне активізація досліджень із нормативного закріплення категорії «публічний інтерес» визначається як складова права людини на безпечне довкілля, що вже у 60-тих роках минулого століття набуло особливо важливо значення у зарубіжних країнах. Зокрема, у Сполучених Штатах Америки нормативне розуміння поняття «публічного інтересу» пов'язано передусім із судовим захистом екологічних інтересів і цінностей [297, с. 198].

Така нормативна тенденція до закріплення публічного екологічного інтересу як складової системи прав і свобод людини та громадянина підтримана у теорії та практиці країн Європи. Зокрема, відповідно до загального адміністративного права здійснюються спроби інституціоналізувати категорію публічного інтересу [297, с. 198]. Відповідно до постулатів загального адміністративного права Федеративної Республіки Німеччини публічний інтерес розглядається скоріше як природний інтерес особистості, що отримав «вірне трактування» й відповідне закріплення в нормативно-правових документах [286, с. 100].

Такий підхід до розуміння теорії інтересу в загальному адміністративному праві Федеративної Республіки Німеччини тісно співвідноситься із конструкцією суб'єктивного публічного права. В межах загального адміністративного права Федеративної Республіки Німеччини суб'єктивне публічне право розуміється як створення механізму дотримання прав, свобод та законних інтересів приватних осіб, набутті ними статусу повноцінних та рівноправних учасників адміністративних правовідносин, отримуючи внаслідок цього можливість за власною ініціативою вступати у відносини із представниками публічної влади та вимагати від них відповідної поведінки [136, с. 234].

Саме реалізуючи суб'єктивне публічне право приватні особи стають активними учасниками адміністративно-правових та адміністративно-

процесуальних суспільних відносин, самостійним щодо органів публічної влади. Суб'єктивне публічне право виявляється у тому, що правова норма водночас спрямована на досягнення публічного інтересу – і інтересу окремого індивіда. У результаті законодавством встановлюється відповідальність адміністрації стосовно громадянина, а тому гарантується можливість захисту інтересі [286, с. 100].

Р. С. Мельник та В. М. Бевзенко, у свою чергу, аналізуючи сутність та особливості публічного та приватного інтересу, зазначають, що публічним є «інтерес, якій має будь-яка особа на безумовній основі»; це своєрідна «квінтесенція інтересів членів суспільства, поєднання інтересів, важливих для кожного» [136, с. 244] (громадська та екологічна безпека, якість життя, доступність соціальних благ тощо).

Таким чином, суб'єктивні публічні права реалізуються в певних сферах суспільних відносин реалізації зовнішньої та внутрішньої державної політики в цілому, і зокрема, з питань забезпечення вимог національної безпеки. Відповідно до нормативно-правових положень Закону України «Про національну безпеку України» встановлено, що державна політика у сферах національної безпеки і оборони спрямовується на забезпечення воєнної, зовнішньополітичної, державної, економічної, інформаційної, екологічної безпеки, кібербезпеки України тощо, а загрози національній безпеці України та відповідні пріоритети державної політики у сферах національної безпеки і оборони визначаються у Стратегії національної безпеки України, Стратегії воєнної безпеки України, Стратегії кібербезпеки України, інших документах з питань національної безпеки і оборони, які схвалюються Радою національної безпеки і оборони України і затверджуються указами Президента України [213].

Варто відзначити підхід, обґрунтований у докторському дослідженні Л.О. Золотухіною, основою якого є розуміння сфер реалізації публічного інтересу як сфер забезпечення вимог національної безпеки. Тобто напрямками реалізації публічного інтересу у сфері національної безпеки є

воєнна, зовнішньополітична, державна, економічна, інформаційна, екологічна безпеки, кібербезпека України [74, с. 148-150].

Визначення сутності екологічної безпеки як складової системи національної безпеки мають певну історію становлення. Необхідно відзначити, що перші звернення до необхідності здійснення досліджень з питань визначення сутності екологічної безпеки як складової національної безпеки пов'язуються із серединою 90-х років минулого століття, коли усвідомлення незалежності держави потребувало методологічного і методичного забезпечення формування політики національної безпеки, вивчення засад національної безпеки як системного багатокомпонентного явища й однієї з фундаментальних основ державотворення [247, с. 243].

Забезпечення вимог екологічної безпеки як складової національної безпеки передусім пов'язується із вжиттям заходів із запобігання надзвичайних екологічних ситуацій, подолання проявів екологічної злочинності, попередження інших форм правопорушень у сфері використання природних ресурсів, що у сукупності визначають ефективність здійснення державної політики із забезпечення екологічних прав особи.

Дослідження проблем забезпечення вимог екологічної безпеки як складової національної вимог відноситься до міжгалузевих проблематик, що обґрунтовує доцільність виділення ряду наукових розробок, здійснених в межах еколого-правової науки.

Зокрема, на теренах вітчизняної юридичної науки одним із перших свої наукові дослідження проблематиці екологічної безпеки присвячували такі вчені, як В.І. Андрійцев [13, с. 24-26; 12, с. 8-11], який в основу розуміння такої категорії покладав необхідність усунення екологічних ризиків. У дослідженні Ю.С. Шемшученка, В.Ф. Погорілка було вперше приділено увагу оптимізації адміністративно-правового механізму забезпечення права людини на безпечне довкілля [283]. Зокрема, Ю.С. Шемшученко визначає, що запровадження та оптимізація адміністративно-правового механізму забезпечення вимог екологічної безпеки відноситься до ефективних засобів

реалізації природоохоронної політики держави, забезпечення її дії [283, с. 56-60].

Однак попри актуалізацію проблеми забезпечення вимог екологічної безпеки ще у 1970-х рр. минулого століття сучасний стан охорони довкілля в Україні є доволі критичним. Знищення навколишнього природного середовища відбувається внаслідок вирубування лісів, розорювання земель з подальшою зміною їх цільового призначення, осушення або обводнення територій, що, у свою чергу, негативно відбивається на житті і здоров'ї суспільства. Збільшення антропогенного технічного навантаження негативно впливає на рівень тривалості життя людей у країні, що у декілька разів перевищує показники в інших розвинених державах світу.

Вище зазначена аргументація є основою для формування публічних екологічних інтересів, що вимагають створення дієвого адміністративно-правового механізму їх забезпечення та захисту. Реалізація публічних екологічних інтересів вимагає належного здійснення державної політики із впровадження екологічної функції, що має ґрунтуватися положеннями концепції «виключного права власності Українського народу» та конституційного права людини на безпечне довкілля (ст.ст. 13, 14, 50 Конституції України) [110].

Реалізація екологічної функції держави, як зазначає Ю.О. Легеза, має спрямовуватися на розпорядження в інтересах суспільства використання природних ресурсів, спрямовану на забезпечення раціонального користування ними з метою попередження їх виснаження й деградації якості довкілля, а також охорони екологічних прав та інтересів громадян. Вона полягає в забезпеченні збалансованого співвідношення екологічних та економічних інтересів соціуму, публічних і приватних екологічних інтересів, пов'язаних з наданням необхідних гарантій для реалізації та захисту прав людини на безпечне для життя навколишнє природне середовище. [123, с. 95-101].

В.В. Петров визначає екологічні інтереси як об'єктивно існуючі потреби людини в чистому, здоровому, продуктивному навколишньому природному середовищі, що забезпечує біологічний режим життя [171, с. 557], таким чином ототожнюючи екологічні потреби та екологічні інтереси.

Натомість О.С. Карпова у своїх наукових розробках підкреслює недоцільність у проведенні еквівалентних зав'язків між екологічними потребами та екологічними інтересами, визначаючи їх як категорії, що співвідносяться як зміст та форма [83].

Вартою уваги є позиція В. С. Шахова, який розуміє категорію екологічного інтересу як об'єктивно зумовленого ставлення суб'єктів права до своїх екологічних потреб та умов життя, що мають забезпечувати їм належну життєдіяльність та екологічну рівновагу в навколишньому природному середовищі. Реалізація екологічних інтересів пов'язується не лише із реалізацією державної політики із охорони довкілля, але і забезпечення інтенсивного користування природними об'єктами для сталого економічного й соціального розвитку соціуму [281, с. 214].

Поглиблюються існуючі дослідження категорії «екологічний інтерес» у дослідженнях М. І. Васильєвої, де екологічний інтерес розглядається як публічно-правовий вимір змісту суб'єктивного права громадян на безпечне довкілля, підкреслюючи при цьому, що інтерес виступає виключно як публічний. У дослідженнях М.І. Васильєвої підкреслюється пріоритетність забезпечення екологічних інтересів як складової системи суб'єктивних публічних прав приватної особи, наголошується що їх реалізація має безпосередній вплив на якість життя та здоров'я людини, її майбутніх поколінь, сприяє справедливому розподілу благ, які отримуються від використання природних ресурсів, становлять основу діяльності населення країни, які збалансовані з потребами економічного зростання, опосередковані правом, охороняються й гарантуються державою [29, с. 15].

У Законі України «Про охорону навколишнього природного середовища» закріплено ряд суб'єктивних публічних екологічних прав, до

яких відноситься право на вільний доступ до інформації про стан довкілля, і право об'єднуватись у громадські природоохоронні формування, й одержання екологічної освіти та ін. [219].

Об'єктивізація публічного екологічного інтересу пов'язується із його виникненням до моменту набуття повної правосуб'єктності учасником правовідносин, та усвідомлення ним соціальної значущості ефективності його реалізації.

Отже, на підставі здійсненого дослідження під суб'єктивним публічним екологічним правом приватної особи необхідно розуміти визначену чинним законодавством можливість участі приватної особи у реалізації природоохоронної (екологічної) функції держави.

Таким чином, змістом суб'єктивного публічного екологічного права є задоволення соціального інтересу у запобіганні виникнення надзвичайних екологічних ситуацій, забезпечення раціонального використання природних ресурсів загальнодержавного та місцевого значення, що своїм результатом має зростання рівня якості життя та здоров'я людини. Видами суб'єктивних публічних екологічних прав є право на вільний доступ до інформації про стан довкілля, право об'єднуватись у громадські природоохоронні формування, право одержання екологічної освіти, право брати участь у розробці та прийнятті управлінських рішень з питань використання природних ресурсів та природних об'єктів та ін.

1.3 Міжнародний та зарубіжний досвід нормативного регулювання суб'єктивних публічних екологічних прав

Міжнародно-правові стандарти реалізації суб'єктивних публічних прав визначено було вперше в результаті проголошення у 1972 році у Декларації про навколишнє середовище на конференції ООН у м. Стокгольм (далі – Стокгольмська Декларація) [49]. Відповідно до положень Стокгольмської

Декларації 1972 року було встановлено взаємообумовлюючий зв'язок між обов'язком держави на забезпечення сприятливого довкілля як безумовної характеристики досягнення благополучного «якісного» рівня життя людини.

Одним із визначальних міжнародно-правових актів, прийняття якого дозволило переосмислити світовий механізм забезпечення реалізації та захисту суб'єктивних публічних екологічних прав є Декларація по навколишньому середовищу і розвитку, прийнята у 1992 році на Конференції ООН у Ріо-де-Жанейро [51]. Положеннями Декларації по навколишньому середовищу і розвитку 1992 р. визначено необхідність створення дієвих механізмів доступу до екологічної інформації, доступу до здійснення публічного управління у сфері захисту довкілля, доступу до правосуддя у досліджуваній галузі.

У зазначеній Декларації 1992 року визначено основоположні принципи реалізації світової та внутрішньодержавної державної політики у сфері охорони довкілля, зокрема, необхідно відзначити ряд із них [51]. Зокрема, основоположним принципом, що є основою системи суб'єктивних публічних екологічних прав, є визнання пріоритетності здійснення «турботи про людей» як основи забезпечення гідного та плідного рівня її життя (принцип 1 Декларації 1992 року). Відповідно до положень принципів 2-4 Декларації 1992 року визначено необхідність реалізації використання природних ресурсів та природних об'єктів із спрямуванням на задоволення як потреб нинішнього покоління, так і майбутніх поколінь, що є основою загальноновизнаної світової концепції сталого розвитку. Згідно із принципом 7 Декларації 1992 року встановлено необхідність забезпечення міжнародного співробітництва з метою реалізації задач збереження, захисту і відновлення здорового стану і цілісності екосистеми Землі. Проголошення необхідності активізації процесів «екологізації» відбулось також відповідно до Декларації 1992 року (принцип 9).

Право на участь кожної людини у прийнятті та розробці управлінських рішень у сфері охорони навколишнього природного середовища, право на

доступ до екологічної інформації, що є у розпорядженні державних органів, включаючи інформацію про небезпечні матеріали і діяльності в їх громадах, і можливість брати участь в процесах прийняття рішень визначено відповідно до принципу 10 Декларації по навколишньому середовищу і розвитку 1992 р. [51].

До системи гарантій реалізації суб'єктивних публічних екологічних прав відповідно до положень міжнародно-правових актів віднесено:

- 1) систему національних органів судоустрою як складової системи публічного управління;
- 2) систему адміністративних органів, діяльність та функціонування яких має бути належним чином урегульовано відповідно до вимог національного адміністративно-процедурного законодавства;
- 3) забезпечення критеріїв ефективності законодавчих актів у сфері охорони навколишнього природного та антропогенного середовища. До критеріїв ефективності системи національного законодавства у сфері охорони довкілля відповідно до міжнародних стандартів віднесено доцільність врахування екологічних умов розвитку суспільства та відповідного регіону; загальнонаціональні екологічні програми мають враховувати соціальні та економічні потреби держави, соціуму та його окремих складових;
- 4) встановлення механізмів відшкодування збитків, заподіяних внаслідок забруднення природного та антропогенного довкілля [51].

Лише за умови реалізації складної сукупності таких факторів впливу доцільним є висновок про належність та ефективність державних засобів реалізації та захисту суб'єктивних публічних екологічних прав.

Відповідно до змісту принципу 14 Декларації по навколишньому середовищу і розвитку 1992 р. [51] зазначено на пріоритетності встановлення вимоги недоцільності перенесення екологошкідливих небезпечних виробництв з території однієї країни (що може бути визначена як економічно

розвинутої) на територію іншої країни (що за рівнем свого соціально-економічного розвитку є нижчою).

Окрему увагу у системі міжнародних стандартів реалізації та захисту суб'єктивних публічних екологічних прав приділено проблематиці участі жінок у прийнятті та розробці управлінських рішень (принцип 20 Декларації по навколишньому середовищу і розвитку 1992 р. [51]).

Фундаментальні принципи реалізації та захисту суб'єктивних публічних екологічних прав знайшли своє відображення у наступному міжнародно-правовому акті, яким є Орхуська конвенція ООН – «Конвенцію ООН про доступ до інформації, участь громадськості у процесі прийняття рішень та доступ до правосуддя з питань, що стосуються довкілля» 1998 року, що була ратифікована Верховною Радою України 6 липня 1999 року [102].

Більшість дослідників, наукові розробки яких присвячені проблематиці реалізації суб'єктивних публічних екологічних прав, відзначають, що прийняття Орхуською конвенції стало вирішальним етапом на шляху забезпечення права особи на безпечне природне та антропогенне довкілля. Так, зокрема, професорка Г.І. Балюк відзначила, що Орхуська конвенція 1998 року є міжнародно-правовим актом, який врегулював міжнародні стандарти забезпечення права людини на безпечне довкілля, обґрунтував його безпосередній зв'язок із встановленням гідного рівня життя та здоров'я людини як найвищої соціальної цінності [1, с. 175].

До системи міжнародно-правових актів у сфері охорони довкілля відноситься ряд угод та конвенцій, де деталізуються механізми реалізації вище зазначених концепцій.

Зокрема, варто виділити Конвенцію про транскордонне забруднення повітря на великі відстані 1979 року [108], Всесвітня хартія природи 1982 року [34], Конвенція ООН з морського права 1982 року [101], Рамкова конвенція ООН зі зміни клімату 1992 року [34], Конвенція про охорону біологічного різноманіття 1992 року [101], Додатковий протокол I 1977 року

до Женевських конвенцій про захист жертв війни 1949 року [57], угоди Світової Організації Торгівлі з питань забезпечення безпеки продуктів споживання [303].

До міжнародних стандартів забезпечення реалізації та захисту права особи на безпечне довкілля відноситься застосування заходів юридичної відповідальності за заподіяння шкоди довкіллю чи створення передумов до його забруднення навіть за відсутності вини особи [294].

Такий принцип відповідальності без вини закріплено відповідно до положень ряду міжнародно-правових актів, серед яких виділяються положення Резолюції Генеральної Асамблеї ООН № 70/1 від 25 вересня 2015 року «Перетворення нашого світу. Порядок денний у сфері сталого розвитку на період до 2030 року» [241], що була імплементована відповідно до вимог Закону України від 28 лютого 2019 року № 2697-VIII «Про Основні засади (стратегію) державної екологічної політики України на період до 2030 року», що вводиться в дію з 1 січня 2020 року [217], а також згідно із нормативними положеннями Указу Президента України № 722/2019 від 30 жовтня 2019 року «Про Цілі сталого розвитку України на період до 2030 року» [231].

До міжнародних актів відносяться такі природоохоронні та природоресурсні конвенції та протоколи до них, як Конвенція ООН по боротьбі із засухою; Конвенція з біорізноманіття [106]; Рамкова конвенція з охорони та збалансованого розвитку Карпат [240]; Конвенція про міжнародну торгівлю видами дикої фауни та флори, що перебувають під загрозою вимирання [106]; Конвенція про збереження мігруючих видів диких тварин (Боннська конвенція) [105]; Конвенція з захисту Чорного моря від забруднення [104]; Європейська ландшафтна конвенція [62]; Конвенція про охорону дикої флори та фауни, а також природного середовища в Європі (Бернська конвенція) [108].

Відповідно до положень Резолюції Генеральної Асамблеї ООН № 70/1 від 25 вересня 2015 року «Перетворення нашого світу. Порядок денний у сфері сталого розвитку на період до 2030 року» [241] встановлено, що

розуміння ідеї «сталого розвитку» передбачає поєднання цілі «захисту планету від деградації, в тому числі шляхом раціонального споживання і виробництва, раціонального використання її природних ресурсів та вжиття невідкладних заходів щодо зміни клімату з тим, щоб планета могла задовольняти потреби нинішнього і прийдешніх поколінь», що має поєднуватися із завданням забезпечення «заможного», гідного рівня життя людини та суспільства в цілому.

В цьому аспекті заслуговують на увагу положення Указу Президента України № 722/2019 від 30 жовтня 2019 року «Про Цілі сталого розвитку України на період до 2030 року» [231] щодо доцільності як визначальної характеристики сучасної держави розгляду не лише критеріїв забезпечення «раціонального використання природних ресурсів», а і «раціонального споживання товарів та послуг» [231]. Власне, саме такий підхід є базисом для розуміння складових системи екологічних прав особи в цілому, і зокрема, - реалізації та захисту таких прав у публічно-владній сфері суспільних відносин.

Належна реалізація суб'єктивних публічних екологічних прав вимагає створення механізмів їх судового та позасудового захисту та охорони від порушень як з боку суб'єктів владних повноважень, що виступають як адміністративні органи, так і з боку суб'єктів господарювання, що виступають споживачами природних ресурсів на підставі спеціальних дозволів. При цьому необхідно підкреслити, що право на безпечне довкілля може бути предметом як міждержавного спору, так і спору за участю фізичних осіб та держави.

Наочним прикладом такого висновку є розгляд у судовому порядку справи про заподіяння шкоди довкіллю, що полягала у перевищенні встановлених нормативів забруднення атмосферного повітря шляхом надмірних викидів ціаніду натрію, яке відбулося через недотримання екологобезпечних технологій виробництва на золотовидобувному підприємстві («Transgold SA», яка у 2004 році була реорганізована у «Aurul

SA») у м. Бая Марє в Румунії. В наслідок такої діяльності було заподіяно екологічну шкоду екосистемам річок Тиса та Дунай, а також населенню Угорщини, України, Сербії та Республіки Румунії. Загальним розміром екологічних збитків відповідно до проведених експертних досліджень та висновку міждержавної судової інстанції було встановлено понад 150 млн дол. США. Попри наявність рішення про присудження відшкодування заподіяної екологічної шкоди зазначеним державам було порушено провадження про відшкодування шкоди окремим фізичним особам (мова йде про рішення ЄСПЛ у справі «Татар проти Румунії» ЄСПЛ дійшов висновку, що порушення права на безпечне довкілля своїм безпосереднім наслідком має порушення права людини на здоров'я, на приватне та сімейне життя людини, оскільки воно шкодить її добробуту [177, с. 76-77].

Аргументацією обґрунтування задоволення екологічних прав позивачів у справі «Татар проти Румунії» ЄСПЛ визначило той факт, що суб'єкт господарювання (золотовидобувне підприємство) не змогло у своїй діяльності досягти справедливого балансу приватним (інтересом у забезпеченні права заявниці на житло та сприятливі умови добробуту її родини) та публічним (переробка токсичних відходів) інтересами, попри наявність в нього спеціальних належно оформлених дозвільних документів на здійснення такої форми використання природних ресурсів загальнодержавного значення, що і визначено судом як порушення вимог статті 8 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод [103].

Таким чином, одним із міжнародних та європейських стандартів захисту довкілля імплементація якого вимагається до чинного законодавства України, є законодавче закріплення принципу справедливого балансу публічного та приватного інтересів як безумовної складової безпеки навколишнього середовища.

Ефективність вирішення питання систематизації чинного законодавства з питань захисту людини на безпечне довкілля залежить

від впровадження існуючих міжнародних стандартів, його відповідності стандартам законодавства країн Європейського Союзу [134, с. 181–185].

Як зазначає М.А. Шепель ефективність врегулювання публічно-правових спорів у сфері захисту довкілля залежить від триваючої реформи адміністративно-процесуального законодавства, норми якого мають забезпечити їх розгляд та вирішення [285, с. 108-109].

Забезпечення ефективності функціонування механізму реалізації та захисту суб'єктивних публічних екологічних прав людини вимагає пошуку національної оптимальної моделі його впровадження, що вимагає здійснення дослідження не лише міжнародних стандартів, а і зарубіжного досвіду їх застосування.

Достатньо ефективним за ступенем забезпечення реалізації та захисту суб'єктивних публічних екологічних прав є модель, що вже понад століття функціонує у Сполучених Штатах Америки. До складових елементів системи реалізації та захисту суб'єктивних публічних екологічних прав в Сполучених Штатах Америки відноситься функціонування спеціалізованих «квазісудових» органів. Зокрема, таким є Земельний суд штату Гавайї (Hawaii (State) Land Court) (заснований у 1903 році), Водний Суд Монтани (The Montana Water Court) (функціонування якого розпочинається із 1979 року) тощо [292] та ін..

До змісту функціональної компетенції таких квазісудових органів відноситься розгляд та вирішення земельних, водних, лісових та інших природоресурсних спорів; здійснення повноважень із ведення державного чи регіонального реєстрів спеціальних прав на використання природних об'єктів, включаючи і визначення обґрунтованості підстав їх набуття та припинення; також повноваження зазначеного органу публічного управління спрямовані на визначення розміру заподіяної екологічної шкоди та забезпечення контролю за її відшкодування саме в межах регіонального зонування. Однією із складових належного рівня ефективності функціонування таких квазісудових органів в Сполучених Штатах Америки є включення до його штатної структури не лише суддів та працівників

суддівського самоврядування та апарату, а і відповідних вузько профільних спеціалістів-експертів, до яких, зокрема, відносяться геодезисти, екологи тощо [292].

Необхідно підкреслити, що такі «квазісудові» органи функціонують не у кожному штаті країни, а де є підвищена потреба в оперативному врегулюванні природоресурсних спорів, а також у вирішенні питання надання спеціальних дозволів на використання природних об'єктів. Зокрема, діяльність Водного суду у штаті Монтана обґрунтовується розташування на його території значного масиву водних об'єктів, серед вирішальне місце займає басейни Нижньої річки Міссурі, Верхньої річки Міссурі, Річки Йеллоустоун, Річки Кларк Форк [300;301].

Варто відзначити, що в Сполучених Штатах Америки діє принцип «first intime is first in right», що полягає у пріоритетності забезпечення прав і свобод людини на забезпечення її потреб у природокористуванні [300].

Варто відзначити, що починаючи із 70-х рр. минулого століття у Сполучених Штатах Америки з активізації впровадження природоохоронних заходів. Функція державного контролю за реалізацією природоохоронних заходів покладається на спеціально створений орган державної влади, яким є федеральне Агентство з охорони природи, а кожний штат окремо пропонує конкретні заходи щодо їх реалізації, пов'язуючи з планами розвитку галузей.

До ефективних заходів контролю за забезпеченням реалізації та захисту суб'єктивних публічних екологічних прав особи в Сполучених Штатах Америки є запровадження унікальної системи «дозволів» на спеціальне використання природних ресурсів, де визначається допустима кількість забруднювальних речовин, яка має бути меншою, ніж визначений для них ліміт на продаж своїх прав іншим фірмам.

Саме така система набуття спеціальних прав на використання природних ресурсів визначила тенденцію до формування ринку прав на забруднення навколишнього природного середовища в Сполучених Штатах

Америци, що позначилося на рівні ефективності реалізації суб'єктивних публічних екологічних прав особи [2, с. 44].

Необхідно відзначити, що ефективність природоохоронного законодавства Сполучених Штатів Америки визначається врахуванням на рівні регіональних підзаконних нормативно-правових актів природно-географічних та соціально-економічних умов розвитку певної місцевості. На регіональному рівні функціонують відповідні стандарти якості довкілля, впровадження яких базується на організації системи моніторингу навколишнього природного та антропогенного середовища, регулювання процесу розроблення і реалізації програм контролю за забрудненням навколишнього природного середовища, організацію наукових досліджень з проблем довкілля, бюджетно-фінансову діяльність тощо [272, с. 121].

На відміну від європейської системи забезпечення безпеки навколишнього природного середовища, що базується на здійсненні процедури оцінки впливу на довкілля, відповідно до чинного законодавства Сполучених Штатів Америки є необхідним проведення державної екологічної експертизи всіх напрямів господарської діяльності на засадах імперативності та беззаперечності реалізації її висновків. У спеціальних законах було сформульовано конкретні природозахисні заходи з охорони повітря, води, боротьби з твердими відходами, контролю за отрутохімікатами й токсичними речовинами, рекультивациі земель, боротьби з шумом, несприятливими вібраціями та запахами [272, с. 122].

Необхідно наголосити, що реалізація природоохоронних законів в Сполучених Штатах Америки має супроводжуватись встановлення фінансового обґрунтування їх реалізації.

Необхідність визначення фінансового обґрунтування прийняття природоохоронного законодавства закріплено відповідно до законодавства Великобританії [28, с. 14].

Ефективність здійснення державної екологічної політики залежить від об'єктивного підходу до здійснення оцінки навколишнього природного

середовища до початку проектування будь-якого будівництва, а в подальшому – періодичного контролю за станом навколишнього природного середовища. Результати проведених експертних оцінок впливу на довкілля у їх співвідношенні до інших експертних висновків, в тому числі з питань економічного обґрунтування запланованої діяльності є складовими системи критеріїв оцінки шкідливого антропогенного впливу на навколишнє природне середовище [282, с. 91].

Попередження шкідливого впливу на довкілля є пріоритетною задачею здійснення державної екологічної політики Швеції. Особливу увагу приділено забезпеченню формування та ефективності соціальної інфраструктури, до складових якої віднесено необхідність забезпечення належного рівня екологічної правосвідомості, створення умов для здобуття людиною екологічної освіти, що закріплено у чинному національному законодавстві Франції як об'єктивна складова «якості» життя особи [69, с. 22].

Попередження шкідливого антропогенного впливу на довкілля відзначається і відповідно до законодавства Республіки Болгарія. Зокрема, відповідно до положень Закону Республіки Болгарії «Про чистоту атмосферного повітря» [68] прямо визначаються не лише вимоги застосування новітніх технологій, що забезпечують очистку атмосферного повітря, а і безпосередньо на законодавчому рівні визначаються гранично допустимі нормативи забруднення повітря (ст.ст. 24-29) (для порівняння в Україні такі нормативи визначаються на підзаконному нормативно-правовому рівні (положення Постанови Кабінету Міністрів України від 28 грудня 2001 р. № 1780 «Про затвердження Порядку розроблення та затвердження нормативів граничнодопустимих викидів забруднюючих речовин із стаціонарних джерел» [203])).

Варто підкреслити, що положеннями Закону Республіки Болгарії «Про чистоту атмосферного повітря» [68] також встановлюється механізм

застосування заходів юридичної відповідальності у разі перевищення встановлених лімітів забруднення зі стаціонарних джерел.

Впровадження ідеї сталого розвитку вимагає забезпечення як раціонального використання природних ресурсів, а і забезпечення якості продуктів харчування, реалізації вимог безпеки праці, що в сучасних умовах є необхідним встановлення безпеки умов праці.

Висновки до розділу 1:

1. Визначено, що пріоритетною задачею розвитку сучасної юридичної науки є встановлення змісту та механізмів реалізації прав і свобод особи. З'ясовано, дослідження сутності прав особи, здійснення її класифікації, оптимізації механізмів їх реалізації відноситься до міжгалузевих науково-практичних актуальних проблем. Обґрунтовано, що взаємовідносини між державою та особою відображаються у формі суб'єктивних публічних прав та обов'язків, інтересів особи як центрального елементу адміністративно-правового статусу приватної особи (фізичної чи юридичної особи).

Підкреслено, що адміністративно-правовий статус приватної особи у системі права України є складовою суверенної та національної, демократичної та правової, соціальної держави. Визначено, що напрямками реалізації та захисту прав і свобод є, зокрема: створення належних умов, вироблення механізмів і процедур для повної і безперешкодної реалізації кожною особою своїх прав та законних інтересів; реформування адміністративного та адміністративно-процесуального законодавства з метою належного забезпечення реалізації громадянами своїх прав та законних інтересів у сфері діяльності виконавчої влади, їх дієвої охорони та захисту в суді у разі їх порушення; створення системи адміністративної юстиції з

метою захисту прав і основних свобод людини і громадянина, що проголошується Концепцією адміністративної реформи, затвердженої Указом Президента України від 22 липня 1998 року № 810/98.

Наголошено, що суб'єктивні публічні права та свободи приватної особи є складовою її адміністративно-правового статусу, визначають обсяг її процесуальної правосуб'єктності. Визначено наявність кореляційних зв'язків такого категоріального ряду, як «адміністративно-правовий статус приватної особи», «адміністративно-правове становище приватної особи», «правовий стан особи», «адміністративна правосуб'єктність приватної особи», які структурно складаються із поєднання таких елементів, як потреби, інтереси, мотиви, професійна та інші форми соціальної діяльності, взаємовідносини особи і держави (Т.О. Коломоєць, В.К. Колпаков, О.П. Рябченко, О.М. Мердова, Є.В. Курінний та ін.).

Охарактеризовано такі підходи до вирішення проблеми встановлення сутності правового статусу приватної особи, як ліберальний (що полягає у його розумінні як сукупності звичайних невідчужуваних прав людини, що визначають її вільний розвиток; при цьому до системи громадських прав людини представниками ліберальної концепції відноситься право на свободу віросповідання і свободу совісті, право на особисту свободу, право на придбання і недоторканність приватної власності, свободу пересування територією держави, таємницю та недоторканність листування, свободу слова і свобода думки та об'єднання, право на недоторканність житла, свобода вибору професії тощо; колективістський (що передбачає пріоритетність забезпечення інтересів соціальної групи (класу, суспільства, об'єднання; в межах такого підходу пріоритетними є забезпечення соціально-економічних прав особи і відповідної сукупності обов'язків органів управління).

Зроблено висновок, що попри зазначену багатогранність підходів до розуміння ідеї правового статусу особи розвиток міжнародного законодавства у досліджуваній сфері характеризується тенденціями до його

уніфікації, що виявляється у прийнятті таких загально визнаних міжнародних актів, як Загальна декларація прав людини (1948 р.), Міжнародний пакт про економічні, соціальні та культурні права (1966 р.), Міжнародний пакт про громадянські і політичні права (1966 р.), Європейська конвенція про захист прав людини і основних свобод (1950 р.) та ін.

Виділено за способом нормативного закріплення позитивні (що визначаються шляхом встановлення зобов'язань держави створити певний механізм реалізації особою певної правомочності) та негативні права (що встановлюються шляхом встановлення заборони певної форми діяльності з боку будь-якого суб'єкта, в тому числі органу публічної влади) приватної особи. Визначено, що прикладом позитивного підходу до нормативного закріплення права людини є формулювання, викладене у положенні статті 50 Конституції України, де визначено право кожного «на безпечне для життя і здоров'я довкілля та на відшкодування завданої порушенням цього права шкоди»; негативним - встановлення заборони для будь-якого учасника суспільних правовідносин щодо неприпустимості «збирання, зберігання, використання та поширення конфіденційної інформації про особу без її згоди, крім випадків, визначених законом, і лише в інтересах національної безпеки, економічного добробуту та прав людини» (ч. 2 ст. 32 Конституції України).

2. Встановлено, що характерними ознаками суб'єктивних публічних прав є: їх взаємозв'язок із публічно-управлінським статусом особи (зокрема, таким є статус державного службовця, судді тощо); спрямованість на задоволення публічного («соціоцентричного») інтересу; спеціальні підстава та процедура їх набуття. Наголошено, що реалізація суб'єктивного публічного права є неможливою без вчинення суб'єктом владних повноважень певних дій, певного обов'язку, реалізація якого має відбуватися в межах управлінської діяльності в активній формі.

Обґрунтовано авторський підхід до розуміння категорії «суб'єктивне публічне право» як визначена чинним законодавством можливість приватної

особи брати участь у здійсненні управлінської діяльності, спрямованої на задоволення публічного (загальносоціального) інтересу, реалізація якого пов'язується із створенням спеціальної системи правового захисту в цілому, і зокрема, системи судового оскарження дій, рішень та результатів діяльності суб'єктів владних повноважень.

До системи суб'єктивних публічних прав віднесено: право особи на власні дії; право особи вимагати від суб'єкта владних повноважень вчинення певних дій; право приватної особи вимагати надання публічних (в тому числі, адміністративних) послуг; право на оскарження дій, бездіяльності та її результатів органів публічної адміністрації.

Наголошено, що реалізація суб'єктивних публічних екологічних прав спрямовується на забезпечення вимог екологічної безпеки як складової національної безпеки, що передусім пов'язується із вжиттям заходів із запобігання надзвичайних екологічних ситуацій, подолання проявів екологічної злочинності, попередження інших форм правопорушень у сфері використання природних ресурсів, що у сукупності визначають ефективність здійснення державної політики із забезпечення екологічних прав та інтересів приватної особи.

З'ясовано, що реалізація екологічних інтересів пов'язується не лише із реалізацією державної політики із охорони довкілля, але і забезпечення раціонального користування природними об'єктами для сталого економічного й соціального розвитку соціуму.

Відзначено, що забезпечення реалізації екологічного інтересу має розглядатися як публічно-правовий вимір змісту суб'єктивного права громадян на безпечне довкілля, наголошуючи при цьому на публічному характері такого інтересу.

Встановлено, що у Законі України «Про охорону навколишнього природного середовища» закріплено ряд суб'єктивних публічних екологічних прав, до яких відноситься право на вільний доступ до інформації

про стан довкілля, і право об'єднуватись у громадські природоохоронні формування, й одержання екологічної освіти та ін..

Обґрунтовано доцільність розуміння категорії «суб'єктивне публічне екологічне право приватної особи» як визначену чинним законодавством можливість участі приватної особи у реалізації природоохоронної (екологічної) функції держави.

Визначено, що змістом суб'єктивного публічного екологічного права є задоволення соціального інтересу у запобіганні виникнення надзвичайних екологічних ситуацій, забезпечення раціонального використання природних ресурсів загальнодержавного та місцевого значення, що своїм результатом має зростання рівня якості життя та здоров'я людини.

До системи суб'єктивних публічних екологічних прав віднесено право на вільний доступ до інформації про стан довкілля, право об'єднуватись у громадські природоохоронні формування, право одержання екологічної освіти, право брати участь у розробці та прийнятті управлінських рішень з питань використання природних ресурсів та природних об'єктів та ін.

3. Встановлено, що міжнародно-правові стандарти реалізації суб'єктивних публічних екологічних прав визначено у таких міжнародно-правових актах, як Декларація про навколишнє середовище на конференції ООН (1972 р.); Декларація про навколишньому середовищу і розвитку ООН (1992 р.); Конвенція ООН про доступ до інформації, участь громадськості у процесі прийняття рішень та доступ до правосуддя з питань, що стосуються довкілля» (Орхуська Конвенція) (1998 р.).

До системи міжнародно-правових актів у сфері охорони довкілля віднесено ряд міжнародних багатосторонніх угод та конвенцій, де деталізуються механізми реалізації вище зазначених концепцій (зокрема, такими є положення Конвенції про транскордонне забруднення повітря на великі відстані (1979 р.), Всесвітня хартія природи (1982 р.), Конвенція ООН з морського права (1982 р.), Рамкова конвенція ООН зі зміни клімату (1992 р.), Конвенція про охорону біологічного різноманіття (1992 р.) та ін.).

З'ясовано, що відповідно до положень Стокгольмської Декларації 1972 року наявним є взаємообумовлюючий зв'язок між обов'язком держави на забезпечення сприятливого довкілля як безумовної характеристики досягнення благополучного «якісного» рівня життя людини. Визначено, що згідно із положеннями Декларації по навколишньому середовищу і розвитку ООН 1992 р. наголошується на необхідності створення дієвих механізмів доступу до екологічної інформації, доступу до здійснення публічного управління у сфері захисту довкілля, доступу до правосуддя у досліджуваній галузі.

До критеріїв ефективності системи національного законодавства у сфері охорони довкілля відповідно до міжнародних стандартів віднесено доцільність врахування екологічних умов розвитку суспільства та відповідного регіону; загальнонаціональні екологічні програми мають враховувати соціальні та економічні потреби держави, соціуму та його окремих складових; встановлення механізмів відшкодування збитків, заподіяних внаслідок забруднення природного та антропогенного довкілля.

До міжнародних стандартів забезпечення реалізації та захисту права особи на безпечне довкілля віднесено застосування заходів юридичної відповідальності за заподіяння шкоди довкіллю чи створення передумов до його забруднення навіть за відсутності вини особи.

Зроблено висновок, що належна реалізації суб'єктивних публічних екологічних прав вимагає створення механізмів їх судового та позасудового захисту та охорони від порушень як з боку суб'єктів владних повноважень, що виступають як адміністративні органи, так і з боку суб'єктів господарювання, що виступають споживачами природних ресурсів на підставі спеціальних дозволів.

Підкреслено, що визначальним міжнародним та європейським стандартом захисту довкілля є законодавче закріплення принципу справедливого балансу публічного та приватного інтересів як безумовної складової безпеки навколишнього середовища.

Окремі теоретико-методологічні та практичні проблеми розділу розкрито в авторських публікаціях [22, с. 70-77; 293, с. 19-25; 19, с. 93-100].

РОЗДІЛ 2. АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВИЙ МЕХАНІЗМ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ РЕАЛІЗАЦІЇ СУБ'ЄКТИВНИХ ПУБЛІЧНИХ ПРАВ ПРИВАТНОЇ ОСОБИ

2.1 Система суб'єктів забезпечення реалізації суб'єктивних публічних екологічних прав

Згідно із статтею 3 Конституції України встановлюється пріоритетність здійснення зовнішньополітичних та внутрішньополітичних функцій держави в аспекті забезпечення належного рівня реалізації прав людини, гарантування механізму юридичних та фактичних гарантій захисту прав та інтересів людини. Проголошення людини, її життя та здоров'я, честі та гідності, недоторканності та безпеки найвищою соціальною цінністю визначає змістовну характеристику діяльності органів державної влади та місцевого самоврядування [110].

Головним обов'язком функціонування держави є проголошення, забезпечення та захисту прав і свобод людини в цілому, і зокрема, у сфері охорони навколишнього природного середовища, реалізація яких сприяє задоволенню не лише приватного інтересу, але і складної сукупності публічних інтересів.

В межах попереднього розділу було обґрунтовано, що до системи суб'єктивних публічних екологічних прав відносяться: право на вільний доступ до інформації про стан довкілля; право об'єднуватись у громадські природоохоронні формування; право одержання екологічної освіти; право брати участь у розробці та прийнятті управлінських рішень з питань використання природних ресурсів та природних об'єктів та ін..

Реалізація суб'єктивних публічних екологічних прав передусім пов'язується із функціонуванням органів публічного управління.

Загальнотеоретичний підхід до визначення сутності системи публічного управління у сфері реалізації та захисту конституційних прав людини базується на багатовекторності її функціонування.

Здійснення функцій публічного управління передбачає, як зазначає Н.О. Обушна, поєднання складної сукупності суб'єктів у політичній, екологічній, економічній, соціальній, адміністративній, правовій, гуманітарній сферах тощо. При цьому вченою наголошується, що ефективність здійснення функцій публічного управління обумовлюється впливом як внутрішніх (нестабільність соціально-політичної системи держави, триваюча економічна криза), так і зовнішніх факторів (геополітичного середовища, світових фінансових кризових явищ тощо). Такий підхід відзначає необхідність дослідження системи суб'єктів публічного управління у їх співвідношенні із політикою, економікою, правом та іншими суспільними процесами та явищами [157, с. 54].

Т.В. Іванова обґрунтовує авторський підхід до розуміння сутності систем суб'єктів управління у сфері використання природних ресурсів як системи органів державної влади та органів місцевого самоврядування, функціонування яких переслідує мету у вигляді реалізації законодавства, контролю за дотриманням вимог екологічної безпеки, забезпечення проведення ефективних і комплексних заходів щодо охорони навколишнього природного середовища, раціонального використання природних ресурсів, досягнення узгодженості дій державних і громадських органів при проведенні екологічних заходів [78].

В межах докторської дисертації Ю.О. Легези обґрунтовується доцільність в межах системи публічного управління у сфері використання природних ресурсів виокремлення органів загальної компетенції та органів спеціальної галузевої компетенції [122, с. 97-99].

Вченою відзначається, що метою функціонування органів загальної компетенції у сфері охорони довкілля є реалізація правотворчої функції держави, що полягає у розробці та прийнятті нормативно-правових актів

загальної дії, впровадження положень яких дозволяє забезпечення системи гарантій прав та свобод людини. Органи загальної компетенції у сфері публічного управління встановлюють засади реалізації державної політики у сфері екологічної безпеки держави. Органи спеціальної галузевої компетенції державної влади є уповноваженими на реалізацію загальнонаціональної політики у сфері охорони навколишнього природного середовища [122, с. 98].

При цьому реалізація спеціальної галузевої компетенції і відповідно віднесення органів державної влади та місцевого самоврядування до такої гілки системи публічного управління передбачає здійснення організаційної діяльності суб'єктів адміністративно-правового регулювання не виходить за межі їх компетенції, а їх головне завдання полягає у безпосередньому забезпеченні потреб суспільства у наданні відповідної категорії публічних послуг [111, с. 27-33].

Такий підхід щодо виділення органів загальної та спеціальної компетенції системи публічного управління може бути доповнено виокремленням органів міжгалузевої компетенції, що виконують функції для всіх або більшості галузей і сфер суспільно-державного життя [9, с. 82].

До суб'єктів загальної компетенції у сфері суб'єктивних публічних екологічних прав належать: Верховна Рада України як єдиний законодавчий орган; Президент України як глава держави; Кабінет Міністрів України як вищий орган виконавчої влади; місцеві державні адміністрації як органи регіонального управління.

Міжгалузевою компетенцією у сфері забезпечення реалізації суб'єктивних публічних екологічних прав людини наділені такі органи державної влади, як Міністерство внутрішніх справ України, Генеральна прокуратура України, Служба безпеки України, Рада національної безпеки та охорони України, Міністерство розвитку економіки, торгівлі та сільського господарства України, Міністерство закордонних справ України, Державна судова адміністрація України та ін.

Органи міжгалузевої компетенції у сфері забезпечення суб'єктивних публічних екологічних прав людини полягають у сприянні реалізації адміністративних дозвільно-ліцензійного провадження, контрольних-наглядових, інформаційних проваджень.

Особливе значення у системі забезпечення суб'єктивних публічних екологічних прав належить Центрам надання адміністративних послуг України. Так, відповідно до ст. 9 Закону України «Про адміністративні послуги» визначено, що досягнення результату здійснення владних повноважень за ініціативною заявою фізичної або юридичної особи, спрямованого на набуття, зміну чи припинення прав та/або обов'язків заявника, є можливим у формі реалізації функціонування органу публічного управління чи через так званого посередника, яким є центр надання адміністративних послуг [180].

Регулювання функціональної компетенції таких суб'єктів публічного управління здійснюється безпосередньо положеннями Постанови Кабінету Міністрів України «Про затвердження Примірною положення про центр надання адміністративних послуг» від 20 лютого 2013 р. № 118 [205].

Завданнями функціонування центрів з надання адміністративних послуг полягають у здійсненні: «організації надання адміністративних послуг у найкоротший строк та за мінімальної кількості відвідувань суб'єктів звернень; спрощення процедури отримання адміністративних послуг та поліпшення якості їх надання; забезпечення інформування суб'єктів звернень про вимоги та порядок надання адміністративних послуг, що надаються через адміністратора» [205].

Як зазначає Є.О. Легеза створення ЦНАП сприяє зменшенню проявів корупційних ризиків за рахунок усунення особистого контакту суб'єкта звернення з представником органу влади, відповідального за надання послуги [121, с. 137-138].

Є.В. Курінний успішність проведення державної антикорупційної політики пов'язує із забезпечення децентралізації публічної влади, усунення

проявів суб'єктивізму у прийнятті управлінських рішень, що в тому числі, досягається шляхом створення центрів надання адміністративних послуг [115, с.70-75].

Децентралізація надання адміністративних послуг відноситься до пріоритетних задач здійснення функцій публічного управління у дослідженнях О.М. Мердової [137, с. 17-22].

До органів публічного управління спеціальної компетенції у сфері реалізації та забезпечення суб'єктивних публічних екологічних прав необхідно віднести Міністерство захисту довкілля та природних ресурсів України та його територіальні управління [52], Державна служба з питань геодезії, картографії та земельного кадастру [188], Державне агентство рибного господарства України [198], Державне агентство водних ресурсів України [197] та інші органи державної влади та їх територіальні управління.

До системи суб'єктів, уповноважених на забезпечення реалізації та захисту суб'єктивних публічних екологічних прав, необхідно віднести громадські об'єднання, юридичних осіб приватного та публічного права. Зокрема, відповідно до чинного законодавства України реалізація особою права на доступ до публічної екологічної інформації пов'язується не лише із функціонуванням органів державної влади та місцевого самоврядування, але й інших суб'єктів, які виконують функції розпорядника екологічної інформації.

Так, відповідно до Закону України «Про доступ до публічної інформації» [189] визначено, що розпорядником екологічної інформації є в тому числі і «суб'єкти господарювання, які володіють: 1) інформацією про стан довкілля; 2) інформацією про якість харчових продуктів і предметів побуту; 3) інформацією про аварії, катастрофи, небезпечні природні явища та інші надзвичайні події, що сталися або можуть статися і загрожують здоров'ю та безпеці громадян; 4) іншою інформацією, що становить суспільний інтерес (суспільно необхідною інформацією)» (ч. 2 ст. 13).

В межах даного дослідження до системи органів загальної та міжгалузевої компетенції, уповноважених на забезпечення реалізації суб'єктивних публічних екологічних прав, віднесено Верховну Раду України. Триваючі дискусії щодо віднесення до складових системи публічного управління єдиного законодавчого органу.

В цьому аспекті варто виділити позицію Р.С. Мельника, що обґрунтовує, що до системи суб'єктів публічного управління необхідно віднести Верховну Раду України (зокрема, в особі її апарату, що є уповноваженим на здійснення інформаційних проваджень тощо). Крім того Р.С. Мельник відзначає, що органи судової влади (зокрема, апарату суду, що є уповноваженим на надання громадянину можливості ознайомитися із судовим рішенням на підставі Закону України «Про доступ до судових рішень» [190] тощо).

Варто відзначити, що відповідно до статті 13 Закону України «Про охорону навколишнього середовища» від 25.06.1991 р. [219] до виключної компетенції Верховної Ради України відноситься: а) визначення основних напрямів державної політики у галузі охорони навколишнього природного середовища; б) прийняття та затвердження загальнодержавних екологічних програм; в) затвердження указів Президента України про оголошення окремих місцевостей зонами надзвичайної екологічної ситуації; г) вирішення інших питань у галузі охорони навколишнього природного середовища відповідно до Конституції України.

Реалізація суб'єктивних публічних екологічних прав людини пов'язується із діяльністю і Президента України, до компетенції якого відноситься не лише здійснення функцій із репрезентації держави на рівні міжнародної світової спільноти (в цьому аспекті варто відзначити, що за ініціативою глави української держави було порушено подання позову проти Російської Федерації до міжнародного арбітражу, предметом оскарження в якому є права держави, задекларовані у Конвенції ООН з морського права

1982 р. [101]), але і є уповноваженим на розгляд звернення громадян із необхідністю відповідного реагування на заяву чи скарги [208].

Діяльність Кабінету Міністрів України спрямована на реалізацію суб'єктивних публічних екологічних прав у формі здійснення таких повноважень, як: розробка та впровадження державної та регіональної екологічної політики, в тому числі шляхом забезпечення ухвалення та виконання державних загальнонаціональних, міждержавних і регіональних екологічних програм; координація діяльності міністерств, відомств, інших установ та організацій України в питаннях охорони навколишнього природного середовища; встановлення порядку утворення та використання Державного фонду охорони навколишнього природного середовища у складі Державного бюджету України та затвердження переліку природоохоронних заходів; встановлення порядку розробки та затвердження екологічних нормативів, лімітів використання природних ресурсів, скидів забруднюючих речовин у навколишнє природне середовище, розміщення відходів; встановлення порядку визначення збору та її граничних розмірів за користування природними ресурсами, забруднення навколишнього природного середовища, розміщення відходів, інших видів шкідливого впливу на нього; організації екологічного виховання та надання послуг з реалізації права на екологічну освіту громадян; прийняття рішення про зупинення (тимчасово) або припинення діяльності підприємств, установ і організацій, незалежно від форм власності та підпорядкування, у разі порушення ними законодавства про охорону навколишнього природного середовища; координація зовнішніх зв'язків України в галузі охорони природних ресурсів [210].

Державні адміністрації в областях і районах, містах Києві і Севастополі є місцевими органами виконавчої влади та забезпечують виконання регіональних програм охорони довкілля, взаємодію з органами місцевого самоврядування, реалізацію делегованих відповідними радами повноважень [211].

Органи міжгалузевої компетенції виконують свої повноваження у сферах суспільного життя, що є суміжними із охороною навколишнього природного середовища. Зокрема, до питань, вирішення яких входить до компетенції Міністерства розвитку економіки, торгівлі та сільського господарства України, реалізація яких сприяє здійсненню суб'єктивних публічних екологічних прав, необхідно віднести так повноважень, як: формування та реалізація державної аграрної політики, державної політики у сфері сільського господарства та з питань продовольчої безпеки держави, охорони прав на сорти рослин, тваринництва, насінництва та розсадництва; формування та реалізацію державної політики у сфері ветеринарної медицини, безпечності та окремих показників якості харчових продуктів, у сфері карантину та захисту рослин, у сфері топографо-геодезичної і картографічної діяльності, земельних відносин, землеустрою, у сфері Державного земельного кадастру, державного нагляду (контролю) в агропромисловому комплексі в частині дотримання земельного законодавства, використання та охорони земель усіх категорій і форм власності, родючості ґрунтів; формування державної політики у сфері нагляду (контролю) у системі інженерно-технічного забезпечення агропромислового комплексу [173].

Однак пріоритетне значення у системі органів, функціонування яких сприяє забезпеченню реалізації суб'єктивних публічних екологічних прав відводиться органами спеціальної (галузевої) компетенції, серед яких центральне місце відводиться Міністерству захисту довкілля та природних ресурсів України та його територіальні управління [52].

Саме Міністерство захисту довкілля та природних ресурсів України та його територіальні управління реалізує державну політику у сфері охорони навколишнього середовища та раціонального використання природних ресурсів, формування національної екологічної мережі, здійснює державний контроль відповідно до екологічного законодавства в Україні, управління охороною й використанням територій та об'єктів природно-заповідного

фонду України, готує пропозиції щодо удосконалення природокористування та запобігання забрудненню навколишнього середовища, здійснює міжнародне співробітництво та залучення міжнародної технічної допомоги у сферу заповідної справи [52].

Міністерство захисту довкілля та природних ресурсів «проводить моніторинг та оцінювання результатів реалізації державної політики з питань, що належать до його компетенції, та розробляє на основі такого оцінювання пропозиції щодо її продовження, коригування чи припинення; координує діяльність центральних та місцевих органів виконавчої влади з питань, що належать до його компетенції; здійснює розгляд звернень громадян з питань, пов'язаних з його діяльністю, підприємств, установ та організацій, що належать до сфери його управління; бере участь у здійсненні заходів щодо адаптації законодавства України до законодавства ЄС (п.п. 12, 13, 15 Постанови Кабінету Міністрів Україна від 25 червня 2020 р. № 614) [52].

Варто підкреслити, що реформування функціонування центрального органу у сфері охорони навколишнього природного середовища в Україні є постійно триваючим процесом. Вперше нормативне закріплення створення спеціального органу державного управління у сфері охорони навколишнього природного середовища на території сучасної України відбулося із прийняттям Закону УРСР «Про охорону природи в УРСР» [220]. Розробка та прийняття зазначеного законодавчого права, як наголошує Ю. С. Шемшученко, стало позитивним результатом розвитку екологічного законодавства радянський часів [61].

Відповідно до радянського законодавства початку 60-х років було утворено Державний комітет природи УРСР як координаційного органу республіканського рівня. Управління сферою охорони навколишнього природного середовища здійснювалось із врахуванням природоресурсного підходу, що полягало у функціонуванні територіальних управлінь із використання земельних, водних, лісових ресурсів, ресурсів об'єктів

природо-заповідного фонду. Такий підхід залишається пріоритетним і відповідно до чинного національного законодавства України. Так, не зважаючи на оновлення законодавства у сфері реалізації суб'єктивних публічних екологічних прав, що втілилось, передусім у прийнятті у 1991 році Закону України «Про охорону навколишнього природного середовища» від 25 червня 1991 року [219] та реорганізацію Державного комітету природних ресурсів УРСР на Міністерство охорони навколишнього природного середовища України. До компетенції останнього було віднесено здійснення комплексного управління в цій галузі, проведення єдиної науково-технічної політики з питань охорони довкілля і використання природних ресурсів, координація діяльності міністерств, інших центральних органів державної виконавчої влади, підприємств, установ та організацій в цій галузі, державного контролю за використанням і охороною природних ресурсів у межах території України, континентального шельфу і виключної (морської) економічної зони, додержанням норм екологічної безпеки (ст. 20 Закону України «Про охорону навколишнього природного середовища» від 25 червня 1991 року [219]).

За часи незалежності центральний орган системи публічного управління у сфері охорони навколишнього природного середовища зазнало чи не найбільших трансформаційних змін та реформувань, при цьому такі перетворення мають характер «стихійності» і часто пов'язуються із формування нового складу Кабінету Міністрів України та обрання нового Президента України.

Так, у 1999 році Міністерство охорони навколишнього природного середовища перетворилося на Міністерство охорони навколишнього природного середовища та ядерної безпеки України [209], яке вже у 2000 році стало Міністерством екології та природних ресурсів України [172; 201]. У 2019 році Міністерство екології та природних ресурсів України було об'єднано із Міністерством енергетики та вугільної промисловості України [53], яке завершило своє функціонування менш, ніж за один рік [52]. У 2020

році центральним органом у сфері охорони навколишнього природного середовища стало Міністерство захисту довкілля та природних ресурсів України [52].

В умовах відсутності нормативного регулювання реалізації публічного правонаступництва створює перешкоди до належного здійснення екологічної функції держави [126]. Функціональні повноваження Міністерства захисту довкілля та природних ресурсів України попри його постійне перетворення за своєю сутністю не зазнали відчутних змін і зводяться до реалізації державної політики у сфері використання земельних, водних, лісових ресурсів, об'єктів природо-заповідного фонду, об'єктів тваринного та рослинного світу тощо.

До компетенції Міністерства захисту довкілля та природних ресурсів України належить здійснення функції визначення напрямів державного нагляду (контролю) за додержанням вимог законодавства про раціональне використання, відтворення і охорону природних ресурсів, використання та охорону земель, екологічну та радіаційну безпеку, оцінку впливу на довкілля, охорону і використання територій та об'єктів природно-заповідного фонду, збереження, відтворення та невиснажливе використання біологічного і ландшафтного різноманіття, формування, збереження та використання екологічної мережі, охорону атмосферного повітря, моніторинг, звітність та верифікацію викидів парникових газів, регулювання озоноруйнівних речовин та фторованих парникових газів, а також з питань поводження з відходами (крім поводження з радіоактивними відходами), небезпечними хімічними речовинами, пестицидами та агрохімікатами, дотримання вимог біологічної і генетичної безпеки щодо біологічних об'єктів природного середовища під час створення, дослідження та практичного використання генетично модифікованих організмів у відкритій системі [52].

З 2000 рік по 2011 рік функцію визначення реалізації політики у сфері землекористування здійснював Державний комітет України по земельним ресурсам [222]. З 2011 рік по 2015 рік повноваження із здійснення публічного

управління у сфері землекористування виконувало Державне агентство земельних ресурсів України [186], яке у подальшому було реформовано у Державну службу України з питань геодезії, картографії та кадастру [188]. На разі така служба продовжує функціонувати, при цьому окремо необхідно підкреслити, що у 2020 році нарешті почав діяти інформаційний ресурс – Публічна кадастрова карта України, де є можливим отримати відомості не лише про окрему земельну ділянку, а і в подальшому – відомостей про стан використання розміщених на ній водних, лісових ресурсів, а також родовищ корисних копалин [236].

Особливу увагу необхідно приділити питанню визначенню системи здійснення громадського контролю у сфері охорони навколишнього природного середовища як складової суб'єктивних публічних екологічних прав.

В Україні ще і досі триває реформа державного екологічного контролю. Одним із пріоритетних завдань є запровадження в Україні системи здійснення державного екологічного контролю, що має бути розбудована на європейських стандартах та принципах. З цією метою було розроблено та прийнято Закону України «Про оцінку впливу на довкілля» у 2017 році [221], що спричинило скасування Закону України «Про екологічну експертизу» [191].

На виконання положень Закону України «Про оцінку впливу на довкілля», а також положень Угоди про Асоціацію України із Європейським Союзом [271] було розроблено та прийнято Концепцію реформування системи державного нагляду (контролю) у сфері охорони навколишнього природного середовища [227], в межах реалізації якої передбачено здійснення реформування Державної екологічної інспекції України. Як зазначає А. Мальований в межах реформи системи державного екологічного контролю вже здійснюються суттєві кадрові зміни, спрямовані на утворення спеціального Управління промислового нагляду у складі Державної екологічної інспекції України. До повноважень Управління промислового

нагляду у складі Державної екологічної інспекції України віднесено здійснення державного контролю за діяльністю найбільших підприємств-забруднювачів, координація проведення комплексних перевірок [244].

З метою забезпечення ефективності здійснення державного екологічного контролю в межах реалізації вище зазначеної концепції Кабінетом Міністрів України було анонсовано у 2018 році створення у формі юридичних осіб публічного права міжрегіональних територіальних органів Державної екологічної інспекції та ліквідація юридичних осіб публічного права територіальних органів Державної екологічної інспекції згідно з розробленими переліками (додаток 2 до Постанови Кабінету Міністрів України від 6 квітня 2016 р. № 266 «Про утворення міжрегіональних територіальних органів Державної аудиторської служби» [230]).

Таким чином, до пріоритетних цілей здійснення функцій публічного управління у сфері охорони навколишнього природного середовища відноситься запровадження комплексного підходу до здійснення контрольної-наглядової екологічної функції.

Необхідно погодитися з висновком, обґрунтованим у дисертаційному дослідженні Ю.О. Легези, що реформування системи публічного управління у сфері охорони навколишнього природного середовища має своїм позитивним результатом концентрацію управлінських функцій у незалежних від відомств-природокористувачів органів управління, уникнення галузевого підходу, перехід до міжгалузевого комплексного підходів у формуванні управлінських систем [122, с. 112-113].

До задач, що мають бути вирішені для оптимізації функціонування системи забезпечення суб'єктивних публічних екологічних прав є підвищення рівня ефективності реалізації контрольної-наглядової функції у сфері використання природних ресурсів, в тому числі шляхом перегляду підходів до проведення перевірок діяльності, пов'язаної із забрудненням довкілля суб'єктами господарювання.

Акумулявання фінансування охорони навколишнього середовища за рахунок бюджетних коштів та залучених від суб'єктів господарювання коштів за спеціальне природокористування сприятиме забезпеченню належного рівня реалізації суб'єктивних публічних екологічних прав.

Налагодженню соціально-партнерських відносин між суб'єктами господарювання та органами публічного управління у сфері охорони навколишнього природного середовища сприятиме запровадження податкових пільг за здійснення природоохоронних витрат; за впровадження заощадливих технологій, за екологічно чисту продукцію та додаткове оподаткування та штрафи за забруднення та нераціональне використання природних ресурсів.

При цьому прийняття будь-якого управлінського рішення у сфері охорони навколишнього природного середовища має базуватися на врахуванні громадської думки, досягнення належного рівня правової активності населення, що в тому числі пов'язується із належним рівнем інформаційного забезпечення проведення природоохоронних заходів, надання доступу до загальнонаціональних державних кадастрів природних ресурсів, врахування результатів наукових досліджень та пропозицій громадських організацій щодо оптимізації здійснення екологічної функції держави. Участь громадськості та інших зацікавлених сторін, можливість висловлювати пропозиції та своєчасне повне інформування, співпраця між суб'єктами, екологічне виховання має базуватись на досвіді всіх учасників з метою охорони довкілля та збалансованого використання природних ресурсів.

Відхід від радянської «спадщини», що полягає у домінуванні природоресурсного підходу до розбудови системи публічного управління у сфері охорони навколишнього природного середовища, не відповідає визнаним європейським стандартам сталого розвитку та комплексного раціонального використання природних ресурсів [59].

Надзвичайно важливою проблемою здійснення публічного управління у сфері охорони навколишнього природного середовища є низький рівень консолідації та взаємодії таких суб'єктів, триваюча реформа системи державного контролю за рівнем забруднення довкілля, відсутність прозорої системи доступу до інформації про стан забруднення атмосферного повітря, скидання стічних вод, а також відсутність дієвого механізму здійснення функції громадського контролю за використання загальнонаціональних природних як об'єктів виключного права власності Українського народу.

Подолання зазначених проблем, на думку Ю.О. Легези, пов'язується із запровадженням у якості принципу організації структури системи публічного управління у сфері використання природних ресурсів ландшафтного підходу, що забезпечить реалізацію принципу комплексності використання природних ресурсів і стане запорукою формування потужного природоресурсного потенціалу України [122, с. 114-115].

Отже, недоліки в організації системи забезпечення реалізації суб'єктивних публічних екологічних прав в Україні пов'язуються: із застарілим підходом до розбудови системи органів державної влади у сфері охорони навколишнього природного середовища, стагнаційними процесами у сфері забезпечення реалізації функції державного та громадського контролю за рівнем забруднення довкілля, низьким рівнем ефективності діяльності із підвищення правової активності населення у розумінні необхідності налагодження соціального діалогу бізнесу-населення-держави з питань впровадження концепту сталого розвитку як пріоритетного принципу Європейського Союзу.

2.2 Адміністративні процедури щодо реалізації суб'єктивних публічних екологічних прав

Питання удосконалення нормативно-правового регулювання реалізації адміністративних процедур в цілому, і зокрема, у сфері здійснення суб'єктивних публічних екологічних прав є одним із пріоритетних завдань розбудови системи публічного управління в Україні. Відповідно до положень Концепції адміністративної реформи України, затвердженої Указом Президента України від 22 липня 1998 року № 810/98, було проголошено необхідність перегляду нормативних підходів до реалізації задачі здійснення управлінських адміністративних процедур у частині забезпечення їх прозорості та належного рівня участі громадськості [207].

На виконання положень Концепції адміністративної реформи України 1998 року було розпочато триваючу і досі правотворчу діяльність із розробки та прийняття адміністративно-процедурного законодавства.

Тривалий час здійснювалася діяльність із розробки проекту Адміністративно-процедурного кодексу України. Відповідно до проекту Адміністративно-процедурного кодексу України (проект № 11472 від 03.12.2012 р.) визначено, що адміністративною процедурою є «сукупність послідовно вчинюваних адміністративним органом процедурних дій і прийнятих процедурних рішень з розгляду та вирішення адміністративної справи, що завершується прийняттям адміністративного акта та його виконанням» [233].

Проект Закону України № 9456 від 28.12.2018 року під адміністративною процедурою розумів сукупність адміністративних проваджень, при цьому під останньою категорією розуміється «сукупність процедурних дій, послідовно вчинених адміністративним органом, і прийнятих процедурних рішень з розгляду та вирішення адміністративної

справи, що завершується прийняттям і, в необхідних випадках, виконанням прийнятого адміністративного акта» [181].

Дещо змінений підхід було запропоновано у проєкті Закону України «Про адміністративну процедуру» (№3475 від 14.05.2020 року) [182]. Так, відповідно до статті 2 проєкту Закону України «Про адміністративну процедуру» (№3475 від 14.05.2020 року) [182] визначено, що адміністративним провадженням є «урегульований адміністративною процедурою процес розгляду справи, прийняття та виконання адміністративного акта».

Таким чином, згідно із новаційним законодавством України під адміністративною процедурою розуміється сукупність адміністративних проваджень, реалізація яких спрямована на вирішення адміністративної справи, що імперативно втілюється у відповідному адміністративному акті.

Відсутність правової визначеності у нормативному регулюванні розуміння категорії «адміністративна процедура» є підставою та обґрунтування доцільності висвітлення науково-практичних підходів до її розуміння. Розвиток вітчизняної юридичної науки свідчить про зосередження уваги дослідників на встановленні критеріїв співвідношення таких категорій, як «адміністративний процес», «адміністративна процедура», «адміністративне провадження».

До наукових праць з питань дослідження сутності категорій «адміністративна процедура», «адміністративне провадження», «адміністративний процес» варто виокремити праці таких вчених, як Н. Л. Губерської [43], О. В. Кузьменко [116], С. Г. Стеценко [264, с. 39-46], Т. О. Коломоєць [91] та ін.).

Визначення складових концепції адміністративної процедури пов'язується із науковими публікаціями Д.В. Лученка [130], О. І. Миколенка [140], В.К. Колпакова [94] та ін.

Відсутність єдності підходів до розуміння сутності поняття адміністративної процедури зумовлює його нормативну невизначеність, що

виявляється у триваючому процесі реформуванні адміністративно-процедурного законодавства. Дослідження співвідношення категорій «адміністративна процедура» та «адміністративне провадження» має виходити із їх розуміння як статичної та динамічної адміністративних правовідносин [269, с. 66].

В межах проведених наукових досліджень з питань встановлення сутності категорії «адміністративної процедури» не було вироблено єдності підходів.

Так, рядом вчених обстоюється необхідність визначення адміністративної процедури як порядку розгляду й вирішення індивідуальних справ (Ю.П. Битяк [7, с. 233-235], О.С. Лагода [119, с.13], А.Т. Комзюк, Р.С. Мельник, В.М. Бевзенко [100, с. 432]).

Ю.А. Тихомиров та Е.В. Талапіна підкреслюють доцільність виокремлення таких ознак адміністративної процедури як її послідовність здійснення та спрямування на врегулювання індивідуальних справ [267, с. 13]. «визначений порядок здійснення тих або інших дій» [37, с. 163].

У наукових розробках Н.В. Галіциної спостерігається відхід від традиційної класичної мети реалізації адміністративної процедури як діяльності із врегулювання індивідуальної справи; натомість вченою наголошується на управлінсько-владному характері такої діяльності «модель діяльності, що реалізується в межах адміністративних правовідносин» [37].

Здійснення адміністративних процедур є неможливим в умовах відсутності нормативно-правового регулювання їх реалізації, що визначає їх імперативну характерну ознаку [37;95, с. 12-13].

На врегульованому процедурному характері здійснення нормотворчої та правозастосовчої діяльності суб'єктів владних повноважень наголошує О.І. Миколенко. Вченим підкреслюється, що в результаті розгляду адміністративної справи має бути ухвалено адміністративний акт, і саме це є пріоритетним у здійсненні адміністративної процедури [139, с. 20]. Вченим обґрунтовується визначення сутності адміністративної процедури як

«послідовності дій суб'єктів нормотворчої й правозастосовної діяльності» [139, с. 35].

Н. В. Галіцина підтримує позицію прихильників юрисдикційної концепції адміністративного процесу, вбачаючи під «процедурою» діяльність повноважних органів влади регуляторного характеру, а під «процесом» розуміючи суто юрисдикційні провадження, які реалізують правоохоронну функцію публічного управління. Відтак у межах адміністративного процесу реалізуються юрисдикційні повноваження та адміністративно-процедурні повноваження [37, с. 171].

Ю.О. Легеза відзначає доцільність розуміння під адміністративною процедурою діяльності суб'єктів публічного управління (органів виконавчої влади, місцевого самоврядування та ін.), яка здійснюється в порядку, встановленому законодавством, з метою вирішення індивідуальних адміністративних справ, результатом якої є прийняття адміністративного акта чи іншого управлінського рішення [122, с. 222].

З'ясування сутності адміністративних процедур в цілому, і зокрема, у сфері реалізації суб'єктивних публічних екологічних прав, вимагає визначення критеріїв класифікації їх системи.

Одним із критеріїв класифікації адміністративних процедур є їх функціональна спрямованість. За таким критерієм С.Т. Гончарук виділяє адміністративні процедури, що пов'язуються із реалізацією проваджень у справах за зверненнями громадян; у справах про адміністративні правопорушення; заохочувальні; дозвільно-реєстраційні; контрольно-наглядові; установчі; з підготовки та прийняття управлінських актів; щодо застосування заходів адміністративного припинення; з питань діловодства та документообігу; з питань кадрової роботи; щодо організації внутрішньо апаратної діяльності; щодо індивідуальних звернень юридичних осіб з питань управлінського характеру та ін. [38, с. 87–88].

Характер здійснюваних органом публічного управління компетенційно-владних повноважень визначається як критерій класифікації

адміністративних процедур визначено С.Г. Стеценком. На підставі чого вченим визначено такі види адміністративних процедур, як процедури про адміністративні правопорушення (що розглядаються в адміністративному, а не судовому порядку); процедури про адміністративні оскарження; нормотворчі процедури; дозвільні процедури; реєстраційні процедури; контрольні процедури; атестаційні процедури тощо [263, с. 266].

До критеріїв класифікації адміністративних процедур Н.Л. Губерська відносить: 1) характер адміністративної справи; 2) спрямованість діяльності адміністративних органів; 3) наявність спору; 4) суб'єкт ініціативи адміністративно-процедурних відносин; 5) характер юридичних наслідків для суб'єкта адміністративного правовідносини; 6) порядок здійснення (рівень урегульованості) адміністративної процедури; 7) функціональне призначення адміністративної процедури [43, с. 51].

Залежно від функцій правового регулювання, що реалізуються, адміністративні процедури поділяються на юрисдикційні і неюрисдикційні [263, с. 266–267].

С.Г. Стеценко відзначає, що реалізації юрисдикційних адміністративних процедур є проявом негативного правового регулювання, тоді як неюрисдикційні адміністративні процедури здійснюються в межах позитивного регулювання [263, с. 266–267].

До системи позитивних адміністративних правовідносин С.Г. Стеценко відносить: нормотворчі процедури (що розуміються як процес функціонування діяльності суб'єктів владних повноважень щодо розробки та прийняття нормативно-правових та адміністративних актів); установчі процедури (що проявляються у процедурній діяльності уповноважених суб'єктів, в наслідок якої відбувається створення, реорганізації, ліквідації підприємств, установ, організацій та інших структур); правозастосовні процедури (проявляється у реалізації суб'єктами публічного управління повноважень із врегулювання адміністративних спорів); реєстраційні процедури (полягають у встановленні правомірності набуття спеціальних

прав у сфері управлінських правовідносин); атестаційні процедури (оцінювання відповідності об'єкта атестації визначеним характеристикам); контрольно-наглядові процедури (перевірка уповноваженими суб'єктами дотримання встановлених чинним законодавством вимог здійснення господарської, природоохоронної діяльності, діяльності, пов'язаної із забрудненням довкілля, тощо) [263, с. 267].

Варто відзначити, що інформаційні адміністративні процедури за своєю сутністю є поєднанням проявів юрисдикційних та неюрисдикційних їх різновидів. Зокрема, надання відомостей про стан охорони навколишнього природного середовища може відбуватися в результаті оформлення інформаційного запиту до розпорядника публічної інформації [189], так і в межах реагування на висунуту адміністративну скаргу, підставою для подання якої є порушення права на безпечне довкілля [208].

Підстава ініціювання провадження у адміністративній процедурі є критерієм, що дозволяє виділити заявні та втручальні провадження. При цьому заявні адміністративні процедури ініціюються в межах реалізації диспозитивного методу адміністративно-правового регулювання суспільних правовідносин. Натомість імперативний метод адміністративно-правового регулювання є нормативно-правовим базисом для здійснення втручальних проваджень [86].

В цьому сенсі необхідно підкреслити, що різновидом адміністративних процедур є надання адміністративних послуг. Так, І. П. Голосніченко, досліджуючи сутність та види адміністративних проваджень щодо вирішення адміністративних справ за заявами та прийняття індивідуальних адміністративних актів, наголошує, що надання адміністративних послуг полягає у врегулюванні індивідуальної адміністративної справи в органі публічної адміністрації [35, с. 44].

В цілому погоджуючись з таким підходом, необхідно додатково підкреслити, що адміністративні послуги є різновидом заявних адміністративних процедур, тобто ініціювання відповідних адміністративних

проваджень завжди виявляється у диспозитивному характері виникнення підстав їх реалізації.

Саме такого висновку дійшов у монографічному дослідженні Є.О. Легези «Теорія публічних послуг: адміністративно-правова складова» (2016 р.) [121].

Дослідником обґрунтовується доцільність розуміння публічних послуг як «врегульованої публічно-правовими нормами діяльність органів публічної адміністрації щодо задоволення публічного інтересу із розгляду заяви фізичної або юридичної особи про видачу адміністративного акта (рішення, дозвіл, ліцензія, сертифікат, акт, посвідчення, проведення реєстрації тощо), спрямовану на забезпечення її прав і законних інтересів та/або на виконання особою визначених законом обов'язків шляхом фінансування за рахунок публічних коштів» [121, с. 33].

До ознак адміністративних послуг в межах існуючих науково-практичних досліджень виділяються наступні характерні особливості, як: публічний інтерес; безпосередня ініціатива (заява) фізичних та юридичних осіб; імперативність правового регулювання отримання публічної послуг; відповідна процедура та чіткий адміністративний (публічний) регламент надання публічних послуг; результатом надання публічної послуги є індивідуальний акт типової форми (рішення, дозвіл, ліцензія, сертифікат, акт, посвідчення, проведення реєстрації тощо); індивідуальність; загальнодоступний характер; безпосередня взаємодія з органами публічної адміністрації; доступність; прозорість; фінансування за рахунок публічних коштів [121, с. 34-35].

Проблематиці здійснення адміністративних процедур у сфері реалізації охорони навколишнього природного середовища, раціонального використання природних ресурсів присвячено наукові розробки таких вчених, як Ю.О. Легеза [125, с. 83-86], К.С. Кучми [118], В.К. Колпакова, Т.О. Коломoeць [96], О.В. Гладія [298], Д.В. Лазоренка [120, с. 126-130] та ін.. Однак при цьому пошук напрямів забезпечення ефективності реалізації

суб'єктивних публічних екологічних прав в межах зазначених наукових розробок визначається фрагментарністю підходів, що обґрунтовує актуальність встановлення сутності та змістовної характеристики адміністративних процедур у досліджуваній сфері.

До системи адміністративних процедур, пов'язаних із реалізацією суб'єктивних публічних екологічних прав, необхідно віднести: провадження із надання доступу до публічної інформації про стан охорони довкілля; провадження із надання спеціальних дозволів (ліцензій) у сфері спеціального природокористування; контрольно-наглядові провадження, спрямовані на забезпечення вимог екологічної безпеки як складової національної безпеки України.

Розглянемо особливості реалізації зазначених адміністративних проваджень. Забезпечення доступу до інформації про стан використання природних ресурсів віднесено до міжнародних стандартів охорони навколишнього природного середовища, що мають здійснюватися із забезпечення участі громадськості у прийнятті управлінських рішень, пов'язаних із погіршенням якості довкілля.

До екологічної інформації відповідно до положень Орхуської конвенції відносяться відомості про:

«а) стан таких складових навколишнього середовища, як повітря і атмосфера, вода, ґрунт, земля, ландшафт і природні об'єкти, біологічне різноманіття та його компоненти, включаючи генетично змінені організми, та взаємодію між цими складовими;

б) фактори, такі як речовини, енергія, шум і випромінювання, а також діяльність або заходи, включаючи адміністративні заходи, угоди в галузі навколишнього середовища, політику, законодавство, плани і програми, що впливають або можуть впливати на складові навколишнього середовища, зазначені вище в підпункті а), і аналізі затрат і результатів та інший економічний аналіз і припущення, використані в процесі прийняття рішень з питань, що стосуються навколишнього середовища;

в) стан здоров'я та безпеки людей, умови життя людей, стан об'єктів культури і споруд тією мірою, якою на них впливає або може вплинути стан складових навколишнього середовища або через ці складові, фактори, діяльність або заходи, зазначені вище в підпункті б)» [102].

Відповідно до статті 25 Закону України «Про охорону навколишнього природного середовища» інформація про стан навколишнього природного середовища (екологічна інформація) – це будь-яка інформація в письмовій, аудіовізуальній, електронній чи іншій матеріальній формі про: стан навколишнього природного середовища чи його об'єктів – землі, вод, надр, атмосферного повітря, рослинного і тваринного світу та рівні їх забруднення; біологічне різноманіття і його компоненти, включаючи генетично видозмінені організми та їх взаємодію із об'єктами навколишнього природного середовища; джерела, фактори, матеріали, речовини, продукцію, енергію, фізичні фактори (шум, вібрацію, електромагнітне випромінювання, радіацію), які впливають або можуть вплинути на стан навколишнього природного середовища та здоров'я людей; загрозу виникнення і причини надзвичайних екологічних ситуацій, результати ліквідації цих явищ, рекомендації щодо заходів, спрямованих на зменшення їх негативного впливу на природні об'єкти та здоров'я людей; екологічні прогнози, плани і програми, заходи, в тому числі адміністративні, державну екологічну політику, законодавство про охорону навколишнього природного середовища; витрати, пов'язані із здійсненням природоохоронних заходів за рахунок фондів охорони навколишнього природного середовища, інших джерел фінансування, економічний аналіз, проведений у процесі прийняття рішень з питань, що стосуються довкілля [219].

Реалізації суб'єктивного права на доступ до публічної інформації про стан використання природних ресурсів, як зазначає В.П. Діхтієвський, належить до категорії відносних правовідносин, тобто відносин, де допускається застосування обмежувальних процедур [56, с. 115].

Такий висновок В.П. Діхтієвського базується на підставі наявної судової практики Європейського Союзу. Зокрема, у справі «‘Sdružení Jihočeské Matky’ (Співдружність матерів Південної Чехії) проти Чеської Республіки» (заява № 19101/03, від 10 липня 2006 року) ЄСПЛ дійшов висновку, що забезпечення доступу до інформації щодо діяльності атомної електростанції може бути обмежена у частині правомірності відмови щодо надання відомостей про технічні особливості експлуатації джерела підвищеної небезпеки, яким є об’єкт атомної енергетики [259, с. 107-125]. Так, у своєму рішенні ЄСПЛ зазначив, що відповідно до фабули справи спір виник внаслідок відмови у наданні громадській екологічній організації документів і планів атомної електростанції в місті Темелін. Правова позиція ЄСПЛ у досліджуваній справі обґрунтовувалася тим, що стаття 10 Конвенції про захист прав людини та основоположних свобод [103] не може витлумачуватись «як така, що гарантує абсолютне право доступу до всіх технічних деталей, пов’язаних з будівництвом атомної станції, оскільки, на відміну від інформації про наслідки впливу останньої на довкілля, такі дані не можуть належати до тих, що становлять загальний інтерес» [259, с. 107-125].

Доступ до відомостей про стан охорони довкілля може бути реалізовано відповідно до встановлених процедур згідно із Законом України «Про доступ до публічної інформації» та Законом України «Про звернення громадян» шляхом подання інформаційного запиту. У разі, якщо характер запитуваної інформації про стан охорони навколишнього природного середовища, відповідає вимогам, що висувається до відомостей, які мають бути публічними, то реагування на такий запит має бути здійснено впродовж п’яти робочих днів (ч. 2 ст. 15 Закону України «Про доступ до публічної інформації») [189].

Доступ до інформації про стан охорони довкілля має здійснюватися систематично шляхом розміщення відповідних відомостей на офіційних сайтах її розпорядників. Зокрема, на офіційному сайті Міністерства захисту

довкілля та природних ресурсів України розміщуються такі відомості, як ліміти на використання природних ресурсів у межах територій та об'єктів природо-заповідного фонду загальнодержавного значення [128]; забезпечення доступу до Зеленої та Червоної книг України [72; 277]; стан використання надр України (в тому числі надання аналітичної характеристики оцінки економічної ефективності родовищ корисних копалин та виконання вартісних розрахунків у сфері надрокористування [76], зміни клімату техногенних регіонів Кривбасу та Донбасу [291] тощо); стан використання водних ресурсів України [260].

Окрему увагу приділено висвітленню проблеми стану охорони довкілля в зоні АТО (тимчасово окупованих територій Донецької та Луганської областей України) [64].

Доступ до інформації про стан охорони довкілля відноситься до пасивних форм реалізації адміністративних процедур, що обґрунтовується у наукових розробках Г.В. Кадникової [80, с. 75-80], В.П. Діхтієвського [296, с. 104-110], Ю.О. Легези [124, с. 105-107].

Цікавим та таким, що відповідає європейським стандартам правового регулювання реалізації права на безпечне довкілля, є підхід, визначений у наукових публікаціях В.П. Діхтієвського. Вченим обґрунтовано, що під «публічною інформацією про стан використання природних ресурсів» доцільно розуміти «відомості про здійснення спеціального природокористування в межах виданих дозволів та ліцензій, про забруднення довкілля, про моніторинг розвитку природо-ресурсного потенціалу держави, що має бути відображено із врахуванням рівня захворюваності населення як складової системи прав людини, що забезпечують її природне існування та соціальне буття» [56, с. 116].

Таким чином, проводяться кореляційні зв'язки між правом людини на безпечне довкілля та правом людини на життя і здоров'я, що дозволяє зробити висновок про пріоритетність забезпечення суб'єктивних публічних екологічних прав людини як складових її адміністративно-правового статусу.

Доступ до інформації про стан охорони навколишнього природного середовища може забезпечуватися в порядку реагування органу публічної адміністрації на відповідну скаргу чи заяву, подану в порядку, передбаченому Законом України «Про звернення громадян» [208].

До проблемних аспектів забезпечення доступу до публічної інформації необхідно віднести труднощі, що пов'язується із визначенням належного розпорядника таких відомостей. Через розгалуженість суб'єктів публічного управління у сфері використання природних ресурсів та охорони довкілля на практиці часто споживач інформаційних адміністративних послуг не в змозі встановити належного надавача доступу до відповідного інформаційного продукту.

Крім того неналежний рівень забезпечення доступу до публічної інформації про стан використання природних ресурсів пов'язується із відсутністю систематичних підходів до оприлюднення узагальнень уповноважених суб'єктів публічного управління із розгляду таких інформаційних звернень.

Так, на офіційній сторінці Міністерства захисту довкілля та природних ресурсів (що було утворено в результаті реорганізації Міністерства енергетики та захисту довкілля України [52]) є оприлюдненими узагальнення із розгляду інформаційних запитів у сфері охорони навколишнього природного середовища за результатами 2020 року, попередніх звітних відомостей офіційний інтернет-ресурс не містить.

Аналіз наявної звітної документації щодо реагування на інформаційні запити про стан використання природних ресурсів дозволяє зробити ряд висновків щодо суб'єктного складу таких правовідносин. Так, у першому кварталі 2020 року запитувачами публічної інформації про стан використання природних ресурсів найчастіше були представники засобів масової інформації (ними було подано до Міністерства захисту довкілля та природних ресурсів 201 запит), далі за кількістю поданих запитів слідують фізичні особи (152 запити), 95 інформаційних запитів подали юридичні

особи приватного права, та 11 запитів подано об'єднаннями громадян без створення юридичної особи [70]. У третьому кварталі 2020 року ситуація щодо ініціювання інформаційного звернення була дещо відмінною: вже найчастіше суб'єктами звернення за забезпеченням доступу до публічної інформації про стан використання природних ресурсів стали фізичні особи (138 запитів), юридичні особи приватного права (93 запитів), 52 запити було подано представниками засобів масової інформації [71].

Кожен п'ятий інформаційний запит було подано із порушенням належності відповідача, що стало причиною їх перенаправлення до спеціального суб'єкта владних повноважень [70;71]. З метою подолання такої проблеми є необхідним утворення спеціальної інформаційної системи Міністерства захисту довкілля та природних ресурсів України, до повноважень якого доцільним віднести надання відповіді на інформаційний запит про доступ до інформації про стан охорони навколишнього природного середовища.

На разі, станом на 1 грудня 2020 року доступними онлайн є такі адміністративні послуги Міністерства захисту довкілля та природних ресурсів України, як: 1) надання відомостей з Державного земельного кадастру у формі вивчення з картографічної основи Державного земельного кадастру, кадастрової карти (плану) [146]; Надання відомостей з Державного земельного кадастру у формі витягу з Державного земельного кадастру про земельну ділянку [147]; надання відомостей з Державного земельного кадастру у формі витягу з Державного земельного кадастру про обмеження у використанні земель [148]; надання відомостей з державного земельного кадастру у формі витягу з Державного земельного кадастру про землі в межах території адміністративно-територіальних одиниць [149]; видача довідки з державної статистичної звітності про наявність земель та розподіл їх за власниками земель, землекористувачами, угіддями [31]; видача висновку про погодження документації із землеустрою [30] та деякі інші.

Більшість із перерахованих адміністративних послуг є оплатними для фізичних осіб та юридичних осіб приватного права, натомість для органів державної влади та місцевого самоврядування перераховані послуги є безоплатними. Такий підхід суперечить доступності до інформації про стан використання природних ресурсів, що закріплюється як положеннями чинного національного законодавства України (зокрема, статті Конституції України [110], Закону України «Про охорону навколишнього природного середовища» [219]), а також і положень Орхуської Конвенції [164]). Відтак надання інформаційних відомостей про стан використання природних ресурсів не повинно мати ознак дискримінації реалізації залежно від суб'єкта звернення у разі, якщо надання відповідної адміністративної послуги залежить від ефективності здійснення публічного інтересу.

Належний рівень правової ефективності доступу до публічної інформації про стан охорони навколишнього природного середовища є гарантією прозорості та відкритості прийняття управлінських рішень у сфері використання природних ресурсів як об'єкта права виключної власності Українського народу, що визначено у ст. 13 Конституції України [110].

Однак при цьому окрім реалізації права на доступ до публічної інформації про стан охорони довкілля до системи гарантій раціонального використання загальнонаціональних природних об'єктів та ресурсів відноситься залучення громадськості до розробки відповідних нормативних актів, що стосуються здійснення права на безпечне довкілля.

До системи суб'єктивних публічних екологічних прав відноситься також право брати участь в здійсненні обговорення проєктів нормативно-правових актів. Відповідно до Постанови Кабінету Міністрів України від 3 листопада 2010 р. № 996 «Про забезпечення участі громадськості у формуванні та реалізації державної політики» [190]. Проведення громадських обговорень своєю метою має налагодження соціального діалогу між органами державної виконавчої влади та населенням країни, що своїм кінцевим результатом сприятиме оптимізації здійснення державної

виконавчої політики в цілому, і зокрема, - у сфері охорони довкілля. Однак результати обговорень проєктів нормативно-правових актів мають для органів виконавчої влади рекомендаційний характер, що означає необхідність їх врахування під час ухвалення остаточної редакції постанови, розпорядження чи наказу органів центральної виконавчої влади та місцевого самоврядування (п. 4 Постанови Кабінету Міністрів України від 3 листопада 2010 р. № 996 «Про забезпечення участі громадськості у формуванні та реалізації державної політики» [190]).

Вичерпного переліку питань, з яких має бути здійснено обговорення проєктів нормативно-правових актів відповідно до Постанови Кабінету Міністрів України від 3 листопада 2010 р. № 996 «Про забезпечення участі громадськості у формуванні та реалізації державної політики» [190] не визначено, лише зазначається, що консультації з громадськістю проводяться з питань, що стосуються суспільно-економічного розвитку держави, реалізації та захисту прав і свобод громадян, задоволення їх політичних, економічних, соціальних, культурних та інших інтересів.

Формами здійснення громадських обговорень: конференції та форуми; громадські слухання; засідання за круглим столом; збори; зустрічі (наради) з громадськістю; інтернет-конференції, відеоконференції [243].

Відповідно до Рекомендацій щодо змісту інформації, що оприлюднюється в рубриці «Консультації з громадськістю», відповідно порядку проведення консультацій з громадськістю з питань формування та реалізації державної політики, затвердженого Постановою Кабінету Міністрів УК визначено, що обов'язковому громадському обговоренню підлягають питання, що: стосуються конституційних прав, свобод та обов'язків громадян; стосуються життєвих інтересів громадян, у тому числі впливають на стан навколишнього природного середовища; передбачають провадження регуляторної діяльності у певній сфері; визначають стратегічні цілі, пріоритети і завдання у відповідній сфері державного управління (у тому числі проєкти державних і регіональних програм економічного,

соціального і культурного розвитку, рішення стосовно їх виконання); стосуються інтересів територіальних громад, здійснення повноважень місцевого самоврядування, делегованих органам виконавчої влади відповідними радами; визначають порядок надання адміністративних послуг; стосуються правового статусу громадських об'єднань, їх фінансування та діяльності; передбачають надання пільг чи встановлення обмежень для суб'єктів господарювання та інститутів громадянського суспільства; стосуються присвоєння юридичним особам та об'єктам права власності, які за ними закріплені, об'єктам права власності, які належать фізичним особам, імен (псевдонімів) фізичних осіб, ювілейних та святкових дат, назв і дат історичних подій; стосуються витрачання бюджетних коштів (звіти головних розпорядників бюджетних коштів за минулий рік) [243].

Формами громадських обговорень є, зокрема, громадські слухання. Необхідно виділити спеціальний нормативно-правовий акт, що регулює порядок проведення громадських обговорень у сфері охорони навколишнього природного середовища, яким є Постанова Кабінету Міністрів України від 29 червня 2011 р. № 771 [200]. Відповідно до положень Постанови Кабінету Міністрів України від 29 червня 2011 р. № 771 [200] встановлюється, що підлягають громадському обговоренню нормативно-правові акти; документи державного планування, на які поширюється дія Закону України «Про стратегічну екологічну оцінку» [226]; документи державного планування, на які не поширюється дія Закону України «Про стратегічну екологічну оцінку»; плани природоохоронних і ресурсозберігаючих заходів, що фінансуються за рахунок коштів фондів охорони навколишнього природного середовища. Наприклад, інформація про громадське обговорення проекту Національного плану дій з охорони навколишнього природного середовища на 2020-2025 роки містилася на інтернет-ресурсах громадських об'єднань (наприклад, «Асоціації «Енергоефективні ресурси України»» [270], громадського об'єднання

«Екологія. Право. Людина» [235] та ін.), на офіційних інтернет-сайтах органів державної виконавчої у сфері охорони довкілля [174].

В результаті триваючого громадського слухання Національного плану дій з охорони навколишнього природного середовища на 2020-2025 роки були визначені такі його недоліки, як недостатня регламентованість положень щодо визначення допустимості застосування пестицидів, та подальшого переходу до органічного сільського господарства в Україні, зокрема, не встановлюється перелік прямо заборонених пестицидів. Крім того положеннями Національного плану дій з охорони навколишнього природного середовища на 2020-2025 роки не передбачено вжиття заходів із підвищення рівня екологічної освіти населення, реалізації науково-практичних досліджень у сфері забезпечення раціонального використання природних ресурсів. Поверхова увага присвячена проблематиці збереження та відновлення живих водних об'єктів тваринного світу, запобігання поширенню явищ бракон'єрства тощо [235].

Попри завершення строку, відведеного для громадського обговорення Національного плану дій з охорони навколишнього природного середовища на 2020-2025 роки, а також попри наявні висловлювання керівника Міністерства захисту довкілля та природних ресурсів України і досі є відсутньою стратегія забезпечення реалізації права людини на безпечне довкілля [1].

Крім того до пріоритетних задач розвитку нормотворення у сфері охорони навколишнього природного середовища в Україні в сучасних умовах необхідно віднести прийняття нової редакції Закону України «Про охорону атмосферного повітря» [218], де необхідно передбачити нормативи екологічної безпеки атмосферного повітря. Попри визначення законодавчої вимоги щодо встановлення нормативів екологічної безпеки атмосферного повітря (ст. 6 Закону України «Про охорону атмосферного повітря») [218].

Крім того поза увагою Національного плану дій з охорони навколишнього природного середовища на 2020-2025 роки залишилися

питання зменшення забруднення вод мікропластиком, антибіотиками, стічними водами, проведення комплексних досліджень щодо такого забруднення, та шляхів його мінімізації [235].

Згідно із пунктом 9 Постанови Кабінету Міністрів України від 29 червня 2011 р. № 771 [200] визначається, що у засобах масової інформації чи у інший спосіб має бути розміщено повідомлення про громадське обговорення, при цьому така інформація має бути доступна для жителів відповідної адміністративно-територіальної одиниці. Обов'язковим є розміщення відповідної інформації про громадське обговорення проблеми захисту довкілля на офіційному веб-сайті органу, який приймає рішення, на період до завершення громадського обговорення [200].

Врахування пропозицій громадськості вимагає їх подання у письмовій формі, у електронній формі з обов'язковим зазначенням реквізитів юридичної особи, що направила звернення, а також зазначення персональних даних фізичних осіб, що відреагували на той чи інший проєкт у сфері природокористування та охорони довкілля. Анонімні звернення не підлягають врахуванню при здійсненні громадського обговорення актуальних питань у сфері природокористування. Перебіг громадських слухань та подані пропозиції (зауваження) фіксуються у протоколі, який підписується головуючим. Файл аудіо- та/або відеофіксації громадських слухань додається до протоколу [200].

Відповідно до Постанови Кабінету Міністрів України 13 грудня 2017 р. № 989 «Про затвердження Порядку проведення громадських слухань у процесі оцінки впливу на довкілля» [202] встановлено імперативність проведення громадських слухань у процесі громадського обговорення планованої діяльності, яка підлягає оцінці впливу на довкілля. Громадські слухання з питань здійснення оцінки впливу на довкілля можуть проводитися у таких формах, як: оприлюднення оголошення про початок громадського обговорення звіту з оцінки впливу на довкілля, а в разі необхідності - оголошення про проведення повторних громадських слухань; проведення

громадських слухань; розгляду, повного врахування, часткового врахування або обґрунтованого відхилення зауважень і пропозицій громадськості, отриманих під час громадських слухань; підготовки і оприлюднення шляхом внесення до Єдиного реєстру з оцінки впливу на довкілля звіту про громадське обговорення [202].

Організатором громадських слухань може бути юридична особа або фізична особа - підприємець, яка має досвід у сфері охорони довкілля не менше двох років та людські і технічні ресурси, необхідні для забезпечення проведення громадських слухань у відповідному регіоні або регіонах [202]. Під час громадського обговорення планованої діяльності може проводитися одне або більше громадських слухань. Громадські слухання проводяться не раніше ніж через десять робочих днів з дня оприлюднення уповноваженим центральним органом або уповноваженим територіальним органом оголошення про початок громадського обговорення звіту з оцінки впливу на довкілля [202].

Однак станом на 1 грудня 2020 року на офіційному сайті Єдиного реєстру з оцінки впливу на довкілля відсутньою є інформація щодо анонсування проведення громадських слухань [82], що пов'язується із триваючою ситуацією поширення пандемії вірусу COVID-19 (статті 1,2 Закону України від 18.06.2020 № 733-IX «Про внесення зміни до статті 17 Закону України «Про оцінку впливу на довкілля» щодо запобігання виникненню і поширенню коронавірусної хвороби (COVID-19)» [185]).

З метою запобігання поширення коронавірусної інфекції відповідно до зазначеного законодавчого акта громадські слухання оцінки впливу на довкілля планової діяльності проводяться у вигляді письмових пропозицій, що можуть направлятися поштою чи подаватися в електронній формі [185]. Вимога щодо активізації процесів діджиталізації управлінської діяльності є одним із пріоритетних завдань розвитку сучасного суспільства в Україні [299, с. 65-66].

Необхідно підкреслити, що вкрай актуальним з врахуванням наявної епідеміологічної ситуації в країні є запровадження системи громадських обговорень оцінки впливу на довкілля планової діяльності шляхом створення відповідного інформаційного засобу зв'язку, наприклад, у вигляді telegram-каналу, де б зацікавлені особи мали б можливість у режимі онлайн обговорити проблемні питання регламентації здійснення господарської діяльності, що може спричинити негативний вплив на довкілля, а відтак, матиме руйнівний вплив на забезпечення права людини на належний рівень якості життя та охорону здоров'я від шкідливих зовнішніх показників забруднення.

Таким чином, реалізація суб'єктивних публічних екологічних прав пов'язується із забезпеченням організації проведення громадського обговорення та громадських слухань з питань оцінки впливу на довкілля планової діяльності, шляхом проведення науково-практичних форумів, конференцій.

Необхідно підкреслити, що у зв'язку із складною епідеміологічною ситуацією у світі в цілому, і зокрема, в Україні, призупинено проведення громадських слухань оцінки впливу на довкілля. Однак з врахуванням значення оцінки впливу на довкілля пропонується її проведення на період пандемії у формі дистанційного електронного управління (наприклад, шляхом створення обговорення у таких інформаційних ресурсах, як zoom, teams чи шляхом запровадження власного національного інформаційного продукту, що повинен зробити доступним реалізацію політики із впровадження ідеї «держава у смартфоні», тобто держави, де реалізуються ідеї електронного урядування).

Проведення оцінки впливу на довкілля із залученням експертів до процесу прийняття рішень про провадження господарської діяльності є можливим шляхом здійснення інструментів електронного урядування, оптимізація використання яких є вкрай необхідною з врахуванням наявної епідеміологічної ситуації в світі. Крім того реалізація функції громадського

контролю у сфері охорони навколишнього природного середовища з врахуванням сучасного розвитку інформаційних технологій доцільно впроваджувати саме у формі електронного урядування.

Висновки до розділу 2:

1. Зазначено, що реалізація суб'єктивних публічних екологічних прав передусім пов'язується із функціонуванням органів державної влади та місцевого самоврядування, що є базисом для формування системи публічного управління. Встановлено, що здійснення функцій публічного управління передбачає поєднання складної сукупності суб'єктів у політичній, екологічній, економічній, соціальній, адміністративній, правовій, гуманітарній сферах тощо.

Обґрунтовано доцільність розуміння сутності системи суб'єктів публічного управління у сфері використання природних ресурсів як системи органів державної влади та органів місцевого самоврядування, функціонування яких переслідує мету у вигляді реалізації законодавства, контролю за дотриманням вимог екологічної безпеки, забезпечення проведення ефективних і комплексних заходів щодо охорони навколишнього природного середовища, раціонального використання природних ресурсів, досягнення узгодженості дій державних і громадських органів при проведенні екологічних заходів.

В системі публічного управління, функціонування яких забезпечує реалізацію суб'єктивних публічних екологічних прав, виділено органи загальної, спеціальної (галузевої) та міжгалузевої компетенції.

До суб'єктів загальної компетенції віднесено: Верховну Раду України як єдиний законодавчий орган; Президента України як главу держави; Кабінет Міністрів України як вищий орган виконавчої влади; місцеві державні

адміністрації як органи регіонального управління. До органів міжгалузевої компетенції у сфері забезпечення реалізації суб'єктивних публічних екологічних прав приватної особи віднесено такі органи державної влади, як Міністерство розвитку економіки, торгівлі та сільського господарства України, Міністерство охорони здоров'я України, Міністерство освіти та науки України, Міністерство внутрішніх справ України, Генеральна прокуратура України, Служба безпеки України, Рада національної безпеки та охорони України, Міністерство закордонних справ України, Державна служба України з надзвичайних ситуацій, центрам надання адміністративних послуг та ін.

Визначено, що функціонування органів міжгалузевої компетенції у сфері забезпечення суб'єктивних публічних екологічних прав людини сприяє реалізації адміністративних дозвільно-ліцензійного провадження, контрольно-наглядових, інформаційних проваджень.

До органів публічного управління спеціальної компетенції у сфері реалізації та забезпечення суб'єктивних публічних екологічних прав необхідно віднесено Міністерство захисту довкілля та природних ресурсів України та його територіальні управління, Державну службу з питань геодезії, картографії та земельного кадастру, Державне агентство рибного господарства України, Державне агентство водних ресурсів України.

З'ясовано, що до системи органів, уповноважених на забезпечення реалізації та захисту суб'єктивних публічних екологічних прав, необхідно віднести громадські об'єднання, юридичних осіб приватного та публічного права, в тому числі суб'єктів господарювання у частині надання доступу до публічної інформації про стан використання природних ресурсів.

Наголошено на пріоритетності функціонування Міністерства захисту довкілля та природних ресурсів України та його територіальних управлінь як органів забезпечення реалізації суб'єктивних публічних екологічних прав. Підкреслено триваючий характер процесів реформування функціонування центрального органу у сфері охорони навколишнього природного

середовища в Україні. При цьому відзначено, що функціональні повноваження Міністерства захисту довкілля та природних ресурсів України попри його постійне перетворення за своєю сутністю не зазнали відчутних змін і зводяться до реалізації державної політики у сфері використання земельних, водних, лісових ресурсів, об'єктів природо-заповідного фонду, об'єктів тваринного та рослинного світу тощо.

Встановлено, що з метою забезпечення ефективності здійснення державного екологічного контролю в межах реалізації вище зазначеної концепції Кабінетом Міністрів України було анонсовано у 2018 році створення у формі юридичних осіб публічного права міжрегіональних територіальних органів Державної екологічної інспекції та ліквідація юридичних осіб публічного права територіальних органів Державної екологічної інспекції згідно з розробленими переліками (додаток 2 до Постанови Кабінету Міністрів України від 6 квітня 2016 р. № 266 «Про утворення міжрегіональних територіальних органів Державної аудиторської служби»).

Обґрунтовано висновок про пріоритетність цілей здійснення функцій публічного управління у сфері охорони навколишнього природного на запровадження комплексного підходу до здійснення контрольно-наглядової екологічної функції.

Визначено, що реалізація суб'єктивного публічного екологічного права на участь у прийнятті публічно-владних рішень у сфері використання природних ресурсів та формування змісту державної екологічної політики полягає у врахуванні громадської думки, досягненні належного рівня правової активності населення, що в тому числі пов'язується із належним рівнем інформаційного забезпечення проведення природоохоронних заходів, надання доступу до загальнонаціональних державних кадастрів природних ресурсів, врахування результатів наукових досліджень та пропозицій громадських організацій щодо оптимізації здійснення екологічної функції держави.

З'ясовано, що надзвичайно важливими проблемами здійснення публічного управління у сфері охорони навколишнього природного середовища є низький рівень консолідації та взаємодії таких суб'єктів, триваюча реформа системи державного контролю за рівнем забруднення довкілля, відсутність прозорої системи доступу до інформації про стан забруднення атмосферного повітря, скидання стічних вод, а також відсутність дієвого механізму здійснення функції громадського контролю за використанням загальнонаціональних природних як об'єктів виключного права власності Українського народу.

Підтримано ідею активізації процесів реформування системи публічного управління у реалізації суб'єктивних публічних екологічних прав із використанням ландшафтного комплексного підходу до її розбудови, що відповідає «концепції сталого розвитку» як пріоритетного принципу забезпечення екологічних прав відповідно до законодавства країн Європейського Союзу.

2. Встановлено полісемантичність підходів до розуміння категорії «адміністративна процедура», що в умовах нормативної невизначеності вимагає активізації процесів систематизації відповідної сфери чинного та новаційного законодавства України.

Підкреслено, що здійснення дослідження співвідношення категорій «адміністративна процедура» та «адміністративне провадження» має виходити із їх розуміння як статичної та динамічної адміністративних правовідносин.

Залежно від функціональної спрямованості адміністративні процедури у сфері реалізації суб'єктивних публічних екологічних прав поділено на юрисдикційні (що є проявом негативного правового регулювання) і неюрисдикційні (які здійснюються в межах позитивного регулювання).

Визначено, що інформаційні адміністративні процедури за своєю сутністю є поєднанням проявів юрисдикційних та неюрисдикційних їх різновидів (зокрема, надання відомостей про стан охорони навколишнього

природного середовища може відбуватися в результаті оформлення інформаційного запиту до розпорядника публічної інформації, так і в межах реагування на висунуту адміністративну скаргу, підставою для подання якої є порушення права на безпечне довкілля).

За характером здійснюваних владних повноважень виділено такі види адміністративних процедур у сфері реалізації суб'єктивних публічних екологічних прав, як розгляд та вирішення адміністративних справ з питань забезпечення доступу до публічної інформації про стан використання природних ресурсів; розгляд та вирішення адміністративних справ за зверненнями громадян; розгляд та вирішення адміністративно-деліктних справ; заохочувальні адміністративні процедури; дозвільно-реєстраційні адміністративні процедури; контрольно-наглядові адміністративні процедури.

За підставою ініціювання провадження у адміністративній процедурі виділено заявні (ініціюються в межах реалізації диспозитивного методу адміністративно-правового регулювання суспільних правовідносин – до яких, зокрема, віднесено подання інформаційного запиту про надання доступу до публічної інформації про стан використання природних ресурсів) та втручальні провадження (є проявом реалізації імперативного методу адміністративно-правового регулювання).

Встановлено, що розгалуженість системи здійснення публічного управління у сфері використання природних ресурсів своїм наслідком має складнощі у реалізації особи права на доступ до екологічної інформації (зокрема, визначено, що кожен п'ятий інформаційний запит подається із порушенням належності відповідача).

З метою оптимізації доступу до інформації про стан здійснення охорони навколишнього природного середовища обґрунтовано необхідність створення спеціальної інформаційної системи Міністерства захисту довкілля та природних ресурсів України як уніфікованого технологічного ресурсу, здатного вирішити проблему неналежності подання інформаційного запиту.

Визначено, що до форм реалізації контрольних-наглядових адміністративних процедур відноситься проведення громадських слухань щодо здійснення обговорень нормативно-правових актів у сфері охорони навколишнього природного середовища; щодо розробки та прийняття документів державного планування, на які поширюється дія Закону України «Про стратегічну екологічну оцінку»; щодо розробки та прийняття документів державного планування, на які не поширюється дія Закону України «Про стратегічну екологічну оцінку»; щодо розробки та прийняття планів природоохоронних і ресурсозберігаючих заходів, що фінансуються за рахунок коштів фондів охорони навколишнього природного середовища.

При цьому з'ясовано, що впродовж 2020 року з питань охорони навколишнього природного середовища не було здійснено жодної адміністративної процедури із організації проведення громадських обговорень, що пов'язується, зокрема, із триваючою ситуацією поширення пандемії вірусу COVID-19 (ст.ст. 1,2 Закону України від 18.06.2020 № 733-ІХ «Про внесення зміни до статті 17 Закону України «Про оцінку впливу на довкілля» щодо запобігання виникненню і поширенню коронавірусної хвороби (COVID-19)»).

Запропоновано в існуючих умовах наявної епідеміологічної ситуації в Україні, а також з метою реалізацією концепції електронного урядування та побудови інформаційного суспільства, затвердженої Розпорядженням Кабінету Міністрів України від 15 травня 2013 р. № 386-р, запровадження здійснення громадських обговорень оцінки впливу на довкілля планової діяльності шляхом створення відповідного інформаційного засобу зв'язку, наприклад, у вигляді telegram-каналу.

Окремі теоретико-методологічні та практичні проблеми розділу розкрито в авторських публікаціях [17, с. 149-152;21;18, с. 61-62].

РОЗДІЛ 3. АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВІ ЗАСОБИ ЗАХИСТУ СУБ'ЄКТИВНИХ ПУБЛІЧНИХ ЕКОЛОГІЧНИХ ПРАВ

3.1 Захист суб'єктивних публічних екологічних прав у адміністративному порядку

Захист суб'єктивних публічних екологічних прав є складовою ланкою адміністративно-правового механізму забезпечення їх реалізації. Варто відзначити, що комплексних наукових досліджень особливостей захисту суб'єктивних публічних екологічних прав у юридичній науці не здійснено і досі, попри його надзвичайно важливе значення та затребуваність.

Адміністративно-правовий механізм захисту суб'єктивних публічних екологічних прав є складовою механізму їх адміністративно-правового механізму їх забезпечення.

При цьому з врахуванням вище викладених положень реалізації суб'єктивних публічних екологічних прав у другому розділі необхідно визначити, що до адміністративно-правового механізму їх забезпечення необхідно віднести сукупність інструментів, гарантій, норм та засобів, реалізація яких у своїй складній сукупності дозволяє оптимізувати здійснення права особи на участь у врегулюванні адміністративних справ, сприяє прозорості та відкритості реалізації функції публічного управління.

Як зазначає О.В. Муза адміністративно-правовий механізм захисту прав людини дозволяє забезпечити учасникам правовідносин можливість набувати, реалізовувати та захищати свої права, при цьому такі правові процеси відбуваються у контексті загального правового регулювання суспільних відносин [144, с. 33].

Вартою уваги є запропонована О.В. Музою чотирьохелементна структура адміністративно-правового механізму захисту прав людини, до

якої відносяться вченим нормативний, інституційний, адміністративно-процедурний (управлінський) та адміністративно-правозастосовний рівні [145, с. 33], що буде взято за основу в межах цього дослідження. Отже, адміністративно-правовий механізм захисту суб'єктивних публічних екологічних прав людини розглядається як складна багаторівнева структура, де виділяється нормативний, інституційний, адміністративно-процедурний та адміністративно-правозастосовний рівні.

Нормативний рівень адміністративно-правового механізму захисту суб'єктивних публічних екологічних прав об'єктивується у сукупності норм адміністративного права, що забезпечують участь невіддільних суб'єктів адміністративного права у відносинах владно-управлінського характеру.

Важливе значення для здійснення адміністративно-правового захисту суб'єктивних публічних екологічних прав відіграють такі законодавчі акти, як Закон України «Про судоустрій і статус суддів» [228], що серед іншого закріплює право на апеляційний перегляд справи та касаційне оскарження судового рішення як додаткові гарантії реалізації права на ефективний судовий захист; Закон України «Про звернення громадян» [208], що регулює порядок оскарження рішень, дій чи бездіяльності органів публічного управління у адміністративному порядку; Кодекс України про адміністративні правопорушення [88], де встановлюються підстави та механізм застосування адміністративних стягнень за вчинення порушень у сфері охорони навколишнього природного середовища.

До складових нормативно-правового регулювання захисту суб'єктивних публічних екологічних прав окрім норм чинного національного законодавства України має враховувати і положення норм європейського законодавства, що відповідає положенням Угоди про партнерство і співробітництво між Україною і Європейськими Співтовариствами та їх державами-членами від 14 червня 1994 р. та Закону України від 18 березня 2004 р. «Про Загальнодержавну програму адаптації законодавства України до законодавства Європейського Союзу» [136, с. 231]. Варто виділити такі

міждержавні нормативно-правові акти, що визначають захист суб'єктивних публічних екологічних прав, як Директива Європарламенту та Ради ЄС від 27 червня 2001 р. № 2001/42/ЄС щодо оцінки впливу деяких планів та програм на довкілля [54], Директива Європейського Парламенту та Ради ЄС від 27 січня 2003 р. № 2002/96/ЄС про відходи електричного й електронного обладнання [55] тощо, які виступають орієнтирами для українського законотворця у справі адаптації вітчизняного законодавства до законодавства ЄС [184].

Судова практика ЄСПЛ також відноситься до важливих прецедентних джерел регулювання забезпечення здійснення захисту суб'єктивних публічних екологічних прав особи.

Переходячи до розгляду інституційного елемента адміністративно-правового механізму захисту публічних інтересів, зазначимо, що він передусім включає в себе систему органів державної влади та місцевого самоврядування. На ці органи законодавством покладено завдання із забезпечення та сприяння в реалізації фізичними і юридичними особами суб'єктивних публічних екологічних прав.

Проблема інституційного забезпечення захисту прав та свобод людини у сфері здійснення публічного управління сферою охорони навколишнього природного середовища розглядалася у попередньому розділі, де було досягнуто висновок про доцільність активізації процесів впровадження форм електронної демократії, як затребуваної та безумовної характеристики сучасного інформаційного суспільства.

Надзвичайно важливим та таким, що вимагає висвітлення в межах даного дисертаційного дослідження є питання реалізації адміністративно-процедурного аспекту захисту суб'єктивних публічних екологічних прав. Як ми зазначали раніше, адміністративні процедури застосовуються як у рамках превентивної захисної діяльності – і тоді це відбувається у формі контрольних-наглядових адміністративних проваджень, – так і в межах

захисту порушеного права – у формі процедури адміністративного оскарження.

Головне призначення процедури оскарження – відновлення порушених інтересів, підвищення ефективності управлінської діяльності, сприяння чіткому виконанню функцій і повноважень органами та посадовими особами публічної влади. Загалом ці процедури покликані забезпечити необхідну послідовність у реалізації як приватних прав і свобод, так і публічного інтересу, стати дієвою перешкодою для суб'єктивізму і свавілля з боку службовців органів виконавчої влади [32, с. 238].

Останнім елементом реалізації механізму адміністративного захисту суб'єктивних публічних екологічних прав особи є врегулювання спорів у порядку адміністративного судочинства [16, с. 341].

Л.О. Золотухіна до механізму адміністративно-правового захисту відносить також і механізм адміністративно-деліктного провадження, що необхідно враховувати в межах подальших досліджень [74, с. 310-311]. Варто відзначити, що механізм адміністративної відповідальності Ю.О. Легезою відноситься до форм та змісту публічного управління у сфері використання природних ресурсів [122, с. 194-214].

Таким чином, до структури адміністративно-правового механізму захисту суб'єктивних публічних екологічних прав особи відносяться нормативний елемент, що встановлює загальнообов'язкові правила, за якими цей захист відбувається; інституційний – визначає систему суб'єктів, що виконують захисні функції; адміністративно-процедурний, адміністративно-процесуальний та адміністративно-деліктний визначають форму реалізації адміністративно-захисних правовідносин. Залежно від поєднання цих елементів у кожному окремому випадку вибудовується конкретна конфігурація адміністративно-правового захисту конкретного суб'єктивного публічного екологічного права особи.

Отже, перейдемо до визначення особливостей реалізації захисту суб'єктивних публічних екологічних прав особи у адміністративному

порядку.

Реалізація права на адміністративне оскарження до моменту прийняття проєкту Закону України «Про адміністративну процедуру» (№3475 від 14.05.2020) [182] здійснюється у порядку, визначеного положеннями Закону України «Про звернення громадян» (ст. 16) [208].

Відповідно до чинного законодавства України під скаргою розуміється «право людини звернутися у порядку підлеглих до вищестоящого органу чи посадової особи з проханням розглянути на предмет правомірності дій чи рішень суб'єктів публічної адміністрації». Крім того, встановлюється можливий термін для подання адміністративної скарги, в тому числі й щодо надання адміністративних послуг у сфері реалізації суб'єктивних публічних екологічних прав, один місяць з моменту, коли людина дізналася про рішення (ст. 16 Закону України «Про звернення громадян») [208].

Подання адміністративної скарги необхідно розглядати як факультативну стадію реалізації суб'єктивних публічних екологічних прав особи. Варто погодитися із Л.О. Золотухіною, що здійснення адміністративного оскарження відноситься до різновидів адміністративних процедур через визначення його сутності як впорядкованої сукупності дій органів публічної адміністрації [73, с. 185-191]. Такий висновок вченої корелюється із підходом, обґрунтованим у дослідженнях А.М. Школика [288, с. 39]. В.П. Тимошук особливою формою адміністративної процедури розглядає захист публічних прав у адміністративному порядку [3, с. 121]). Саме такий концептуальний підхід обстоюється і у проєктах Закону України «Про адміністративну процедуру», де передбачений окремий розділ «Адміністративне оскарження» [181;182].

Принцип ефективності адміністративної процедури визначається як «організація вирішення адміністративної справи з найменшими витратами часу та коштів» [227, с. 99-100]. В.П. Тимошук вважає, що в межах принципу ефективності «адміністративний орган має застосовувати найпростіші засоби для досягнення результату і діяти своєчасно» [139, с. 34], а також, що

«адміністративна процедура не повинна бути надмірно формалізованою» [139, с. 34], тому і називає цей принцип «принципом неформальності». О.С. Лагода визначає принцип ефективності адміністративної процедури як «застосування, у процесі виконання процедур, оптимально-можливих, – необхідних засобів для розгляду та вирішення конкретної справи, тобто використання адміністративним органом індивідуально визначених методик та форм діяльності, які б найбільше враховували особливості окремої справи» [142, с. 55].

Реалізація адміністративних процедур пов'язується із дотриманням вимог їх ефективності, що А.А. Шарая розглядає як синонімічну категорію оптимізації адміністративних процедур (тобто, здійснення процедури найменш витратним, найбільш економним шляхом). Оптимізація адміністративних процедур пов'язується безпосередньо із впровадженням принципу економності їх наданням, що виявляється у забезпеченні ощадливості при витрачанні ресурсів – матеріальних, часових, організаційних тощо [279, с. 295-296].

До принципів ефективності здійснення адміністративних процедур Д.В. Сущенко відносить принцип координаційної взаємодії суб'єктів публічного управління як гарантії забезпечення належного рівня ефективності їх діяльності, що може бути застосовано і до визначення розуміння ефективності захисту суб'єктивних публічних екологічних прав [266, с. 8].

Ефективність реалізації суб'єктивних публічних екологічних прав безпосередньо пов'язується із якістю здійснення функцій держави, що визначається В.О. Галаєм як «орієнтування, бажання та досягнення кожним публічним службовцем максимально якісних результатів своєї діяльності відповідно до поставленої мети та у межах виділених на її реалізацію ресурсів» [36, с. 27].

До критеріїв ефективності як принципу діяльності публічної служби В.О. Галай відносить: «мету для досягнення якої створено певний орган

публічної влади; завдання та очікувані результати, що характеризують системність та часову кореляцію прогресу у досягненні мети діяльності; оцінку результату досягнення мети у межах компетенції кожним публічним службовцем, оскільки такий результат має бути максимально якісним відповідно до власних повноважень та у межах виділених на їх реалізацію ресурсів» [36, с. 27].

Відповідно до проекту адміністративно-процедурного законодавства ефективною реалізацією функцій та повноважень адміністративним органом є організація розгляду та вирішення справ, що належать до його компетенції, з найменшою витратою коштів та інших ресурсів у простий та ефективний спосіб; забезпечення розгляду і вирішення справи з вчиненням процедурних дій, які є достатніми для належного вирішення справи [234].

Згідно із вимогами законодавства ФРН здійснення адміністративних процедур, в тому числі процедури оскарження управлінських рішень не повинно бути формалізованим, має реалізовуватися «просто, доцільно і швидко» [151, с. 73].

Варто погодитися із А.А. Шарою, що реалізація адміністративно-процедурної діяльності повинна забезпечувати результативність публічного управління, що виявляється у мінімізації стадій, суб'єктів, усуненні зайвої «імітації бурхливої діяльності» [278, с. 233-237]. Саме тому критерієм ефективності розгляду та вирішення адміністративних скарг у адміністративному порядку є запровадження урегулювання спорів у формі електронного урядування, запровадження стислих строків виконання адміністративних актів, що у своїй сукупності є свідченням спрощення здійснення адміністративних процедур.

Застосування адміністративного оскарження захисту суб'єктивних публічних екологічних прав має порівняно із розглядом та вирішенням спору у порядку адміністративного судочинства ряд переваг, що виявляється у його менш формалізованій процедурі, економічності, оперативності, дієвості реалізації прийнятого рішення [131, с. 285; 179, с. 165-170].

Д.В. Сущенко підкреслює, що у разі задоволення адміністративної скарги суб'єкт публічної адміністрації має повністю компенсувати витрати особі, яких вона зазнала, і відшкодування яких є необхідним для належного здійснення нею визнаних за нею прав та законних інтересів («restitution in integrum»). Натомість незадоволення адміністративної скарги є підставою для стягнення із скаржника компенсації суб'єкту публічного адміністрування всіх витрат, пов'язаних з її розглядом [266, с. 11].

В цілому погоджуючись з запропонованою законодавчою моделлю, варто відзначити, що забезпечення високого рівня ефективності захисту суб'єктивних публічних екологічних прав в цілому, і зокрема, у адміністративному порядку, вимагає перегляду положень щодо встановлення можливості ініціювання адміністративного провадження у досліджуваній сфері як складової компетенції адміністративного органу, виключаючи надання такого права фізичним особам та їх об'єднанням. Такий підхід є допустимим за умови успішності адміністративної реформи і подолання корупційних ризиків в системі публічного управління.

Отже, вирішення проблеми низької ефективності захисту суб'єктивних публічних екологічних прав безумовно пов'язується з прийняттям Закону України «Про адміністративну процедуру», в якому необхідно передбачити можливість ініціювання адміністративного оскарження рішень чи бездіяльності адміністративних органів, що порушують вимоги забезпечення реалізації публічного інтересу у сфері охорони навколишнього природного середовища. Для цього є необхідним передбачення можливості ініціювання адміністративного провадження фізичною чи юридичною особою приватного права щодо захисту публічного екологічного інтересу шляхом внесення відповідних змін до пункту першого частини першої статті 28 проєкту Закону України «Про адміністративну процедуру».

Крім того підвищенню ефективності врегулювання спорів, де предметом оскарження є реалізація суб'єктивних публічних екологічних прав, сприятиме створення єдиного загальнонаціонального реєстру

адміністративних скарг, що подаються до центральних органів виконавчої влади та їх територіальних управлінь.

Створення такого загальнонаціонального реєстру адміністративних скарг дозволить забезпечити прозорість здійснення функцій публічного управління в цілому, і зокрема, у сфері охорони навколишнього природного середовища. Забезпечення належного громадського контролю здійснення публічного управління пов'язується в тому числі із створенням належного механізму захисту реалізації прав особи від порушень, що можуть виникнути внаслідок прийняття адміністративного акту.

Однак чинний досудовий порядок врегулювання спорів, пов'язаних із захистом суб'єктивних публічних екологічних прав у досудовому порядку, свідчить про його низьку ефективність та «абсолютизацію» судової форми захисту публічних прав громадян. До негативних характеристик врегулювання спорів у досудовому порядку необхідно віднести передусім упередженість із розгляду адміністративних спорів, відсутність дієвого механізму виконання рішення із розгляду адміністративної скарги, заяви чи пропозиції.

Попри надзвичайну важливість створення системи громадського контролю як гарантії дотримання принципу прозорості здійснення публічного управління, дотримання об'єктивності та неупередженості у прийнятті і адміністративних актів і досі є відсутнім належний нормативний механізм здійснення функції участі громадськості у прийнятті управлінських рішень в цілому, і зокрема, у сфері охорони навколишнього природного середовища. В Україні триває правотворча діяльність із розробки та прийняття Закону України «Про громадський контроль». На разі вартим уваги є проєкт Закону України «Про громадський контроль» № 2737-1 від 13.05.2015 року, який був на розгляді у Верховній Раді України VIII скликання [193].

Спроба нормативного визначення громадського контролю своїм результатом має обґрунтування доцільності його розуміння як «суспільної

діяльності громадських об'єднань, предметом якої є здійснення нагляду за відповідністю діяльності органів державної влади, органів місцевого самоврядування, їх посадових і службових осіб Конституції України, законам України, іншим нормативно-правовим актам та за дотриманням ними державної дисципліни» [193].

Принципами здійснення громадського контролю відповідно до проекту Закону України «Про громадський контроль» № 2737-1 від 13.05.2015 року [193] передбачено доцільність : 1) визнання пріоритету прав і свобод людини та громадянина; 2) соціальна справедливість і гуманізм; 3) законність; 4) гласність діяльності громадського контролю; 5) взаємна відповідальність держави, її органів і громадянина.

Відповідно до статті 10 Закону України «Про охорону навколишнього природного середовища» [219] до системи гарантій, що забезпечують реалізацію суб'єктивних публічних екологічних прав особи, є реалізація функції державного контролю у досліджуваній сфері. У сфері використання природних ресурсів нормативним базисом є такі Закони України, як «Про державний контроль за використанням та охороною земель» [187], «Про основні засади державного нагляду (контролю) у сфері господарської діяльності» [216].

Однак при цьому результати здійснених перевірок дотримання вимог чинного природоохоронного законодавства, що реалізується під час виконання державної функції контролю та нагляду, розміщуються на офіційних сайтах центральних органів виконавчої влади, при цьому вони відображують лише відомості, що містилися у наказах про призначення відповідних наглядових заходів.

Результати здійснених перевірок державного контролю у сфері господарської діяльності, пов'язаної із використанням природних ресурсів, розміщуються фрагментарно, розміщуються лише накази про їх призначення, натомість узагальнення здійснених природоохоронних заходів, визначення перспектив розвитку функції державного контролю (нагляду) у сфері

природокористування не виконується. Зокрема, на офіційному сайт Держгеокадастру України розміщується публічна інформація про видання наказів із проведення інспекційних перевірок із здійснення землекористування у 2020 році [150] (так, відповідно до наказу Головного управління Держгеокадастру України в Івано-Франківській області від 01.06.2020 року №258-ДК [150] було призначено перевірку стану родючості ґрунтів земель сільськогосподарського призначення, що є об'єктом земельних торгів (аукціону); при цьому земельна ділянка розташована на території, що перебуває у комунальній власності Блюдниківської сільської ради Галицького району Івано-Франківської області; результати здійсненої перевірки відповідно до наказу повинні бути повідомлені голові територіального управління Держгеокадастру).

Таким чином, вимоги щодо повідомлення результатів здійснення державних перевірок у сфері природокористування відповідно до чинного законодавства України громадськості, їх оприлюднення на офіційних веб-ресурсах центральних органів виконавчої влади не міститься. Попри відсутність таких вимог серед пріоритетних цілей на 2021 рік здійснення державної політики у сфері охорони навколишнього природного середовища відносяться: створення передумов для функціонування ринку земель сільськогосподарського призначення з дотриманням вимог відкритого, прозорого, рівного доступу громадян до інформації про обіг природних ресурсів, результатів їх використання [89]. До пріоритетних перспективних цілей здійснення публічного управління у сфері використання природних ресурсів відноситься забезпечення ведення державних загальнонаціональних кадастрів на засадах актуальності, достовірності та своєчасності подання екологічної інформації.

Відсутність детально регламентованої нормативної вимоги щодо встановлення механізму забезпечення відкритості інформації про результати здійсненої перевірки суб'єктів господарювання, пов'язаних із використання природних ресурсів, в тому числі шляхом їх забруднення, погіршення їх

стану та якості, зменшує суттєво якість реалізації функції громадського контролю. У зв'язку з чим є необхідним доповнити статтю 7 частиною 12 Закону України «Про основні засади державного нагляду (контролю) у сфері господарської діяльності» [216] наступним положенням:

«12. Результати здійснених планових та позапланових перевірок мають бути розміщені на офіційному інтернет-сайті суб'єкта владних повноважень, правомочного на проведення контрольної-наглядової заходу у сфері використання природних ресурсів, забруднення навколишнього природного середовища впродовж п'яти календарних днів після вручення експертного висновку суб'єкту господарювання».

Слід також звернути увагу, що більшість із визначених Законом України «Про державний контроль за використанням та охороною земель» форм контролю (окрім нагляду за прийняттям в експлуатацію об'єктів, які споруджуються з метою підвищення родючості ґрунтів та забезпечення охорони земель) спрямовані на виявлення вже скоєних правопорушень, при цьому втрачає сенс попередження порушень як функції оцінки впливу на довкілля як складової контрольної-наглядової діяльності. Попередження як пріоритетність здійснення функції державного контролю визначається у наукових розробках О.П. Рябченко [245, с. 33-36], В.К. Колпакова [92, с.], Т.О. Коломоєць [92].

Ці висновки щодо управлінських та організаційних недоліків у практичному аспекті реалізації захисту публічного інтересу в галузі збереження земельних ресурсів корелюють з висновками, які зробила Ю. О. Легеза при аналізі сфери екологічнобезпечного використання природних ресурсів взагалі (тобто сфери захисту публічного інтересу в безпечному довкіллі). Дослідниця визначає наявність таких проблемних зон, як проблеми узгодженості і дублювання окремих положень значної кількості нормативно-правових актів у сфері охорони довкілля; дублювання контрольних повноважень між органом міжгалузевої компетенції, утвореним безпосередньо з метою здійснення державного екологічного контролю

(нагляду), тобто Держекоінспекцією України, і органами спеціальної компетенції, які здійснюють управління у сфері використання окремих природних ресурсів та природних об'єктів; недостатня урегульованість способів їх взаємодії; нагальна необхідність вирішення питання реорганізації як державного, так і недержавного контролю [122, с. 334].

Триваючими є реформи системи публічного управління у сфері забезпечення суб'єктивних публічних екологічних прав, що своїм негативним наслідком низьку ефективність виконання адміністративних актів, що були ухвалені органом державної влади, які перебуває у стадії ліквідації. Подолання такої ситуації низької ефективності виконання адміністративних актів у сфері охорони навколишнього природного середовища вимагає активізації процесів із прийняття проекту Закону України «Про адміністративну процедуру», де окрему увагу необхідно присвятити питання нормативної визначеності реалізації інституту публічного правонаступництва.

Проектом Закону України «Про адміністративну процедуру» передбачено положення, що встановлюють сутність та особливості публічного правонаступництва.

Так, відповідно до статті 26 проекту Закону України «Про адміністративну процедуру» визначено, що публічне правонаступництвом «є повний або частковий перехід компетенції (функцій, повноважень та відповідальності) від одного адміністративного органу до іншого, що здійснюється в разі припинення адміністративного органу або припинення його компетенції» [234].

Попри законодавчу неврегульованість питання забезпечення реалізації механізму публічного правонаступництва органів державної влади, місцевого самоврядування та інших адміністративних органів достатньо поширеною є судова та правозастосовча практика його реалізації. Зокрема, у справі 812/1408/16 рішенням Касаційного адміністративного суду у складі Верховного Суду від 11 жовтня 2019 року було наголошено на

кореляційному зв'язку між належністю виконання адміністративного акту та дотримання процедури переходу прав та обов'язків публічно-владного суб'єкта [257].

Одним із перших до вивчення проблематики реалізації механізму публічного правонаступництва у своїх наукових розробках приділив увагу професор В.М. Бевзенко. При цьому вченим обґрунтовано доцільність визначення під категорією публічного правонаступництва «процедуру передання (набуття) адміністративної компетенції від одного суб'єкта владних повноважень (суб'єкта публічної адміністрації) до іншого пропонуємо іменувати публічним (позапроцесуальним, адміністративним за своєю сутністю) правонаступництвом» [25, с. 22-23].

Необхідно погодитися із висновком, досягнутим у наукових дослідженнях В.М. Бевзенка, щодо доцільності нормативного закріплення процедури публічного правонаступництва в межах положень таких законодавчих актів, як «Про Регламент Верховної Ради України» [224], «Про Кабінет Міністрів України» [210], «Про судоустрій і статус суддів» [228], «Про місцеве самоврядування в Україні» [212], «Про державну службу» [188]. З врахуванням предмету цієї дисертації, а також керуючись надзвичайно високим рівнем трансформаційних процесів у сфері використання природних ресурсів, є доцільним передбачити положення реалізації процедури публічного правонаступництва Законом України «Про охорону навколишнього природного середовища» [219].

Законодавче закріплення процедури публічного правонаступництва адміністративних органів у сфері охорони навколишнього природного середовища має бути віднесено до системи гарантій забезпечення реалізації суб'єктивних публічних екологічних прав. Реалізація такої пропозиції вимагає доповнення статті 10 Закону України «Про охорону навколишнього природного середовища» таким положенням, як: *«публічним правонаступництвом органів центральної виконавчої влади, їх територіальних управлінь та місцевого самоврядування як суб'єктів,*

зобов'язаних на виконання адміністративних актів у сфері охорони навколишнього природного середовища».

3.2 Захист суб'єктивних публічних екологічних прав у порядку адміністративного судочинства

Відповідно до ст. 55 Конституції України кожному гарантується право на оскарження в суді рішень, дій чи бездіяльності органів державної влади, органів місцевого самоврядування, посадових і службових осіб, які зобов'язані діяти лише на підставі, в межах повноважень та у спосіб, що передбачені Конституцією та законами України [110].

Функцію судового захисту прав та свобод особи у її взаємовідносинах із публічно-управлінськими суб'єктами виконує система адміністративного судочинства за принципами територіальності, спеціалізації та інстанційності [228], що покликана створювати реальні можливості для захисту та відновлення порушених суб'єктивних публічних прав. Саме реалізація функції судового контролю за діяльністю органів виконавчої влади та місцевого самоврядування є завданням та метою функціонування судів адміністративної юрисдикції [4, с. 333] .

Інститут адміністративної юстиції відноситься до багатоаспектного правового феномену, що реалізується в таких інституціональних категоріях, як : розгляд та вирішення публічно-правових спорів [5, с. 227;113, с. 15; 262, с. 129]; форма судового захисту [169, с. 366-376]; система судових органів, спеціалізованих адміністративних судів [117, с. 324].

Існування таких багатовекторних підходів до розуміння категорії «адміністративної юстиції» з точки зору її функціональної, інституційної, структурно-організаційної змістовних характеристик [74, с. 336-337].

Як зазначає О.П. Рябченко, предметна юрисдикція адміністративних судів поширюється на спори, що виникають із публічно-правових відносин, поширюється тільки на ті спори, які виникли внаслідок прийняття управлінськими інститутами публічної влади, їх посадовими і службовими особами імперативних рішень, пов'язаних із реалізацією їх компетенції, що має організаційну, регулятивну сутність [246, с. 13-14].

Особливості суб'єктивних публічних екологічних прав як об'єкта судового захисту відображується у матеріалах практики системи адміністративних судів. Варто наголосити, що справи, що стосуються захисту суб'єктивних публічних екологічних прав у порівнянні із іншими категоріями (наприклад, у порівнянні із податковими спорами, спорами у сфері публічної служби) є не настільки поширеними. Зокрема, впродовж 2019-2020 рр. адміністративними судами було розглянуто 479 справ, з них 245 справ, пов'язуються із захистом суб'єктивних публічних екологічних прав фізичних осіб, а саме права на участь у прийнятті управлінських рішень у сфері оцінки впливу на довкілля [47].

Загальна кількість справ, де предметом захисту була охорона безпеки навколишнього природного середовища у 2019-2020 рр. склала близько 1100 адміністративних справ. В цілому, у відсоткового відношенні до інших категорій публічно-правових спорів справи у сфері охорони навколишнього природного середовища складають не більше 3-4%, що звичайно свідчить про низький рівень правової активності населення з питань захисту суб'єктивних публічних екологічних прав, про наявність законодавчих та фактичних перепон, що перешкоджають забезпеченню ефективного захисту природоохоронних інтересів, що можуть бути порушені в наслідок ухвалення відповідного управлінського рішення [47].

Запровадження процедури оцінки впливу на довкілля результатів господарської діяльності є результатом реалізації вимог Угоди про Асоціацію України з Європейським Союзом, де окремим додатком ХХХ до глави 6 «Навколишнє природне середовище» до розділу 5 «Економічне і галузеве

співробітництво» передбачено імплементацію норм європейського законодавства, що сприяють вирішенню проблеми запобігання порушенням у сфері охорони навколишнього природного середовища [58].

Реалізація адміністративної процедури оцінки впливу на довкілля господарської діяльності вимагає проведення громадських слухань відповідних проєктів, що можуть заподіяти шкоду життю та здоров'ю населення регіону чи України в цілому. Дотримання правомірності проведення такої процедури є складовою системи гарантій реалізації та захисту суб'єктивних публічних екологічних прав громадян органами публічної влади, що є підставою для віднесення таких категорій спорів до предметної юрисдикції адміністративних судів.

Задоволенню підлягають позовні вимоги, пов'язані із порушенням процедури здійснення оцінки впливу на довкілля, у разі, якщо суб'єктом владних повноважень було надано експертний висновок оцінки проєктної господарської діяльності на підставі неповного пакету документів, що мають подаватися заявником.

Зокрема, у справі №420/5235/18 Касаційним адміністративним судом у складі Верховного Суду України було ухвалено рішення щодо задоволення позовних вимог Товариства з обмеженою відповідальністю "Дельта Вілмар Україна" щодо оскарження правомірності застосування Державною екологічною інспекцією Північно - Західного регіону Чорного моря контрольно-наглядових заходів у сфері оцінки впливу на довкілля [258]. Судом було встановлено, що окреме невключення посадовими особами Держекоінспекції у перелік питань дослідження додержання висновків екологічної експертизи не свідчить про перевищення органом державного нагляду своїх повноважень щодо вивчення цього питання та прийняття рішення щодо виявлених порушень. В ході здійсненої перевірки Державною екологічною інспекцією було встановлено перевищення «норм гранично допустимих концентрацій речовин по нітратам у 4,8 разів, не носять систематичного характеру та в контексті предмету спору не визначені

законодавством в якості підстав для призупинення господарської діяльності підприємства», що стало підставою для зупинення господарської діяльності товариства. Касаційною інстанцією було визначено, що хибним є зупинення господарської діяльності товариства у повному обсязі, про що встановлено судами першої та апеляційної інстанцій. Суди першої та апеляційної інстанцій не врахували, що висновок з оцінки впливу на довкілля необхідно було отримати лише на діяльність пов'язану із перевантаженням наливних олійних вантажів з використанням стендерного устаткування на причалі №4. Таким чином, позовні вимоги підлягають задоволенню частково, що є підставою для обґрунтування доцільності підходів застосування експертного висновку, що надається до окремого висновку щодо оцінки впливу на довкілля конкретного виду господарської діяльності.

Реалізація суб'єктивних публічних екологічних прав пов'язується із діяльністю не лише фізичних осіб приватного права, а і юридичних осіб публічного та приватного права. Суб'єктивні публічні екологічні права є складовою адміністративної дієздатності юридичних осіб приватного права, що підтверджується результатами судової практики Касаційного адміністративного суду у складі Верховного Суду.

Так, у справі № 826/2278/17 (провадження №К/9901/2293/18) ініціатором адміністративно-судочинного розгляду спору стало ПАТ «Приватбанк», предметом позовних вимог якого було захист права особи на публічність проведення експертного оцінювання рівня екологічної небезпеки визначеного об'єкту господарювання (яким виходячи із фабули справи є автозаправна станція як складова проєкту "Реконструкція майнового комплексу для забезпечення підвищення продуктивності ЗАТ "Оболонь") [254]. У задоволенні позовних вимог судами першої та апеляційної інстанцій було відмовлено через відсутність вимоги щодо віднесення до нормативно визначеного переліку об'єктів підвищеної екологічної небезпеки автозаправної станції, що своїм наслідком має відсутність імперативної вимоги проведення екологічної експертизи її діяльності (на момент

виникнення спірних відносин був чинним Закон України «Про екологічну експертизу» - *авт.* [191]). Натомість Касаційний адміністративний суд у складі Верховного Суду (що у досліджуваній справі був судом касаційної інстанції), керуючись положеннями абзацу першого частини першої ст. 31 Закону України «Про регулювання містобудівної діяльності» [225] (в редакції, чинній на час винесення оскаржуваного припису) встановлено, що проектна документація на будівництво об'єктів розробляється у порядку, встановленому центральним органом виконавчої влади, що забезпечує формування державної політики у сфері містобудування, з урахуванням вимог містобудівної документації та вихідних даних і дотриманням вимог законодавства, будівельних норм, державних стандартів і правил та затверджується замовником.

Відповідно до абзацу третього частини першої статті 31 Закону України «Про регулювання містобудівної діяльності» [225] встановлено, що до проектної документації на будівництво об'єктів, що становлять підвищену екологічну небезпеку, а також об'єктів, які підлягають оцінці впливу на навколишнє природне середовище у транскордонному контексті, додаються результати оцінки впливу на стан навколишнього природного середовища (матеріали оцінки та звіти про оцінку і громадське обговорення). При цьому відповідно до частини 5 статті 31 Закону України «Про регулювання містобудівної діяльності» [225] визначається не допустимість нормативного регулювання порядку проведення екологічної експертизи проектів будівництва положеннями іншими законодавчими актами. Статтею 31 Закону України «Про регулювання містобудівної діяльності» [225] передбачено імперативність проведення експертизи об'єктів, що можуть становити підвищену екологічну небезпеку.

У досліджуваній справі Касаційний адміністративний суд у складі Верховного Суду був обґрунтований висновок, що категорій «державної екологічної експертизи» та «експертизи проектів будівництва», відтак скасування положень Закону України «Про екологічну експертизу» не означає скасування вимоги проведення проектної документації об'єктів, що можуть

становити підвищену екологічну небезпеку, що вимагається згідно із положеннями статті 31 Закону України «Про регулювання містобудівної діяльності» [254].

Чинним адміністративно-судочинним законодавством України передбачено спеціальний порядок розгляду та вирішення спорів, пов'язаних із захистом права на доступ до публічної інформації про стан охорони довкілля та використання природних ресурсів. Зокрема, відповідно до п. 1 ч. 1 ст. 263 КАС України встановлюється, що така спори розглядаються у порядку спрощеного провадження [87].

Рішення про відкриття провадження у адміністративній справі судом має відповідати сукупності матеріально-правового критерію (встановлення категорії, складності та суспільного значення справи; необхідність оперативного вирішення справи (ч. 2 ст. 12 КАС України)) та процесуально-правового критерію (встановлення належності та відповідності обраного позивачем способу захисту порушеного права чи інтересу, достатності доказів та обраного способу доказування у справі, в тому числі доцільність призначення експертизи природного ресурсу чи об'єкту (наприклад, ґрунтознавчої експертизи), а також необхідність експертної оцінки нанесеного шкідливого впливу на довкілля, чи на життя та здоров'я людини) [87].

Обрання спрощеного порядку розгляду публічно-правового спору про забезпечення доступу до інформації про стан використання природних ресурсів відбувається шляхом винесення ухвали адміністративним судом (п. 15 ч. 1 ст. 4, ч. 9 ст. 171 КАС України) [87].

Реалізація адміністративно-процесуальної правосуб'єктності учасників втілюється у реалізації таких правомочностей, як подання заяви по суті (позовної заяви; відзиву на позовну заяву; відповідь на відзив; заперечення; пояснення третьої особи щодо позову або відзиву (ст.ст. 159-165 КАС України)); заяви з процесуальних питань (заява, клопотання, заперечення (ст. ст. 166-167 КАС України)) [87].

Характерними особливостями розгляду та вирішення адміністративних спорів у порядку спрощеного провадження є відсутність підготовчої стадії для врегулювання публічно-правового спору; встановлення спеціального строку розгляду спору, що має не перевищувати 30 днів з дня початку розгляду справи по суті (ст. 193 КАС України), але не може перевищувати 60 днів); допустимість судового розгляду без повідомлення сторін за наявними у справі матеріалами, за відсутності клопотання будь-якої зі сторін про інше [87].

Дослідження національної наявної судової практики свідчить про те, що серед підстав виникнення адміністративно-правових спорів є відсутність законодавчого визначення критеріїв віднесення інформації про стан використання природних ресурсів до категорії «публічної інформації». В якості прикладу, де усунення такої нормативної прогалини вирішується рішенням адміністративного суду, необхідно навести рішення Касаційного адміністративного суду у складі Верховного Суду від 18 жовтня 2018 року у справі №820/3552/17 [253]. У зазначеній справі колегією суддів було встановлено, що оприлюднення неправдивих відомостей про результати здійснення господарської діяльності у засобах масової інформації, що є істотним порушенням процедури отримання висновку державної екологічної експертизи [253].

До підстав виникнення адміністративно-правових спорів є неправомірність обмеження доступу до інформації про стан використання природних ресурсів. Відповідно до результатів судової практики встановлюється неприпустимість обмеження доступу до інформації про стан використання природних ресурсів шляхом посилання на положення статутної документації суб'єктів господарювання. Так, у справі №826/3969/16 [255] Касаційним адміністративним судом у складі Верховного Суду було встановлено, що підприємство, внаслідок діяльності якого заподіюється негативний вплив на навколишнє природне середовище (у спорі таким суб'єктом виступило Публічного акціонерного товариства «Центренерго»),

не може ухилятися від надання інформації про сутність таких процесів, з посиланням на свою статутну діяльність. Так, у справі зазначається, що «...спір у цій справі виник через те, що відповідач відмовився надати на публічний запит копію паспорта потенційно небезпечного об'єкта – Трипільської ТЕС. Те, що цей об'єкт належить до потенційно небезпечних, його діяльність впливає на навколишнє середовище, а також те, що ПАТ «Центренерго» володіє запитуваною інформацією та документом, який цікавить запитувача, суди констатували і з цього приводу спору нема. Аналізуючи наведене правове регулювання у зіставленні з обставинами цієї справи колегія суддів дійшла висновку, що запитувана позивачем інформація стосується стану довкілля і становить суспільний інтерес. Позаяк ПАТ «Центренерго» володіє паспортом потенційно небезпечного об'єкта, відповідно й інформацією, яку містить цей документ, то як розпорядник цієї інформації повинен її надати» [255]. Отже, у досліджуваній справі розпорядник публічної інформації про стан охорони довкілля, посилаючись на статутні положення, неправомірно обмежив доступ до відомостей про рівень забруднення атмосферного повітря, що виникає внаслідок діяльності відповідача.

Обмеження доступу до публічної інформації про стан забруднення довкілля, що відбувається внаслідок функціонування суб'єкта господарювання, відповідно до існуючої практики ЄСПЛ, є допустимим з підстав забезпечення вимог техногенної безпеки. Такий висновок обґрунтовується, зокрема, відповідно до рішення ЄСПЛ у «Sdružení Jihočeské Matky» (Співдружність матерів Південної Чехії) проти Чеської Республіки» (заява № 19101/03, від 10 липня 2006 року) [259, с. 107-125], де судом аргументовано можливість застосування обмеження доступу до технічної документації про особливості конструкції атомної електростанції з підстав забезпечення вимог техногенної безпеки.

Захист суб'єктивних публічних екологічних прав особи може бути ініційований як їх носіями (фізичними особами, юридичними особами

приватного права), так і опосередковано (тобто, суб'єктами владних повноважень, від функціонування яких залежить ефективність здійснення державної політики у сфері охорони навколишнього природного середовища).

Наприклад, у справі №806/1334/16 (провадження №К/9901/17203/18) [255] позивачем виступала Державна служба геології та надр України, яка представляла інтереси Українського народу як власника земельних ділянок, де розміщені родовища корисних копалин, до Товариства з обмеженою відповідальністю «Бехівський гранітний кар'єр», яке порушило процедуру набуття спеціальних прав на відповідну ділянку надр (зокрема, у частині недотримання процедури проведення аукціону на отримання дозволу). Суди першої та апеляційної інстанцій у задоволенні позову відмовили, натомість суд касаційної інстанції встановив, що відповідно до пункту 22 Порядку здійснення державного геологічного контролю, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 14 грудня 2011 року №1294 (чинного, на момент виникнення спірних правовідносин), дія дозволу може бути зупинена органом з питань надання дозволу безпосередньо або за поданням органів державного гірничого та санітарно-епідеміологічного нагляду, державного геологічного і екологічного контролю, органів місцевого самоврядування, органів державної податкової служби. Після зупинення дії дозволу надрокористувач зобов'язаний зупинити проведення на наданій йому в користування ділянці надр роботи, передбачені дозволом. Зупинення дії дозволу не звільняє надрокористувача від обов'язку проводити на ділянці надр роботи, пов'язані із запобіганням виникненню аварійної ситуації або усуненням її наслідків. Дія дозволу поновлюється органом з питань надання дозволу після усунення надрокористувачем причин, що призвели до зупинення його дії, і сплати сум фінансових санкцій, застосованих у зв'язку із зупиненням дії дозволу [201]. Таким чином, позивач діяв з метою задоволення публічного інтересу, що полягає у раціональному використанні об'єктів права власності Українського народу.

До юридичних осіб приватного права відносяться такі категорії суб'єктів, як підприємства, господарські підприємницькі товариства, приватні установи, громадські організації. В основу розуміння юридичних осіб публічного права має бути покладено підхід встановлення відповідності таким характерним ознакам, як: створення такого суб'єкта відбувається внаслідок видання розпорядчого акту органу державної влади або органу місцевого самоврядування; метою створення є задоволення інтересів держави в цілому чи конкретної територіальної громади, або виконання завдань, покладених на публічний орган; наявність інституційної та організаційної залежності від держави або територіальної громади [168].

Прикладом необхідності створення механізму реалізації суб'єктивних публічних екологічних прав юридичними особами приватного права є рішення Великої Палати Верховного Суду від 11 грудня 2018 року у справі №910/8122/17 [253].

У зазначеній справі позивачем була громадська організація «Екологія. Право. Людина», що висувала позовні вимоги до Товариства з обмеженою відповідальністю «Аквадельф» про заборону діяльності дельфінарію «Оскар-Трускавець» ТЗОВ «Аквадельф». Справа була передана на розгляд Великої Палати Верховного Суду 20 червня 2018 року Колегією суддів Касаційного господарського суду у складі Верховного Суду на підставі частини п'ятої статті 302 Господарського процесуального кодексу України [40].

Прийняття ухвали Касаційного господарського суду у складі Верховного Суду від 20 червня 2018 року на розгляд Великої Палати Верховного Суду через встановлення виключної правової проблеми щодо вирішення проблеми процесуальної правоздатності міжнародної благодійної організації «Екологія. Право. Людина» в цілому, і зокрема, у частині реалізації нею права на захист довкілля у судовому порядку. Великою Палатою Верховного Суду було встановлено, що відповідно до існуючих наявних міжнародних стандартів захисту екологічних прав право на доступ до судового й адміністративного оскарження рішень, дій чи бездіяльності,

що вчинені з порушенням права на доступ до інформації чи права на участь у процесі прийняття рішень з питань, що стосуються довкілля має гарантуватися на рівня національних систем прав (стаття 9 Орхуської конвенції [164]).

При цьому відповідно до Орхуської конвенції представники громадськості мають право оспорювати порушення національного законодавства у сфері довкілля незалежно від того, належать такі порушення до прав на інформацію і на участь громадськості при прийнятті рішень, гарантованих Орхуською конвенцією, чи ні [253].

Відповідно до Закон України «Про благодійну діяльність та благодійні організації» [183] визначено, що сферами благодійної діяльності є, зокрема, екологія, охорона довкілля та захист тварин (стаття 3). Визначення у статутних положеннях благодійних організацій цілей їх діяльності діяльність у сфері екології, охорони довкілля та захисту тварин є підставою для віднесення до складових їх правосуб'єктності права на доступ до правосуддя та адміністративного оскарження у справах, що стосуються захисту довкілля у розумінні пункту 4 статті 9 Орхуської Конвенції [164].

Великою Палатою Верховного Суду було встановлено, що згідно із пунктами 2.1. та 2.3. статуту міжнародної благодійної організації «Екологія. Право. Людина» метою створення і діяльності організації є здійснення благодійної діяльності, яка полягає у наданні допомоги фізичним і юридичним особам у захисті їхніх екологічних прав та захисті довкілля в інтересах суспільства, а однією з форм такої діяльності, зокрема, є представництво інтересів організації, її членів та інтересів інших осіб у судах України у справах, пов'язаних з порушенням екологічних прав людини і громадянина або екологічного законодавства (п. 26 Постанови Великої Палати Верховного Суду від 11 грудня 2018 року у справі № 910/8122/17 [252]).

Отже, наведені положення чинного законодавства та положення статутних документів громадської організації свідчать про необхідність

визнання за останньої права на представництво в суді екологічних інтересів суспільства та окремих його членів з метою захисту порушених екологічних прав людини та громадянина або з метою усунення порушень вимог екологічного законодавства.

Необхідно відзначити, що в цілому погоджуючись із таким підходом, сформульованим у рішенні Великої Палати Верховного Суду від 11 грудня 2018 року у справі № 910/8122/17 [252] доцільним є додати, що у досліджуваній категорії спорів громадська організація представляє не лише інтереси суспільства та окремих фізичних осіб, однак вона і представляє власні суб'єктивні інтереси, адже позовні вимоги корелюються із метою створення юридичної особи приватного права. В цьому сенсі необхідно відзначити доцільність відходу від розуміння категорії «публічний інтерес» як прояв вольової поведінки суб'єкта. Під публічними інтересами у сфері охорони довкілля необхідно розуміти прагнення суб'єкта, спрямованість його діяльності. Саме такий підхід дозволяє відзначити, що реалізація суб'єктивних публічних екологічних прав не є виключною складовою правоздатності та дієздатності фізичних осіб приватного права, а і має визнаватися як складова правосуб'єктності юридичних осіб приватного права та юридичних осіб публічного права.

Крім того у справі № 910/8122/17 постановою Великої Палати Верховного Суду від 11 грудня 2018 року попри відсутність суб'єкта владних повноважень у спірних відносинах в якості позивача чи відповідача досліджувану категорію спорів було віднесено до адміністративно-правових спорів, тобто спорів, що мають публічно-правовий характер з таких міркувань. Зокрема, Великою Палатою Верховного Суду було встановлено, що здійснення ТзОВ «Аквадельф» діяльності, що суперечить частині п'ятій статті 25 Закону України «Про захист тварин від жорсткого поводження», якою забороняється діяльність дельфінаріїв, що не мають природної морської води; здійснення діяльності дельфінарію без дозволів; недотримання відповідачем зоогігієнічних, ветеринарно-санітарних норм і правил,

установлених для утримання тварин, а також санітарно-епідеміологічних норм (п. 30 Постанови Великої Палати Верховного Суду від 11 грудня 2018 року у справі № 910/8122/17 [252]).

Захист права особи на безпечне довкілля визначається положенням статті 293 Цивільного кодексу України [276], статті 13 Конституції України [110], статті 4 Закону України «Про охорону навколишнього природного середовища» [219], статтею 17 Закону України «Про тваринний світ» [229]. Зокрема, статтею 17 Закону України «Про тваринний світ» [229], статтею 8 Закону України «Про захист тварин від жорстокого поводження» [206] визначається як завдання його прийняття захист від страждань і загибелі тварин унаслідок жорстокого поводження з ними, захист їх природних прав та укріплення моральності й гуманності суспільства, збереження та поліпшення середовища існування диких тварин, а також забезпечення умов збереження всього видового і популяційного різноманіття тварин, закріплює вимоги до спеціального використання об'єктів тваринного світу, яке набувається лише шляхом отримання спеціального дозволу та за плату. Крім того, відповідно до положень Постанови Кабінету Міністрів України від 10 серпня 1992 року №459 [223] визначається, що до природних ресурсів, на які видається дозвіл на спеціальне використання, належать: тварини та морські ссавці, що перебувають у стані природної волі, а також інші об'єкти тваринного світу, віднесені до природних ресурсів загальнодержавного значення; види тварин і рослин, занесені до Червоної книги України (пункт 2). Крім того згідно із статтею 5 Закону України «Про Червону книгу України» [232] встановлюється, що об'єкти Червоної книги України належать до природних ресурсів загальнодержавного значення і підлягають особливій охороні на всій території України у межах її континентального шельфу та виключної (морської) економічної зони. Відтак видача дозволів на спеціальне використання природних ресурсів, зокрема видів тварин і рослин, занесених до Червоної книги України, здійснюється обласними, Київською та Севастопольською міськими держадміністраціями, органом виконавчої влади Автономної

Республіки Крим з питань охорони навколишнього природного середовища (пункт 4 Порядку) (п. 38 Постанови Великої Палати Верховного Суду від 11 грудня 2018 року у справі № 910/8122/17 [252]).

Відповідно до статті 8 Закону України «Про захист тварин від жорстокого поводження» [206] визначено, що утримання диких тварин у неволі без створення відповідних умов не допускається; утримання диких тварин у неволі допускається за наявності дозволу, який видається центральним органом виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері охорони навколишнього природного середовища.

Отже, відсутність у ТзОВ «Аквадельф» дозвільних документів на утримання диких морських тварин у неволі через наявність прогалин у законодавстві є необґрунтованим (п. 44 Постанови Великої Палати Верховного Суду від 11 грудня 2018 року у справі № 910/8122/17 [252]). Великою Палатою Верховного Суду наголошено, що відсутність установленого чинним законодавством спеціального порядку видачі дозволів не надає права суб'єктам господарювання здійснювати діяльність з використання диких тварин без відповідних дозволів, оскільки це заборонено законодавством (п. 50 Постанови Великої Палати Верховного Суду від 11 грудня 2018 року у справі № 910/8122/17 [252]).

Таким чином, одним із головних висновків, обґрунтованих у Постанові Великої Палати Верховного Суду від 11 грудня 2018 року у справі № 910/8122/17 [252]) є віднесення до категорії публічно-правових спорів, де предметом позовних вимог визначається реалізація права особи на безпечне довкілля у частині дотримання правомірності надання спеціальних дозволів на використання загальнонаціональних природних об'єктів та загальнонаціональних природних ресурсів, як складових права виключної власності Українського народу, визначеного статтею 13 Конституції України. Співвідповідачами у такій категорії спорів має бути відповідний орган державної влади, що свідчить про існування у досліджуваній категорії спорів множинності сторін як характерної їх особливості.

Натомість чинне адміністративно-судочинне законодавство України не оперує категорією «множинність сторін». КАС України не передбачає прямої вказівки на можливість подання позову декількома суб'єктами або відповідно до деяких суб'єктів (відповідачів). При цьому необхідно підкреслити, що забезпечення захисту суб'єктивних публічних екологічних прав вимагає комплексного підходу, що вимагає участі декількох суб'єктів владних повноважень для належного виконання судового рішення. З врахуванням зазначеного доцільним є доповнення Кодексу адміністративного судочинства України положенням, що допускає ініціювання подання публічно-правового позову до декількох відповідачів. Отже, з метою оптимізації механізму захисту суб'єктивних публічних екологічних прав є необхідним доповнити КАС України статтею 46-1 «Множинність сторін у публічно-правовому позові» такого змісту:

«З метою забезпечення належного рівня виконання рішення суду адміністративний позов може бути пред'явлений декількома позивачами чи до декількох відповідачів.

Підставами для виникнення процесуальної співучасті у публічно-правовому спорі є:

- 1) здійснення публічно-владних управлінських функцій у спірних відносинах декількома суб'єктами владних повноважень;*
- 2) предметом позовних вимог є захист публічного інтересу, що пов'язується із забезпеченням реалізації однорідних прав та обов'язків;*
- 3) спільність підстави виникнення прав та обов'язків декількох позивачів або відповідачів».*

3.3 Гарантії забезпечення ефективності захисту суб'єктивних публічних екологічних прав

Механізм ефективності адміністративно-правового забезпечення суб'єктивних публічних екологічних прав вимагає запровадження системи гарантій їх реалізації.

Система гарантій адміністративно-правового забезпечення суб'єктивних публічних екологічних прав вимагає запровадження сукупності правомірних дій, спрямованих на попередження вчинення їх порушень, на їх реалізацію, а також на поновлення порушених прав у сфері охорони навколишнього природного середовища.

Гарантії суб'єктивних публічних екологічних прав за своїм змістом поділяються на юрисдикційні та неюрисдикційні. До неюрисдикційних гарантій необхідно віднести сукупність соціально-економічних, політичних, просвітницьких, виховних та інших гарантій. Впровадження юрисдикційних гарантій передбачає здійснення певної сукупності публічно-владних управлінських функцій, що дозволяють вирішити науково-практичну задачу із здійснення, захисту та поновлення порушених суб'єктивних публічних екологічних прав особи.

С.В. Стороженко до складових системи гарантій адміністративно-правового забезпечення екологічних прав громадян відносить механізм відповідальності юридичних і фізичних осіб за порушення законодавства у даній сфері [265, с. 7].

Особливе місце у механізмі відповідальності належить юридичній відповідальності як різновиду соціальної відповідальності. Проблема визначення сутності юридичної відповідальності неодноразово було предметом наукових пошуків, здійснених представниками як загальнотеоретичної правничої науки, так і галузевих правничих наук.

З врахуванням визначеного у першому розділі комплексного міжгалузевого характеру нормативного регулювання здійснення суб'єктивних публічних екологічних прав особи вимагає дослідження науково-практичні розробок, здійснених в межах загальнотеоретичної науки (праці О.Є. Лейста, М.С. Малєїна, О.В. Петришина, О.Ф. Скакун, П.М. Рабіновича та ін.), так і в межах галузевих досліджень, зокрема, виділяються праці представників науки цивільного права (З.І. Ромовської, Н.С. Кузнецової, І.Е. Берестової та ін.), науки трудового права (Л.О. Золотухіної, М.І. Іншина та ін.), науки екологічного та природоресурсного права (В.І. Андрейцева, Р.С. Кіріна, І.І. Каракаша, Н.Р. Кобецької та ін.), науки адміністративного права (Т.О. Коломоєць, В.К. Колпакова, Ю.О. Легези, С.В. Стороженка, Є.В. Курінного, А.А. Шарая, О.П. Рябченко, О.М. Мердової та ін.).

Полісемантичність науково-практичних підходів до розуміння сутності категорії «юридичної відповідальності» дозволяє визначити її як протиправну оцінку поведінки, що тягне за собою застосування заходів державного примусу (Л.С. Явич [290, с. 202-204], М.Д. Шаргородський [280, с. 22-25]).

Варто відзначити, що в межах вітчизняної правничої науки домінуючим є ретроспективний підхід до розуміння категорії «юридичної відповідальності». Так, П.М. Рабінович визначає юридичну відповідальність як закріплений у законодавстві й забезпечуваний державою юридичний обов'язок правопорушника зазнати примусового позбавлення певних цінностей, що йому належали [165, с. 17]. О.Ф. Скакун обґрунтовує доцільність розуміння юридичної відповідальності як охоронного явища, що втілюється у застосуванні до винної особи позбавлень особистого, організаційного та майнового характеру за вчинене правопорушення [249, с.466].

В.Ф. Погорілко визначає відповідальність як правовідносини між державою та порушником, до якого застосовуються юридичні санкції з негативними для нього наслідками [175, с. 68].

Позитивний підхід до розуміння категорії «юридичної відповідальності» передбачає не лише реакцію держави на вчинення протиправного діяння, а і формування свідомого, відповідального ставлення особи до проявів своєї діяльності [11, с. 54-57]. А. Ю. Олійник обґрунтовує необхідність поєднання ретроспективного та позитивного підходу до розуміння сутності категорії «юридичної відповідальності» [268, с. 38]. Такий підхід корелюється із розумінням поняття «юридична відповідальність», що був обґрунтований у наукових розробках Ю.С. Шемшученка: вченим встановлюється, що відповідальністю є юридичний обов'язок відповідних суб'єктів здійснювати позитивні, корисні для суспільства функції [284, с. 137].

Отже, юридичною відповідальністю є сукупність правових засобів формування свідомого ставлення до необхідності діяти правомірно (позитивне розуміння); є сукупністю засобів державного примусового впливу, що застосовуються до особи, яка вчинила порушення суб'єктивних прав чи інтересів, що полягають у позбавленні особистого, організаційного чи майнового характеру (ретроспективне розуміння).

Такий підхід є доцільним застосовувати і до визначення сутності юридичної відповідальності за вчинення порушень суб'єктивних публічних екологічних прав.

Поширеною є класифікація юридичної відповідальності залежно від галузевої належності правової норми, що порушена, що дозволяє виділити кримінально-правову; адміністративно-правову; цивільно-правову; дисциплінарну та матеріальну відповідальність робітників і службовців та ін. [162, с. 33].

В. К. Колпаков та О. В. Кузьменко під адміністративною відповідальністю розуміють примусове, з додержанням встановленої

процедури, застосування правомочним суб'єктом передбачених законодавством за вчинення адміністративного проступку заходів впливу, які виконувані правопорушником [98, с. 252]. В. Б. Авер'янов розуміє адміністративну відповідальність як «різновид юридичної відповідальності, що являє собою сукупність адміністративних правовідносин, які виникають у зв'язку із застосуванням уповноваженими органами чи їх посадовими особами до осіб, які вчинили адміністративний проступок, передбачених нормами адміністративного права особливих санкцій – адміністративних стягнень» [6, с. 430–431].

І. А. Беленчук зробив акцент на тому, що адміністративна відповідальність настає внаслідок невиконання вимог адміністративного законодавства і полягає у реакції держави на вчинення адміністративного правопорушення [26, с. 77].

Ю.О. Легеза відзначає, що адміністративною відповідальністю у сфері раціонального використання природних ресурсів розуміє як різновид прямого (адміністративного) методу публічного управління [122, с. 217-218].

Ефективний механізм адміністративної відповідальності є складовою системи гарантій забезпечення реалізації та захисту суб'єктивних публічних екологічних прав шляхом виконання завдань загальної та спеціальної превенції правопорушень в цілому, і зокрема - у досліджуваній сфері. При цьому необхідно підкреслити, що в межах даної дисертаційної роботи синонімічними категоріями є застосування таких понять, як «превенція», «запобігання», «попередження» та «профілактика». Саме такий категоріальний ряд застосовується як складова тлумачення правових категорій [155, т. 1, с. 718; т.2, с. 796; т. 3, с. 62].

Науково-практична реалізація такого категоріального ряду також характеризується тотожністю підходів (Ю.С. Педько [170, с. 13], С.М. Ольховська [160, с. 111-112], О.В. Сорвачова [250, с. 15] та ін.).

Отже, завдання загальної та спеціальної превенції механізму адміністративної відповідальності є складовою профілактики порушень суб'єктивних публічних екологічних прав. Сутність профілактики має своїм наслідком створення умов недопущення правопорушення, забезпечення мінімізації шкідливих або небезпечних наслідків. Реалізація превентивної функції сприяє як усуненню шкоди, заподіяної в наслідок вчинення правопорушення у сучасних умовах, так і у майбутньому. Запобігання вчиненню правопорушень в цілому, і зокрема, у сфері реалізації суб'єктивних публічних екологічних прав реалізується шляхом застосування заходів адміністративних стягнень (в тому числі, шляхом застосування штрафних санкцій до посадових осіб, винних у порушенні права особи на участь здійсненні публічного управління у сфері охорони навколишнього природного середовища), так і запобігання вчиненню адміністративних правопорушень [23, с. 14-15].

Чинним адміністративно-деліктним законодавством України прямо не виокремлюється в якості родового об'єкту захисту – захист суб'єктивних публічних екологічних прав. Однак аналіз положень чинного Кодексу України про адміністративні правопорушення дозволяє виділити ряд складів адміністративних проступків, вчинення яких має шкідливий вплив на забезпечення ефективності здійснення суб'єктивних публічних екологічних прав особи. Такими адміністративними правопорушеннями є:

- 1) «відмова від надання чи несвоєчасне надання екологічної інформації» (стаття 91-4 КУпАП);
- 2) «порушення вимог законодавства у сфері оцінки впливу на довкілля» (стаття 91-5 КУпАП);
- 3) «порушення законодавства у сфері оцінки впливу на довкілля» (стаття 172-9/2 КУпАП);
- 4) «порушення законодавства про державну таємницю» (стаття 212-2 КУпАП);

5) «порушення права на інформацію та права на звернення» (стаття 212-3 КУпАП);

б) «незаконне використання інформації, що стала відома особі у зв'язку з виконанням службових або інших визначених законом повноважень» (стаття 172-8 КУпАП) [88].

Очевидним є висновок про зосередження уваги законодавця на нормативному закріпленні пріоритетного значення забезпечення прозорості та відкритості здійснення процедури оцінки впливу на довкілля як складової реалізації права особи на участь у публічному управлінні у сфері охорони навколишнього природного середовища.

Питання здійснення процедури оцінки впливу на довкілля, оптимізації механізму адміністративної відповідальності за недотримання вимог її проведення було проведено в межах наукових розробок таких вчених, як Д. Кащук [84], Р. Ленівський [127], В. Комарницького [99, с. 162-172], Н. Малишева, Т. Третяк, Ю. Шемшученко [133] та ін..

Об'єктивна сторона адміністративних правопорушень, що посягають на суб'єктивні публічні екологічні права, характеризується наявністю складної сукупності юридичних фактів, що визначаються як підстава для застосування заходів адміністративної відповідальності.

Так, статтею 91-5 КУпАП передбачається, настання адміністративної відповідальності за надання завідомо неправдивих чи неповних відомостей про вплив на довкілля планованої діяльності, порушення встановлених законодавством вимог щодо здійснення оцінки впливу на довкілля, у тому числі порядку інформування громадськості та порядку проведення громадського обговорення і врахування його результатів (ч. 1); за недотримання під час провадження господарської діяльності, експлуатації об'єктів, інших втручань у природне середовище і ландшафти, у тому числі з видобуванням ресурсів корисних копалин, використанням техногенних родовищ корисних копалин, екологічних умов, передбачених у висновку з оцінки впливу на довкілля, рішеннях про провадження планованої діяльності

та проектах будівництва, розширення, перепрофілювання, ліквідації (демонтажу) об'єктів, інших утручань у природне середовище і ландшафти, у тому числі з видобуванням корисних копалин, використанням техногенних родовищ корисних копалин, а також змін у цій діяльності або подовження строків її провадження - до моменту забезпечення виконання таких екологічних умов (ч. 2) [88].

Дана адміністративно-деліктна норма має бланкетний характер. Встановлення змісту адміністративної процедури із здійснення оцінки впливу на довкілля вимагає звернення до норм спеціального законодавства.

Зокрема, відповідно до ст. 9 Закону України «Про оцінку впливу на довкілля» [221] визначається відомостей, що мають бути встановлені у експертному висновку, зокрема: надається характеристика типу планової діяльності, її особливостей та місця її провадження; визначається допустимість чи обґрунтовується недопустимість провадження планованої діяльності; встановлюються умови використання території та природних ресурсів під час виконання підготовчих і будівельних робіт та провадження планованої діяльності; встановлюються умови щодо охорони довкілля та забезпечення екологічної безпеки під час виконання підготовчих і будівельних робіт та провадження планованої діяльності; встановлюються умови щодо запобігання виникненню надзвичайних ситуацій та усунення їх наслідків; встановлюються умови щодо зменшення транскордонного впливу планованої діяльності, щодо якої здійснювалася процедура оцінки транскордонного впливу; якщо з оцінки впливу на довкілля випливає необхідність: здійснення компенсаційних заходів – покладається обов'язок із здійснення таких заходів; запобігання, уникнення, зменшення (пом'якшення), усунення, обмеження, а також моніторингу впливу планованої діяльності на довкілля - покладається обов'язок із здійснення відповідних дій; здійснення додаткової оцінки впливу на довкілля на іншій стадії проектування - визначаються строки та обґрунтовуються вимоги щодо

її здійснення; здійснення післяпроектного моніторингу - визначається порядок, строки та вимоги до його здійснення [221].

Необхідно підкреслити, що окрему групу адміністративних деліктів, що посягають на належний рівень реалізації суб'єктивних публічних екологічних прав, є правопорушення, пов'язані із корупцією (гл. 13-А КУпАП) [88].

Зокрема, відповідно до складу правопорушення, передбаченого ст. 172-9/2 КУпАП встановлюється механізм адміністративної відповідальності за вчинення «порушення встановленої законодавством процедури та строків здійснення оцінки впливу на довкілля, втручання у підготовку та надання висновку з оцінки впливу на довкілля чи рішення про врахування результатів оцінки транскордонного впливу на довкілля, відмова уповноваженим законом територіальним органом, уповноваженим законом центральним органом виконавчої влади у видачі висновку з оцінки впливу на довкілля з підстав, не встановлених законом» [88].

Кваліфікуючою ознакою адміністративного складу правопорушення, передбаченого ст. 172-9/2 КУпАП, є повторність вчинення впродовж одного року особою, до якої накладено адміністративне стягнення за вчинення правопорушення, передбаченого ч. 1 ст. 172-9/2 КУпАП.

Третю групу адміністративних правопорушень складають правопорушення, що пов'язані із порушенням права особи на доступ до публічної екологічної інформації. До цієї групи необхідно віднести склади адміністративного правопорушення, передбаченого статтею ст. 212-3 «Порушення права на інформацію та права на звернення», родовим об'єктом якого є встановлений порядок управління (гл. 15) [88].

В.П. Діхтієвський наголошує на необхідності перегляду нормативних підходів до встановлення підстав застосування адміністративної відповідальності за порушення режиму доступу до публічної інформації. Вченим обґрунтовується доцільність запровадження у якості підстави

відповідальності бездіяльність посадових осіб органів у забезпеченні онлайн-доступу до публічної екологічної інформації [56, с. 111-112].

З критикою положень, передбачених статтею 212-3 КУпАП, виступає Г.В. Кадникова, яка наголошує на фрагментарності та «клаптиковості» підходів законодавця до правового регулювання механізму адміністративної відповідальності за порушення права особи на доступ до публічної інформації та права особи на звернення [81, с. 168-169].

Варто відзначити, що нормативно-ціннісний орієнтир правового регулювання застосування заходів юридичної відповідальності визначений відповідно до положень статті 15 Закону України «Про оцінку впливу на довкілля» [221].

Так, встановлюється, що до системи правопорушень у сфері оцінки впливу на довкілля відноситься:

- «1) надання завідомо неправдивих чи неповних відомостей про вплив на довкілля планованої діяльності;
- 2) порушення встановленої законодавством процедури здійснення оцінки впливу на довкілля, у тому числі порядку інформування громадськості та порядку проведення громадського обговорення і врахування його результатів;
- 3) неврахування у встановленому порядку результатів оцінки впливу на довкілля при прийнятті рішення про провадження планованої діяльності;
- 4) підготовка завідомо неправдивого звіту з оцінки впливу на довкілля чи завідомо неправдивого висновку з оцінки впливу на довкілля;
- 5) незаконне втручання у підготовку та надання висновку з оцінки впливу на довкілля;
- 6) провадження планованої діяльності, яка підлягає оцінці впливу на довкілля, без здійснення такої оцінки та отримання рішення про провадження планованої діяльності;
- 7) недотримання під час провадження господарської діяльності, експлуатації об'єктів, інших втручань у природне середовище і ландшафти, у

тому числі з видобуванням корисних копалин, використанням техногенних родовищ корисних копалин, екологічних умов, визначених у висновку з оцінки впливу на довкілля, рішеннях про провадження планованої діяльності та проектах будівництва, розширення, перепрофілювання, ліквідації (демонтажу) об'єктів, інших втручань у природне середовище і ландшафти, у тому числі з видобуванням корисних копалин, використанням техногенних родовищ корисних копалин, а також змін у цій діяльності або подовження строків її провадження» [221].

При цьому чинним адміністративно-деліктним законодавством України і досі не передбачається в якості підстави для застосування заходів адміністративної відповідальності за «неврахування у встановленому порядку результатів оцінки впливу на довкілля при прийнятті рішення про провадження планованої діяльності», що передбачено п. 3 ч. 1 ст. 15 Закону України «Про оцінку впливу на довкілля» [221].

Особами, винними у вчиненні такого діяння мають бути визначені посадові особи органу державної влади та місцевого самоврядування, уповноважені на прийняття управлінського рішення про здійснення планової діяльності суб'єктами господарювання, що пов'язується із спеціальним використанням природних ресурсів, в тому числі шляхом погіршення їх якості, забруднення чи іншого негативного допустимого впливу.

З врахуванням зазначеного є необхідним доповнити статтю 91-5 КУпАП частиною третьою, де передбачити в якості підстави адміністративної відповідальності *«неврахування у встановленому порядку результатів оцінки впливу на довкілля при прийнятті рішення про провадження планованої діяльності»*.

Ефективним адміністративним стягненням за вчинення такого діяння є застосування штрафних санкцій до посадових осіб органів державної влади та місцевого самоврядування у розмірі від 300 до 500 неоподаткованих мінімумів доходів громадян.

Гарантією забезпечення належного рівня здійснення забезпечення суб'єктивних публічних екологічних прав окрім застосування заходів юрисдикційного впливу є вжиття заходів превентивного характеру, що сприяє попередженню вчиненню адміністративних правопорушень у досліджуваній сфері. До пріоритетних задач сучасного суспільства є формування належного рівня екологічної правосвідомості та екологічної правової культури. Саме така задача здійснення публічного управління у сфері охорони навколишнього природного середовища встановлюється відповідно до положень Стратегії здійснення державної екологічної політики до 2020 року [166].

Важливу роль у формуванні екологічної правосвідомості відводиться застосуванню такого адміністративно-правового методу здійснення публічного управління як метод переконання, що втілюється у запровадженні механізму екологічної освіти, формуванню морального усвідомлення необхідності збереження навколишнього природного середовища для теперішнього та прийдешніх поколінь.

Реалізація адміністративно-правового методу переконання вимагає застосування засобів психічного впливу як на свідомість службовців органів публічної адміністрації, так і свідомості населення України [263, с. 64; 46, с. 173].

Реалізація методів переконання у забезпеченні ефективності реалізації та захисту суб'єктивних публічних екологічних прав пов'язується із впровадженням таких заходів, як екологічне виховання та екологічна освіта, особистий приклад публічних службовців із впровадження природоохоронних заходів, заохочення учасників адміністративно-управлінських правовідносин, що в тому числі включає визначення механізму пільгового оподаткування суб'єктів господарювання, що сприяють реалізації концепції екологізації виробництва замкненого циклу, сутність якого зводиться до вжиття виробничих технологій, які дозволяють уникати

забруднення довкілля, сприяють специфікації техногенних та побутових відходів [8, с. 162].

Важливу роль у реалізації права особи на екологічну освіту Т.А. Гуржий відносить діяльність засобів масової інформації, встановлення дієвої інформаційної взаємодії між органами публічної адміністрації та особами приватного права, що в тому числі виявляється у створенні ефективного механізму доступу до публічної інформації про стан використання природних ресурсів та охорони довкілля [46, с. 65-69].

Г.В. Кадникова відзначає, що доступ до інформації про стан використання природних ресурсів є базисом для формування належного високого рівня правової активності населення України [80, с. 75-77].

О.С. Мирошніченко, намагаючись виділити напрями оптимізації здійснення публічного управління у сфері використання земельних ресурсів, відзначає високу ефективність застосування таких адміністративно-правових методів переконання, як екологічне виховання, екологічна пропаганда, роз'яснення сутності положень нормативно-правових актів, інструктаж землекористувачів, підвищення рівня професійної свідомості публічних службовців, публічний осуд суб'єктів господарювання, діяльність яких спричинює перевищення встановлених нормативів забруднення довкілля, суттєве погіршення якості природних ресурсів [143, с. 71].

Подібним є підхід до застосування методів переконання у сфері надрокористування, що визначається А.Ю. Макаренком, при цьому вченою окрема увага присвячується запровадженню матеріального стимулювання інноваційної діяльності щодо використання вторинної мінерально-сировинної бази в Україні [132, с. 51-52].

Як підкреслюють О.М. Мердова, В.М. Корзун засоби заохочення екологічно свідомої поведінки фізичних осіб, суб'єктів господарювання є доволі різноплановими, однак в цілому, ефективність їх реалізації пов'язується із функціонуванням системи публічного управління у сфері охорони довкілля [138, с. 55-56].

Вченими до системи неюрисдикційних адміністративно-правових заходів, вжиття яких сприяють реалізації та захисту суб'єктивних публічних екологічних прав, виділяються: екологічна освіта; екологічна пропаганда; стимулювання та заохочення; осуд протиправної поведінки у сфері охорони довкілля [138, с. 56].

Під екологічною освітою як складовою системи попередження вчинення правопорушень у сфері охорони довкілля ряд вчених розуміє сукупність заходів, що мають вживатися в межах дошкільної, середньої, середньої професійної та вищої освіти, що стосуються необмеженого кола суб'єктів, які спрямовані на формування екологічного світогляду, екологічно правомірної поведінки, екологічної свідомості та екологічної культури [138, с. 56-57].

Варто підкреслити, що ефективність здійснення екологічної функції держави пов'язується не лише із підвищенням рівня екологічної свідомості та культури населення України та суб'єктів господарювання, а і із вчинення позитивного впливу на рівень екологічної свідомості публічних службовців виборних органів влади та службових осіб адміністративних органів.

Попри визначення серед системи екологічних прав права особи на екологічну освіту його сутність чинним законодавством України не встановлюється. Доцільним є навести досвід нормативного врегулювання розуміння категорії екологічна освіта відповідно до законодавства зарубіжних країн. Наприклад, відповідно до положень Екологічного кодексу Республіки Казахстан під екологічною освітою розуміється безперервний процес виховання, освіти, самоосвіти та розвитку особистості, спрямований на формування системи ціннісних орієнтирів, знань, умінь, морально-естетичного сприйняття, що забезпечує її відповідальність за стан довкілля [63].

Таке нормативне визначення обґрунтовується наявними науково-практичними розробками встановлення сутності категорії «екологічної освіти». Зокрема, ряд вчених визначають екологічну освіту як комплекс

екологічного виховання, просвіти, навчання та пропаганди, що створює у людини екологічний світогляд, озброює її знанням про місце людства у природі, значення природних систем у його соціально-економічному розвитку та особистому добробуті кожного [242, с. 314].

О.М. Мердова, В.Н. Корзун обґрунтовують доцільність розуміння поняття «екологічна освіта» як безперервний процес виховання, навчання, розвитку особистості, що здійснюється уповноваженими суб'єктами публічного адміністрування, спрямованого на формування у суспільства екологічного світогляду, природоохоронної ощадливої поведінки, екологічної свідомості та екологічної культури [138, с. 18].

До складових системи екологічної освіти відноситься також надання роз'яснювальної інформації із застосування положень нормативно-правових актів у сфері охорони довкілля [132, с. 51-52]. Знання положень чинного законодавства України з питань охорони навколишнього природного середовища є однією із гарантій попередження вчинення екологічних правопорушень. Роз'яснення положень чинного законодавства України може відбуватися як у формі оффлайн заходів, так і із застосуванням онлайн заходів, що сприяють підвищенню рівня екологічної освіти (лекції, семінари, вебінари, конференції тощо).

Достатньо дієвим засобом попередження вчинення екологічних правопорушень є створення та трансляція соціальної реклами, змістом якої поширення ідеї сталого розвитку суспільства та виробництва замкненого циклу [153, с. 131]. Однак такий захід не є в достатній мірі поширеним в Україні, попри його доведену дієвість в світі.

Проблеми захисту довкілля не є поширеним гаслом проведених виборчих кампаній, хоча в Україні є зареєстрованими ряд політичних партій та громадських організацій, метою створення яких визначається вжиття заходів із охорони навколишнього природного середовища. Такими суб'єктами є громадська організація «Екологія. Право. Людина» [42], політична партія зелених України [176] та ін..

Пріоритетною метою функціонування громадських організацій у сфері запобігання адміністративним правопорушенням у сфері охорони навколишнього природного середовища є формування переконання у населення, фізичних та юридичних осіб приватного та публічного права переконання у необхідності сприяння вжиттю природоохоронних заходів захисту довкілля .

Значне місце у системі запобігання екологічних правопорушень, сприяння підвищення рівня екологічної правосвідомості та правової культури займають заклади освіти. Формування екологічної свідомості має відбуватися, починаючи із дошкільної освіти.

Спонування до правомірної поведінки загальних та спеціальних природокористувачів має забезпечуватися засобами стимулювання та заохочення. Відповідно до ст. 48 Закону України «Про охорону навколишнього природного середовища» стимулювання раціонального використання природних ресурсів, охорони навколишнього природного середовища шляхом надання пільгового оподаткування підприємств, установ, організацій, фізичних осіб-підприємців у разі вжиття ними заходів із ресурсозбереження та відновлення мінерально-сировинних речовин, впроваджені очисного обладнання, надання на пільгових умовах короткострокових та довгострокових позик; тощо [219].

Отже, до заходів стимулювання правомірної природоохоронної діяльності, активізація впровадження яких вимагається в сучасних умовах необхідно віднести запровадження грантів та стипендій, створення соціальної реклами, що пропагує необхідність свідомої природоохоронної діяльності, спрямованої на збереження довкілля, відновлення якості природного ресурсів. Створення такого інформаційного продукту вимагає активізації залучення коштів Державного бюджету України та місцевих бюджетів, а також пошуку нормативних шляхів залучення іноземних інвестицій, що мають бути складовою діяльності із підвищення рівня

екологічної свідомості та екологічної культури не лише населення, а і посадових осіб органів публічної влади.

Висновки до розділу 3:

1. Обґрунтовано, що до структури адміністративно-правового механізму захисту суб'єктивних публічних екологічних прав особи відносяться нормативний елемент, що встановлює загальнообов'язкові правила, за якими цей захист відбувається; інституційний – визначає систему суб'єктів, що виконують захисні функції; адміністративно-процедурний, адміністративно-процесуальний та адміністративно-деліктний визначають форму реалізації адміністративно-захисних правовідносин.

Визначено, що подання адміністративної скарги необхідно розглядати як факультативну стадію реалізації суб'єктивних публічних екологічних прав приватної особи.

Визначено, що перевагами здійснення адміністративного оскарження захисту суб'єктивних публічних екологічних прав у порівнянні із розглядом та вирішенням спору у порядку адміністративного судочинства є менший рівень формалізації такої адміністративної процедури, економічність, оперативність, ефективність виконання прийнятого рішення.

До проблем реалізації права на адміністративне оскарження дій, результатів дій чи бездіяльності суб'єктів владних повноважень у сфері охорони навколишнього природного середовища віднесено низький рівень забезпечення здійснення громадського контролю за здійснення повноважень органами державної виконавчої влади, нормативні прогалини щодо врегулювання реалізації публічного правонаступництва суб'єктів владних повноважень, обмеженість строків подання адміністративної скарги,

відсутність загальнонаціонального реєстру адміністративних звернень приватних осіб.

Наголошено, що розгляд адміністративних скарг у сфері охорони навколишнього природного середовища має спрямовуватися не лише на реалізацію функції внутрішнього контролю та нагляду, а і сприяти підвищенню ефективності здійснення запобігання проявам адміністративних правопорушень як з боку суб'єктів господарювання, так і з боку посадових осіб публічно-владних органів.

2. Визначено, що функцію судового захисту прав та свобод особи у її взаємовідносинах із публічно-управлінськими суб'єктами виконує система адміністративного судочинства, яка побудована за принципами територіальності, спеціалізації та інстанційності, що покликана створювати реальні можливості для захисту та відновлення порушених суб'єктивних публічних прав.

Встановлено, що справи, що стосуються захисту суб'єктивних публічних екологічних прав у порівнянні із іншими категоріями (наприклад, у порівнянні із податковими спорами, спорами у сфері публічної служби) є не настільки поширеними. Зокрема, впродовж 2019-2020 рр. адміністративними судами було розглянуто 479 справ, з них 245 справ, пов'язуються із захистом суб'єктивних публічних екологічних прав фізичних осіб, а саме права на участь у прийнятті управлінських рішень у сфері оцінки впливу на довкілля. Загальна кількість справ, де предметом захисту була охорона безпеки навколишнього природного середовища у 2019-2020 рр. склала близько 1100 адміністративних справ, що від загальної кількості публічно-правових спорів складає близько 4%, що звичайно свідчить про низький рівень правової активності населення з питань захисту суб'єктивних публічних екологічних прав, про наявність законодавчих та фактичних перепон, що перешкоджають забезпеченню ефективного захисту природоохоронних інтересів, що можуть бути порушені в наслідок ухвалення відповідного управлінського рішення.

На підставі здійсненого контент-аналізу матеріалів судової практики, що базується на дослідженні 87 адміністративних справ, де предметом позовних вимог є забезпечення захисту суб'єктивних публічних екологічних прав, підставами виникнення таких спорів є: відсутність законодавчого визначення критеріїв віднесення інформації про стан використання природних ресурсів до категорії «публічної інформації»; неправомірність обмеження доступу до інформації про стан використання природних ресурсів; створення перешкод до здійснення спеціального природокористування; порушення процедури здійснення оцінки впливу на довкілля (зокрема, підготовка експертного висновку на підставі подання неповного переліку документів); недотримання вимог забезпечення прозорості та відкритості громадських слухань.

Встановлено, що захист суб'єктивних публічних екологічних прав особи може бути ініційований як їх носіями (фізичними особами, юридичними особами приватного права), так і опосередковано (тобто, суб'єктами владних повноважень, від функціонування яких залежить ефективність здійснення державної політики у сфері охорони навколишнього природного середовища).

Наголошено, що правом ініціювання судового розгляду адміністративного спору наділені громадські організації (постанова Великої Палати Верховного Суду від 11 грудня 2018 року у справі № 910/8122/17). Обґрунтовано доцільність визнання громадської організації приватною особою, яка не лише ініціює провадження з метою захисту публічного екологічного інтересу, а і є носієм суб'єктивних публічних екологічних прав, адже позовні вимоги у сфері охорони довкілля корелюються із метою створення такої юридичної особи.

3. Обґрунтовано, що забезпечення ефективності адміністративно-правового забезпечення суб'єктивних публічних екологічних прав, вимагає запровадження системи гарантій їх реалізації.

Визначено, що реалізація системи гарантій адміністративно-правового

забезпечення суб'єктивних публічних екологічних прав вимагає запровадження сукупності правомірних дій, спрямованих на попередження вчинення їх порушень, на їх реалізацію, а також на поновлення порушених прав у сфері охорони навколишнього природного середовища.

Гарантії суб'єктивних публічних екологічних прав за своїм змістом поділено на загально функціональні та спеціально функціональні. До загально функціональних гарантій віднесено сукупність соціально-економічних, політичних, просвітницьких, виховних та інших гарантій.

Визначено, що впровадження спеціально функціональних (юрисдикційних) гарантій передбачає здійснення певної сукупності публічно-владних управлінських функцій, що дозволяють вирішити науково-практичну задачу із здійснення, захисту та поновлення порушених суб'єктивних публічних екологічних прав особи.

До складових системи гарантій адміністративно-правового забезпечення екологічних прав громадян віднесено механізм адміністративної відповідальності юридичних і фізичних осіб за порушення законодавства у даній сфері. Виділено такі групи адміністративних правопорушень у сфері захисту суб'єктивних публічних екологічних прав, як: правопорушення у сфері забезпечення доступу до публічної інформації; правопорушення у сфері здійснення оцінки впливу на довкілля; корупційні правопорушення.

Обґрунтовано, що гарантією забезпечення належного рівня здійснення забезпечення суб'єктивних публічних екологічних прав окрім застосування заходів юрисдикційного впливу є вжиття заходів превентивного характеру, що сприяє попередженню вчиненню адміністративних правопорушень у досліджуваній сфері, в тому числі формування належного рівня екологічної правосвідомості та екологічної правової культури.

Наголошено, що реалізація методів переконання у забезпеченні ефективності реалізації та захисту суб'єктивних публічних екологічних прав пов'язується із впровадженням таких заходів, як екологічне виховання та

екологічна освіта, особистий приклад публічних службовців із впровадження природоохоронних заходів, заохочення учасників адміністративно-управлінських правовідносин, що в тому числі включає визначення механізму пільгового оподаткування суб'єктів господарювання, що сприяють реалізації концепції екологізації виробництва замкненого циклу, сутність якого зводиться до вжиття виробничих технологій, які дозволяють уникати забруднення довкілля, сприяють специфікації техногенних та побутових відходів.

Окремі теоретико-методологічні та практичні проблеми розділу розкрито в авторських публікаціях [20, с. 9-11; 22, с. 70-77].

ВИСНОВКИ

У дисертації наведено теоретичне узагальнення й нове вирішення наукового завдання щодо визначення напрямів забезпечення ефективності функціонування адміністративно-правового механізму реалізації та захисту суб'єктивних публічних екологічних прав приватної особи. За результатами дисертаційної роботи сформульовано такі основні висновки.

1. Встановлено, що правовий статус приватної особи диференціюється на низку взаємозалежних підсистем (конституційно-правову, цивільно-правову, адміністративно-правову, кримінально-правову та ін.), що містять такі структурні елементи, як права і свободи, обов'язки, гарантії їх реалізації та захисту, включаючи механізм застосування заходів юридичної відповідальності.

Залежно від реалізації статусу приватної особи права класифіковано на суб'єктивні публічні права (як складова її адміністративно-правового статусу) та суб'єктивні приватні права (як складова її цивільно-правового статусу). Наголошено, що суб'єктивні публічні права та свободи приватної особи є складовою її адміністративно-правового статусу, визначають обсяг її процесуальної правосуб'єктності. Визначено наявність кореляційних зв'язків такого категоріального ряду, як «адміністративно-правовий статус приватної особи», «адміністративно-правове становище приватної особи», «правовий стан особи», «адміністративна правосуб'єктність приватної особи», які структурно складаються із поєднання таких елементів, як потреби, інтереси, мотиви, професійна та інші форми соціальної діяльності, взаємовідносини особи і держави (Т.О. Коломоець, В.К. Колпаков, О.П. Рябченко, О.М. Мердова, Є.В. Курінний та ін.).

2. Наголошено, що реалізація суб'єктивних публічних екологічних прав пов'язується із діяльністю не лише фізичних осіб приватного права, а і юридичних осіб публічного та приватного права. Встановлено, що суб'єктивні публічні екологічні права є складовою адміністративної

дієздатності юридичних осіб приватного права, що підтверджується результатами судової практики Касаційного адміністративного суду у складі Верховного Суду (постанова Касаційного адміністративного суду у складі Верховного Суду від 18 жовтня 2018 року у справі №820/3552/17).

Визначено пріоритетність забезпечення екологічних інтересів як складової системи суб'єктивних публічних прав приватної особи, що обґрунтовується наявністю їх безпосереднього впливу на якість життя та здоров'я особи, майбутніх поколінь, сприяє справедливому розподілу благ, які отримуються від використання природних ресурсів, становлять основу функціонування населення країни, які збалансовані з потребами економічного зростання, опосередковані правом, охороняються й гарантуються державою.

Зроблено висновок, що об'єктивізація публічного екологічного інтересу пов'язується із його виникненням до моменту набуття повної правосуб'єктності учасником правовідносин, та усвідомленням ним соціальної значущості ефективності його реалізації.

3. Обґрунтовано необхідність відходу від радянської «спадщини», що полягає у домінуванні природоресурсного підходу до розбудови системи публічного управління у сфері охорони навколишнього природного середовища, що не відповідає визнаним європейським стандартам сталого розвитку та комплексного раціонального використання природних ресурсів.

З'ясовано, що попри зазначену багатогранність підходів до розуміння ідеї правового статусу особи розвиток міжнародного законодавства у досліджуваній сфері характеризується тенденціями до його уніфікації, що виявляється у прийнятті таких загальновизнаних міжнародних актів, як Загальна декларація прав людини (1948 р.), Міжнародний пакт про економічні, соціальні та культурні права (1966 р.), Міжнародний пакт про громадянські і політичні права (1966 р.), Європейська конвенція про захист прав людини і основних свобод (1950 р.) та ін..

Обґрунтовано, що визначальним принципом реалізації та захисту системи суб'єктивних публічних екологічних прав є визнання пріоритетності здійснення «турботи про людей» як основи забезпечення гідного та плідного рівня її життя (принцип 1 Декларації по навколишньому середовищу і розвитку ООН 1992 року). Наголошено, що згідно із принципом 10 Декларації по навколишньому середовищу і розвитку ООН 1992 року право на участь кожної людини у прийнятті та розробці управлінських рішень у сфері охорони навколишнього природного середовища, право на доступ до екологічної інформації, що є у розпорядженні державних органів, включаючи інформацію про небезпечні матеріали і діяльності в їх громадах, і можливість брати участь в процесах прийняття рішень є складовою публічно-правового статусу приватної особи.

4. В системі публічного управління, функціонування якої забезпечує реалізацію суб'єктивних публічних екологічних прав, виділено органи загальної, спеціальної (галузевої) та міжгалузевої компетенції. До суб'єктів загальної компетенції віднесено: Верховну Раду України, Президента України, Кабінет Міністрів України, місцеві державні адміністрації. До органів міжгалузевої компетенції у сфері забезпечення реалізації суб'єктивних публічних екологічних прав приватної особи віднесено такі органи державної влади, як Міністерство розвитку економіки, торгівлі та сільського господарства України, Міністерство охорони здоров'я України, Міністерство освіти та науки України, Міністерство внутрішніх справ України, Генеральна прокуратура України, Служба безпеки України, Рада національної безпеки та охорони України, Міністерство закордонних справ України, Державна служба України з надзвичайних ситуацій, центрам надання адміністративних послуг та ін. До органів публічного управління спеціальної компетенції у сфері реалізації та забезпечення суб'єктивних публічних екологічних прав віднесено Міністерство захисту довкілля та природних ресурсів України та його територіальні управління, Державну службу з питань геодезії, картографії та земельного кадастру, Державне

агентство рибного господарства України, Державне агентство водних ресурсів України.

5. Адміністративні процедури у сфері реалізації суб'єктивних публічних екологічних прав класифіковано за такими критеріями, як: функціональна спрямованість; характер здійснюваних владних повноважень; підстава ініціювання провадження

До системи адміністративних процедур, пов'язаних із реалізацією суб'єктивних публічних екологічних прав, віднесено: провадження із надання доступу до публічної інформації про стан охорони довкілля; провадження із надання спеціальних дозволів (ліцензій) у сфері спеціального природокористування; контроль-наглядні провадження, спрямовані на забезпечення вимог екологічної безпеки як складової національної безпеки України.

6. Визначено, що перевагами здійснення адміністративного оскарження захисту суб'єктивних публічних екологічних прав у порівнянні із розглядом та вирішенням спору у порядку адміністративного судочинства є менший рівень формалізації такої адміністративної процедури, економічність, оперативність, ефективність виконання прийнятого рішення. До проблем реалізації права на адміністративне оскарження дій, результатів дій чи бездіяльності суб'єктів владних повноважень у сфері охорони навколишнього природного середовища віднесено низький рівень забезпечення здійснення громадського контролю за здійснення повноважень органами державної виконавчої влади, нормативні прогалини щодо врегулювання реалізації публічного правонаступництва суб'єктів владних повноважень, обмеженість строків подання адміністративної скарги, відсутність загальнонаціонального реєстру адміністративних звернень приватних осіб.

Обґрунтовано доцільність створення єдиного загальнонаціонального реєстру адміністративних скарг, що подаються до центральних органів виконавчої влади та їх територіальних управлінь, з метою забезпечення

прозорості здійснення функцій публічного управління в цілому, і зокрема, у сфері охорони навколишнього природного середовища.

7. Підкреслено, що реалізація суб'єктивних публічних екологічних прав не є виключною складовою правоздатності та дієздатності фізичних осіб приватного права, а і має визнаватися як складова адміністративної правосуб'єктності юридичних осіб приватного права та юридичних осіб публічного права. Такий висновок обґрунтовується необхідністю відходу від розуміння категорії «публічний інтерес» як прояву вольової поведінки особи. При цьому під публічними інтересами у сфері охорони довкілля необхідно розуміти спрямованість діяльності суб'єкта. Наголошено, що пріоритетне значення для визначення критеріїв встановлення предметної юрисдикції у врегулюванні спорів, пов'язаних із захистом суб'єктивних екологічних прав та інтересів, є встановлення публічно-правового характеру справи (постанова Великої Палати Верховного Суду від 11 грудня 2018 року у справі № 910/8122/17).

На підставі здійсненого аналізу результатів судової практики визначено, що публічно-правові спори, де предметом позовних вимог визначається реалізація права особи на безпечне довкілля у частині дотримання правомірності надання спеціальних дозволів на використання загальнонаціональних природних об'єктів та загальнонаціональних природних ресурсів, як складових права виключної власності Українського народу, визначеного статтею 13 Конституції України, - мають розглядатися та вирішуватися у порядку адміністративного судочинства. При цьому співвідповідачами у такій категорії спорів має бути визнаний відповідний орган державної влади, що свідчить про існування у досліджуваній категорії спорів множинності сторін (процесуальної співучасті) як характерної їх особливості.

8. До системи гарантій реалізації суб'єктивних публічних екологічних прав відповідно до положень міжнародно-правових актів віднесено: систему національних органів судоустрою як складової системи публічного

управління; систему адміністративних органів, діяльність та функціонування яких має бути належним чином урегульовано відповідно до вимог національного адміністративно-процедурного законодавства; забезпечення критеріїв ефективності законодавчих актів у сфері охорони навколишнього природного та антропогенного середовища.

Наголошено, що відсутність детально регламентованої нормативної вимоги щодо встановлення механізму забезпечення відкритості інформації про результати здійсненої перевірки суб'єктів господарювання, пов'язаних із використання природних ресурсів, в тому числі шляхом їх забруднення, погіршення їх стану та якості, зменшує суттєво ефективність реалізації функції громадського контролю. З врахування зазначеного обґрунтовано доцільність доповнення статті 7 частини 12 Закону України «Про основні засади державного нагляду (контролю) у сфері господарської діяльності» положенням такого змісту:

«12. Результати здійснених планових та позапланових перевірок мають бути розміщені на офіційному інтернет-сайті суб'єкта владних повноважень, правомочного на проведення контрольно-наглядового заходу у сфері використання природних ресурсів, забруднення навколишнього природного середовища впродовж п'яти календарних днів після вручення експертного висновку суб'єкту господарювання».

До системи гарантій здійснення суб'єктивних публічних екологічних прав віднесено доцільність нормативного врегулювання реалізації процедури публічного правонаступництва шляхом доповнення положень статті 10 Закону України «Про охорону навколишнього природного середовища».

Задля оптимізації механізму захисту суб'єктивних публічних екологічних прав обґрунтовано доцільність доповнення КАС України статтею 46-1 «Множинність сторін у публічно-правовому позові» такого змісту:

«З метою забезпечення належного рівня виконання рішення суду адміністративний позов може бути пред'явлений декількома позивачами чи до декількох відповідачів.

Підставами для виникнення процесуальної співучасті у публічно-правовому спорі є:

- 4) здійснення публічно-владних управлінських функцій у спірних відносинах декількома суб'єктами владних повноважень;*
- 5) предметом позовних вимог є захист публічного інтересу, що пов'язується із забезпеченням реалізації однорідних прав та обов'язків;*
- б) спільність підстави виникнення прав та обов'язків декількох позивачів або відповідачів».*

Задля усунення наявних прогалин застосування механізму адміністративної відповідальності у сфері захисту суб'єктивних публічних екологічних прав обґрунтовано доцільність доповнення статтю 91-5 КУпАП частиною третьою, де передбачити застосування заходів адміністративних стягнень за *«неврахування у встановленому порядку результатів оцінки впливу на довкілля при прийнятті рішення про провадження планованої діяльності».*

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

- 1) Абрамовський обіцяє забезпечити затвердження Національного плану дій з охорони навколишнього природного середовища на 2020-2025 роки. *Слово і діло*. URL: <https://www.slovoidilo.ua/promise/87154.html>
- 2) Авер'янов В., Лук'янець Д., Хорощак Н. Чи можливе реформування інституту адміністративної відповідальності на концептуальних засадах проекту нового КпАП? *Адвокат*. № 1. 2003. С. 3–8.
- 3) Адміністративна процедура та адміністративні послуги. Зарубіжний досвід і пропозиції для України / упоряд. В. П. Тимошук. Київ: Факт, 2003. 496 с.
- 4) Адміністративна юстиція: європейський досвід і пропозиції для України / упор. І. Б. Коліушко, Р. О. Куйбіда. Київ: Факт, 2003. 536 с.
- 5) Адміністративна юстиція України: проблеми теорії і практики: настільна книга судді / за заг. ред. О. М. Пасенюка. Київ: Істина, 2007. 608 с.
- 6) Адміністративне право України. Академічний курс : підруч. для студ. юрид. спец. вищих навч. закл. : у 2 т. / В. Б. Авер'янов, О. Ф. Андрійко, Ю. П. Битяк [та ін.] ; за ред. В. Б. Авер'янова. Київ: Юридична думка, 2004. Т. 1: Загальна частина. 584 с.
- 7) Адміністративне право України: підручник / за ред. Ю. П. Битяка. Харків: Право, 2000. 520 с.
- 8) Адміністративне право України: підручник / Ю. П. Битяк, В.М. Гаращук, О. В. Дьяченко [та ін.]. К.: Юрінком Інтер, 2006. 544 с.
- 9) Адміністративне право України. Повний курс: підручник. Херсон: ОЛДІ-ПЛЮС, 2018. 446 с.
- 10) Адміністративно-правове забезпечення прав і свобод людини та громадянина: Навч. посіб. / І.О. Ієрусалімова, І.О. Ієрусалімов, П.М. Павлик, Ж.В. Удовенко. К.: Знання, 2007. 223 с.
- 11) Аземша І.Б. Юридична відповідальність: сучасні погляди, дискусії та концепції. *Часопис Київського університету права*. 2010. № 2. С. 54–57.

12) Андрейцев В.І. Право громадян на екологічну безпеку: проблеми конституційно-правового забезпечення. *Право України*. 2001. №4. С.8-11.

13) Андрейцев В.І. Право екологічної безпеки: Навчальний та науково-практичний посібник. К.: Знання-Прес, 2002. 332 с.

14) Антонович М.М. Еволюція поняття прав людини та проблема їх класифікації. *Наукові записки*. Т.45. Політичні науки. 2005. С. 9-17.

15) Балюк Г. Вплив міжнародного досвіду на вирішення проблем судового захисту екологічних прав громадян в Україні. *Міжнародний судовий форум: «Судовий захист природного довкілля та екологічних прав» (м. Київ, 7 листопада 2019 року): Збірник матеріалів*. Київ, 2019. С. 172-178.

16) Бандурка О. М., Тищенко М. М. Адміністративний процес: підручник. Київ: Літера ЛТД, 2002. 288 с.

17) Барліт А.Ю. Адміністративно-правові засади реалізації суб'єктивних публічних екологічних прав. *Юридичний бюлетень*. 2020. № 14. С. 145-152.

18) Барліт А.Ю. Міжнародний та зарубіжний досвід нормативного регулювання суб'єктивних публічних екологічних прав. *Правова освіта та правова наука в умовах сучасних трансформаційних процесів: матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції, м. Запоріжжя, 20 листопада 2020 року / за заг. ред. Т.О. Коломoeць*. Запоріжжя: ЗНУ, 2020. С. 61-62.

19) Барліт А.Ю. Поняття та зміст суб'єктивних публічних екологічних прав. *Юридичний бюлетень*. 2020. № 13. С. 93-100.

20) Барліт А.Ю. Правова природа суб'єктивних публічних екологічних прав. *Новітні тенденції розвитку адміністративного права як науки, навчальної дисципліни та галузі права : матеріали міжнародної науково-практичної конференції, м. Харків, 23 вересня 2020 р.* Одеса: Видавничий дім «Гельветика», 2020. С. 9-11.

21) Барліт А.Ю. Система органів забезпечення реалізації суб'єктивних публічних екологічних прав. *Юридичний вісник*. 2020. № 6. С. 95-100.

22) Барліт А.Ю. Суб'єктивні публічні права як складова адміністративно-правового статусу приватної особи. *Вісник Запорізького національного університету. Серія Юридичні науки*. 2020. №3. С. 70-77.

23) Батан Ю.Д. Поняттєво-категорійний апарат превенції як призначення права. *Вісник ЛДУВС ім. Е.О. Дідоренка*. 2017. № 4 (80). С. 11-19.

24) Бахрах Д.Н., Россинский Б.В., Стариков Ю.Н. Административное право. Учебник для вузов. 2-е изд., изм. и доп. М.: Норма, 2005. 800 с.

25) Бевзенко В.М. Публічне правонаступництво: сутність, процедура та особливості. *Адміністративне право та процес*. 2014. Випуск 7. С. 20-36.

26) Беленчук І. А Адміністративне право України : навч. посіб. Київ : А.С.К., 2004. 176 с.

27) Битяк Ю. П. Пріоритетні напрями забезпечення ефективного функціонування публічної служби в Україні. *Теорія і практика правознавства*. 2015. Вип. 1. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/tipp_2015_1_21.

28) Богачов В. Необхідність підвищення екологічної безпеки в Україні. *Економіст*. 2008. № 9. С. 12–14

29) Васильева М. И. Публичные экологические интересы: проблемы теории. *Экологическое право*. 2004. № 4. С. 12–20.

30) Видача висновку про погодження документації із землеустрою. URL: <https://my.gov.ua/info/service/online-10/3314/details>

31) Видача довідки з державної статистичної звітності про наявність земель та розподіл їх за власниками земель, землекористувачами, угіддями. URL: <https://my.gov.ua/info/service/online-10/3357/details>

32) Виконавча влада і адміністративне право / за ред. В. Б. Авер'янова; НАН України, Інститут держави і права ім. В. М. Корецького. Київ: Ін Юре, 2002. 668 с.

33) Витрук В.Н. Проблемы правового положения личности в социалистическом обществе. М., 1979. 229 с.

34) Всесвітня хартія природи від 01 січня 1982 року.
URL:https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_453

35) Голосніченко І. П. Правове регулювання надання адміністративних послуг потребує системного підходу. *Вісник Національного технічного університету України «Політологія. Соціологія. Право»*. 2012. Вип. 4 (16). С. 43–46.

36) Галай В. О. Сучасна концепція принципів публічної служби в адміністративному праві України: автореф. дис... д-ра юрид. наук. Ірпінь, 2020. 40 с.

37) Галіцина Н. В. Адміністративна процедура як інститут адміністративного процесу. *Форум права*. 2010. № 4. С. 163–177. URL: <http://www.nbuv.gov.ua/e-journals/FP/2010-4/10gnviar.pdf>

38) Гончарук С. Т. Основи адміністративного права України: навч. посіб. Київ : Аванпост-Прим, 2004. 200 с.

39) Горшенев В. М. Структура правового статусу громадянина в світє Конституції ССРСР 1977г. Правопорядок и правовой статус личности в развитии социалистическом обществе в свете Конституции ССРСР 1977 г. Саратов: Изд-во Саратов. ун-та, 1980. С. 51–58.

40) Господарський процесуальний кодекс України: Закон України від 6 листопада 1991 року № 1798-ХІІ. *Відомості Верховної Ради України*. 1992. № 6. Ст.56.

41) Глибіна Г.М Адміністративно-правовий статус політичних партій та механізми забезпечення його реалізації : автореф. дис. ... на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук :12.00.07.Запоріжжя, 2011. 16 с.

42) Громадська організація «Екологія. Право. Людина». Просвітницька діяльність. URL: <http://epl.org.ua>

43) Губерская Н. Л. Современные подходы к классификации административных процедур. *Вісник Маріупольського державного університету*. Серія Право. 2014. Вип. 8. С. 45–53.

44) Гумін О.М., Пряхін Є.В. Адміністративно-правовий статус особи : поняття та структура. *Наше право*. 2014. №5. С. 32-37.

45) Гуренко М.М. Конституційні гарантії прав та свобод людини й громадянина: можливості системного підходу. *Науковий вісник Дніпропетровського юридичного інституту МВС України*. 2000. №1. С. 96-99.

46) Гуржій Т. О. Адміністративне право України : навчальний посібник. К.: КНТ, Х. : Бурун і К, 2011. 680 с.

47) Дані Єдиного реєстру судових рішень України (станом на 1 грудня 2020 року). URL: <https://reestr.court.gov.ua>

48) Дворкін Р. Серйозний погляд на право. К.: Основи, 2000. 519 с.

49) Декларація Конференції ООН по проблемам окружающей человека среды: международный документ от 16 июня 1972 г. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_454

50) Декларація про державний суверенітет України від 16 липня 1990 року. *Відомості Верховної Ради УРСР*. 1990. № 31. ст.429.

51) Декларація Ріо-де-Жанейро щодо навколишнього середовища та розвитку: міжнародний документ від 14 червня 1992 р. Верховна Рада України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_455

52) Деякі питання Міністерства захисту довкілля та природних ресурсів: Постанова Кабінету Міністрів України від 25 червня 2020 р. № 614. *Офіційний вісник України*. 2020. № 59. Ст. 1853.

53) Деякі питання оптимізації системи центральних органів виконавчої влади: Постанова Кабінету Міністрів України № 829 від 2 вересня 2019 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/829-2019-п#Text>

54) Директива Європарламенту та Ради ЄС від 27 червня 2001 р. № 2001/42/ЄС щодо оцінки впливу деяких планів та програм на довкілля. URL: https://www.dsns.gov.ua/files/2018/6/12/DIR_2012_18_UA.pdf

55) Директива Європейського Парламенту та Ради ЄС від 27 січня 2003 р. № 2002/96/ЄС про відходи електричного й електронного обладнання. URL: https://www.dsns.gov.ua/files/2018/6/12/DIR_2012_18_UA.pdf

56) Діхтієвський В.П. Адміністративно-правові засади реалізації доступу до інформації про стан використання природних ресурсів. Юридичний бюлетень. 2020. № 13. С.111–117.

57) Додатковий протокол I 1977 року до Женевських конвенцій про захист жертв війни 1949 року. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_199

58) Додаток XXX до глави 6 «Навколишнє природне середовище» до розділу 5 «Економічне і галузеве співробітництво» до Угоди про асоціацію України з Європейським Союзом. URL: http://www.kmu.gov.ua/docs/EA/Annexes_title_V/30_Annex.pdf

59) Доповідь Конференції ООН з навколишнього середовища і розвитку. Ріо-Де-Жанейро, 3-14 червня 1992. URL: <http://www.prometeus.nsc.ru/koptyug/ideas/scisahum/191-199.ssi>

60) Еллинек Г. Социально-этическое значение права, неправды и наказания. Історія вчень про право і державу: хрестоматія для юрид. вищ. навч. закл. і ф-тів / авт.-уклад. Г.Г. Демиденко; за заг. ред. О.В. Петришина. 4-те вид., доп. і змін. Х.: Право, 2011. С. 576-581.

61) Енциклопедія історії України / редкол. : В. А. Смолій (голова) та ін.; НАН України, Ін-т історії України. Київ : Вид-во "Наукова думка", 2005. Т. 3 : Е–Й. 672 с.

62) Європейська ландшафтна конвенція. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_154#Text

63) Экологический кодекс Республики Казахстан от 9 января 2007 года № 212-III. *Ведомости Парламента Республики Казахстан*. 2007. № 1. Ст. 1.

64) Екологічний моніторинг в зоні АТО. URL: <https://mepr.gov.ua/timeline/Ekologichniy-monitoring-v-zoni-ATO.html>

- 65) Заверуха О. Суб'єктивні публічні права як об'єкт судового захисту. *Право України*. 2004. № 4. С. 49-52.
- 66) Загальна Декларація прав людини : прийнята 10 грудня 1948 року. *Голос України*. 2008. № 236. 10 грудня.
- 67) Загальна теорія держави і права: підручник. За заг. ред. М.В. Цвік, В.Д. Ткаченко, О.В. Петришин. Х.: Право, 2002. 432 с.
- 68) ЗАКОН ЗА ЧИСТОТАТА НА АТМОСФЕРНИЯ ВЪЗДУХА: Закон Республіки Болгарії від 29.06.1996 р. URL: <https://lex.bg/index.php/laws/ldoc/2133875712/>
- 69) Захист права на інформацію в Україні : зб. тез доп. міжнарод. конф. (м. Львів, 20– 21 грудня 2007 р.) / Олена Кравченко (ред.). Львів : МБО «Екологія-Право-Людина», 2008. 56 с.
- 70) Звіт про надходження та результати опрацювання запитів на публічну інформацію за I квартал 2020 року в Міністерстві енергетики та захисту довкілля України. URL: <https://mepr.gov.ua/news/35056.html>
- 71) Звіт про надходження та результати опрацювання запитів на публічну інформацію за III квартал 2020 року в Міністерстві захисту довкілля та природних ресурсів України. URL: <https://mepr.gov.ua/news/36018.html>
- 72) Зелена книга України. URL: <https://mepr.gov.ua/news/32530.html>
- 73) Золотухіна Л.О. Захист публічного інтересу у адміністративному порядку : перспективи удосконалення чинного законодавства України. *Право і суспільство*. 2019. № 4. С.185-191.
- 74) Золотухіна Л.О. Публічний інтерес як адміністративно-правова категорія: дис. ... д-ра юрид. наук:12.00.07. Запоріжжя: ЗНУ, 2019. 486 с.
- 75) Зуй В. В. Адміністративно-правовий статус громадян в Україні. *Правова держава Україна: Проблеми, перспективи розвитку: Короткі тези доп. та наук. повід. респ. н-пр. конфер.* 9-11 лист. 1995. Х., 1995. С. 107–108.
- 76) Зур'ян О.В., Шапран А.Б., Качалова О.І. Про забезпечення прозорості розрахунків під час визначення вартості родовищ корисних

копалин. URL: http://ukrdgri.gov.ua/wp-content/uploads/2018/04/zb_04_2017-09.pdf

77) Иеринг Р. Борьба за право. История вчень про право і державу: хрестоматія для юрид. вищ. навч. закл. і ф-тів / авт.-уклад. Г.Г. Демиденко; за заг. ред. О.В. Петришина. 4-те вид., доп. і змін. Х.: Право, 2011. С. 563-567.

78) Іванова Т. В. Механізм управління природокористуванням і екологічною безпекою URL: http://www.nbu.gov.ua/portal/Soc_Gum/Nvamu_upravl/2011_1/13.pdf

79) Ієрусалімова І.О. Поняття правового статусу громадянина України у сфері виконавчої влади. *Держава і право*. 2000. Випуск 6. С. 108-114.

80) Кадникова Г.В. Адміністративні процедури як елемент правового режиму доступу до публічної інформації. *Прикарпатський юридичний вісник*. 2018. № 3. С. 75–80.

81) Кадникова Г.В. Правовий режим доступу до публічної інформації: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.07. Запоріжжя: ЗНУ, 2019. 267 с.

82) Календар громадських слухан. URL: <http://eia.menr.gov.ua/uk/calendar>

83) Карпова О.С. Юридична природа категорії «публічний екологічний інтерес». *Теорія і практика правознавства*. 2014. Вип. 1 (5). URL: http://irbis-nbu.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbu/cgiirbis_64.exe?C21COM=2&I21DBN=UJRN&P21DBN=UJRN&IMAGE_FILE_DOWNLOAD=1&Image_file_name=PDF/tipp_2014_1_15.pdf

84) Кашук Д. Що не так в законі про оцінку впливу на довкілля. *Економічна правда*. 11.06.2018. URL: <https://www.epravda.com.ua/columns/2018/06/11/637661/>

85) Кістяківський Б. Социальные науки и право. Политический трактат. История вчень про право і державу: хрестоматія для юрид. вищ. навч. закл. і ф-тів / авт.-уклад. Г.Г. Демиденко; за заг. ред. О.В. Петришина. 4-те вид., доп. і змін. Х.: Право, 2011. С. 694-700.

86) Кобецька Н. Р. Дозвільне та договірне регулювання використання природних ресурсів в Україні : дис. ... д-ра юрид. наук : 12.00.06. Київ, 2016. 424 с.

87) Кодекс адміністративного судочинства України: Закон від 06.07.2005 № 2747-IV. *Відомості Верховної Ради України*. 2005. № 35-36. № 37. ст. 446.

88) Кодекс України про адміністративні правопорушення: Закон Кодекс від 07.12.1984 р. № 8073-Х. *Відомості Верховної Ради Української РСР*. 1984. додаток до № 51. ст.1122.

89) Колегія Держгеокадастру: підсумки 2020 року та пріоритетні напрями на найближчу перспективу. URL: <https://land.gov.ua/kolehiia-derzhheokadastru-pidsumky-2020-roku-ta-priorytetni-napriamy-na-naiblyzhchu-perspektyvu/>

90) Колодій А.М. Права людини і громадянина в Україні. К.: Юрінком Інтер, 2003. 336 с.

91) Коломоєць Т. Визначеність поняття «адміністративний процес» – умова ефективності нормопроектної та правозастосовної (в тому числі судової) діяльності. *Слово Національної школи суддів України*. 2012. № 1 (1). С. 153–160.

92) Коломоєць Т.О. Контроль за діяльністю органів місцевого самоврядування як суб'єктів адміністративного права України. *Адміністративне право і процес*. 2013. №2. С. 31-43.

93) Колпаков В.К. Адміністративно-правові відносини: поняття і види. *Юридичний науковий електронний журнал* 2013. №1. С. 101-104.

94) Колпаков В.К. Деліктний феномен в адміністративному праві України: дис. ... д-ра юрид. наук: 12.00.07. Київ, 2005. 455 с.

95) Колпаков В.К. Європейські стандарти адміністративного права. *Адміністративне право і процес*. 2014. №3. Т. 1. С. 5-18.

96) Колпаков В. К., Коломоєць Т. О. Вступ до навчального курсу «Адміністративне право України»: навч. лекція. Київ: ІнЮре, 2014. 240 с.

97) Колпаков В.К., Коломоєць Т.О., Легеза Ю.О. Довкілля як об'єкт адміністративно-правової охорони. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2020. № 1. С. 300-302.

98) Колпаков В. К., Кузьменко О. В. Адміністративне право України : підручник. Київ : Юрінком Інтер, 2003. 544 с.

99) Комарницький В.М. Адміністративна відповідальність за правопорушення у сфері оцінки впливу на довкілля. *Вісник ЛДУВС ім. Е.О. Дідоренка*. 2020. Вип. 1 (89). С. 162-172.

100) Комзюк А. Т., Бевзенко В. М., Мельник Р. С. Адміністративний процес України: навч. посіб. Київ: Прецедент, 2007. 531 с.

101) Конвенція ООН з морського права 1982 року. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_057

102) Конвенція про доступ до інформації, участь громадськості в процесі прийняття рішень та доступ до правосуддя з питань, що стосуються довкілля (Орхуська конвенція): міжнародний документ ООН від 25 червня 1998 р. (ратифікований Законом України від 6 липня 1999 р. № 832-XIV). *Верховна Рада України. Офіційний вісник України*. 2010. № 33. С. 12. Ст. 1191. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_015

103) Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод: ратифікована Законом України № 475/97-ВР від 17 липня 1997 р. *Офіційний вісник України*. 1998. № 13, № 32.

104) Конвенція з захисту Чорного моря від забруднення. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_065#Text

105) Конвенція про збереження мігруючих видів диких тварин (Боннська конвенція). URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_136#Text

106) Конвенція про міжнародну торгівлю видами дикої фауни та флори, що перебувають під загрозою вимирання. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_129#Text

107) Конвенція про охорону біологічного різноманіття від 1992 року. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_030

108) Конвенція про охорону дикої флори та фауни, а також природного середовища в Європі (Бернська конвенція). URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_032#Text

109) Конвенція про транскордонне забруднення повітря на великі відстані від 13 листопада 1979 року. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_223

110) Конституція України: Закон України від 28 червня 1996 року. Відомості Верховної Ради України. 1996. № 30. ст. 141.

111) Кордун О. О. Особливості виконавчої влади в пострадянській Україні : монографія. К. : МАУП, 2000. 248 с.

112) Коркунов Н. М. Лекции о общей теории права. С. Петербург, 1909. 354 с.

113) Кравчук Т. О. Становлення, розвиток і завдання адміністративної юстиції в Україні та деяких зарубіжних країнах. *Вісник Вищої ради юстиції*. 2011. № 4 (8). С. 15–25.

114) Кушніренко О.Г. Права і свободи людини і громадянина: навчальний посібник. Харків: Факт, 2001. 440 с.

115) Курінний Є.В. Окремі питання вдосконалення правового інструментарію запобігання корупції. *Вісник Академії митної служби України*. Серія: Право. 2014. №2. С.70-75.

116) Кузьменко О. В. Теоретичні засади адміністративного процесу : монографія. Київ : Атіка, 2005. 352 с.

117) Кузьменко О. В., Гуржій Т. О. Адміністративно-процесуальне право України: підручник. / за заг. ред. О. В. Кузьменко. Київ: Атіка, 2007. 416 с.

118) Кучма К.С., Легеза Ю. О. Адміністративно-правове регулювання відносин у сфері екології та природних ресурсів: процедурний аспект : монографія. Запоріжжя : Видавничий дім «Гельветика», 2017. 192 с.

119) Лагода О. С. Адміністративна процедура: теорія і практика застосування: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.07. Ірпінь, 2007. 21 с.

120) Лазоренко Д. В. Адміністративно-правове регулювання використання природних ресурсів : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.07. Київ, 2014. 233 с.

121) Легеза Є. О. Теорія публічних послуг: адміністративно-правова складова : монографія. Херсон : Видавничий дім «Гельветика», 2016. 452 с.

122) Легеза Ю. О. Адміністративно-правові засади публічного управління у сфері використання природних ресурсів: дис. ... д-ра юрид. наук: 12.00.07. Запоріжжя: ЗНУ, 2018. 512 с.

123) Легеза Ю. О. Визначення змісту екологічної функції держави. *Науковий вісник Дніпроп. держ. ун-ту внутр. справ.* 2012. № 1. С. 95–101.

124) Легеза Ю. О. Доступ до публічної інформації про використання природних ресурсів як форма участі громадськості у публічному управлінні. *Вітчизняна юридична наука в умовах сучасності* : матер. міжнар. наук.-практ. конф. (Харків, 17–18 березня 2017 р.). Харків : Асоціація аспірантів-юристів, 2017. С. 105–107.

125) Легеза Ю. О. Сутність та види адміністративних проваджень у сфері використання природних ресурсів. *Юридичний науковий електронний журнал.* 2017. № 2. С. 83–86.

126) Легеза Ю.О. Щодо визначення інституту відповідальності органу публічного управління у сфері використання природних ресурсів. *Публічна служба і адміністративне судочинство : здобутки і виклики* : матеріали I Міжнародної науково-практичної конференції. м. Київ, 5-6 липня 2018 р. С. 228-231.

127) Ленівський Р. Оцінка впливу на довкілля та інші екологічні засади роботи іноземного інвестора в Україні. URL: https://zib.com.ua/ua/139695-ocinka_vplivu_na_dovkillya_ta_inshi_ekologichni_zasadi_robot.html

128) Ліміти на використання природних ресурсів у межах територій та об'єктів природнозаповідного фонду загальнодержавного значення. URL: <https://mepr.gov.ua/timeline/Limiti-na-vikoristannya-prirodnih-resursiv-u-mezhah->

teritoriy-ta-obektiv-prirodnozaporovidnogo-fondu-zagalnoderzhavnogo-znachennya.html

129) Лукашева Е.А. Права человека : учеб. для вузов. М.: Норма; ИНФРА, 1999. 312 с.

130) Лученко Д.В. Механізм оскарження в адміністративному праві: теоретичні й прикладні аспекти: монографія. Харків: Право, 2017. 440 с.

131) Лученко Д. В. Скарга як процесуальна форма правозахисту в адміністративно-правових відносинах. *Вісник Національного університету «Юридична академія України імені Ярослава Мудрого»*. Серія: Економічна теорія і право. 2014. № 1. С. 285–294.

132) Макаренко О. Ю. Використання методів переконання та примусу в діяльності суб'єктів охорони надр України. *Наше право*. 2013. № 3. С. 51-54.

133) Малишева Н., Третяк Т., Шемшученко Ю. Оцінка впливу на довкілля як інструмент охорони екологічних прав людини. *Lex Inform (Юридичні новини України)*. 09.10.2018. URL: <https://lexinform.com.ua/dumka-eksperta/>

134) Матузов Н.И., Малько А.В. Теория государства и права: учебник. М.: Юристъ, 2004. С. 78-79.

135) Мацелик Т.О. Суб'єктивне публічне право як юридичний феномен. *Юридичний вісник*. 2011. №3. С.67-71.

136) Мельник Р. С., Бевзенко В. М. Загальне адміністративне право: навч. посіб. / за ред Р. С. Мельника. Київ: Ваіте, 2014. 376 с.

137) Мердова О. М. Децентралізація сфери надання адміністративних послуг. *Проблеми правознавства та правоохоронної діяльності*. 2015. №1. С. 17-22.

138) Мердова О.Н., Корзун В.Н. Роль системы средств убеждения в обеспечении экологической безопасности в Украине. *Административное право*. 2017. №1. С. 17-21.

139) Миколенко О. І. Місце адміністративного процедурного права в системі юридичних знань та в системі права України : автореф. дис. ... д-ра юрид. наук : 12.00.07. Запоріжжя, 2011. 43 с.

140) Миколенко О. І. Теорія адміністративного процедурного права : монографія. Харків : Бурун Книга, 2010. 336 с.

141) Міжнародний пакт про громадянські і політичні права від 16 грудня 1966 року. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_043#Text

142) Міжнародний пакт про економічні, соціальні і культурні права від 16 грудня 1966 року. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_042#Text

143) Мірошніченко О. С. Адміністративно-правові засоби охорони земельних відносин в Україні : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.07. Х., 2005. 202 с.

144) Муза О. В. Адміністративно-правовий механізм захисту прав, свобод та інтересів фізичних і юридичних осіб в Україні. *Наукові записки Інституту законодавства Верховної Ради України*. 2014. № 6. С. 32–36. С. 33. URL: <https://instzak.com/index.php/journal/article/download/486/536/>

145) Муза О. В. Адміністративно-процесуальні правовідносини як концептуальна вихідна формування адміністративно-процесуального права України. *Вісник Національної академії правових наук*. 2016. № 3. С. 204–213.

146) Надання відомостей з Державного земельного кадастру у формі вкопіювання з картографічної основи Державного земельного кадастру, кадастрової карти (плану). URL: <https://my.gov.ua/info/service/online-10/2099/details>

147) Надання відомостей з Державного земельного кадастру у формі витягу з Державного земельного кадастру про земельну ділянку. URL: <https://my.gov.ua/info/service/online-10/3312/details>

148) Надання відомостей з Державного земельного кадастру у формі витягу з Державного земельного кадастру про обмеження у використанні земель. URL: <https://my.gov.ua/info/service/online-10/2096/details>

149) Надання відомостей з державного земельного кадастру у формі витягу з Державного земельного кадастру про землі в межах території адміністративно-територіальних одиниць. URL: <https://my.gov.ua/info/service/online-10/3363/details>

150) Накази з інспекційної діяльності за 2020 рік. Офіційний сайт «Держгеокадастр». URL: <https://land.gov.ua/inspection/2020-2/>

151) Науково-практичний коментар до проекту Закону України «Про адміністративну процедуру» / Авт. колектив (Андрійко О. Ф., Бевзенко В. М. та ін.), за заг. ред. Тимощука В. П. Київ: ФОП Мишалов Д. В., 2019. 460 с.

152) Негодченко О.В. Організаційно-правові засади діяльності органів внутрішніх справ щодо забезпечення прав і свобод людини: монографія. Д.: Вид-во Дніпропетр. ун-ту, 2003. 448 с.

153) Некрасова М. А. Экологическая реклама в СМИ как социальный механизм обеспечения экологической безопасности. *Коммуникология*. 2014. Т. 8. № 6. С. 129-145.

154) Нерсисянц В.С. Права человека в истории политической и правовой мысли (от древности до Декларации 1789 г.). Права человека в истории человечества и в современном мире. М.: ИГПАН, 1989. 146 с.

155) Новий тлумачний словник української мови : У трьох томах / Уклад.: В. Яременко, О. Сліпушко. 2-е вид., випр. К. : Аконіт, 2004. Т.1 : А-К. 928 с.; Т.2 : К-П. 928с.; Т.3 : П-Я. 864 с.

156) Новоселов В. И. Правовое положение граждан в советском государственном управлении. Саратов: Изд-во Саратов. ун-та, 1976. 216 с.

157) Обушна Н. Публічне управління як нова модель організації державного управління в Україні: теоретичний аспект. *Ефективність державного управління* : зб. наук. праць. 2015. Вип. 44. С. 53–63.

158) Общая теория права и государства: учебник / под ред. В. В. Лазарева. М.: Юристь, 2001. 520 с.

159) Олійник А.Ю. Поняття та класифікація конституційних свобод людини та громадянина в Україні. *Науковий вісник Київського національного університету внутрішніх справ*. 2009. №2. С. 52-60

160) Ольховська С. М. Профілактика злочинів у сфері економічної злочинності. *Попередження злочинів суб'єктами оперативно-розшукової діяльності* : матеріали наук.-практ. конф.. МВС України, Харк. нац. ун-т внутр. справ. Харків : ХНУВС, 2010. С. 111–112.

161) Оніщенко Н.М. Держава, право і особа. *Держава і право. Юридичні і політичні науки*. 2005. Вип. 27. С. 8-17.

162) Оніщенко Н. Юридична відповідальність: теоретично-правовий аналіз природи та сутності. В кн.: Про українське право. *Часопис кафедри теорії та історії держави і права Київ. нац. ун-ту імені Тараса Шевченка*. За ред. проф. І. Безклубого. К., 2010. Чис. V. С. 31-37. URL: https://law.knu.ua/images/stories/pro_ukrainske_pravo/Pro_Ukrainske_pravo_5.pdf

163) Орлик П. Вивід прав України. Історія вчень про право і державу: хрестоматія для юрид. вищ. навч. закл. і ф-тів / авт.-уклад. Г.Г. Демиденко; за заг. ред. О.В. Петришина. 4-те вид., доп. і змін. Х.: Право, 2011. С.275-277.

164) Орхуська конвенція URL: <http://epl.org.ua/environment-tax/orguska-konventsiya/>

165) Основи загальної теорії права та держави. Видання 5-те, зі змінами. Навчальний посібник. К.: Атіка. 2001. 176 с.

166) Основні засади (Стратегія) державної екологічної політики України на період до 2020 року : Закон України від 21.12.2010 № 2818-VI. *Відомості Верховної Ради України*. 2011. №26. Ст.218.

167) Пасічник А.В. Поняття адміністративної правосуб'єктності юридичних осіб. Підприємництво, господарство і право. 2007. №9. С. 142-145.

168) Пашковська Т. Юридичні особи: публічне чи приватне право? *Юридична газета online*. 2016. 15 листопада. URL: <https://yur->

gazeta.com/publications/events/yuridichni-osobipublichne-chi-privatne-pravo--
.html

169) Педько Ю. С. Природа адміністративної юстиції як провідної форми судового захисту прав громадян у державному управлінні. *Правова держава*. 2005. Вип. 16. С. 366–376.

170) Педько Ю.С. Становлення та правове регулювання адміністративної юстиції в Україні : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.07 / НАН України; Інститут держави і права ім. В. М. Корецького. Київ, 2004. 230 с.

171) Петров В.В. Экологическое право России : учеб. / В. В. Петров. М. : БЕК, 1997. 557 с.

172) Питання Міністерства екології та природних ресурсів України : Указ Президента України від 29.05.2000 р. № 724 (із змінами від 25.04.2002 р. № 378). URL : <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/724/2000>

173) Питання Міністерства розвитку економіки, торгівлі та сільського господарства: Постанова Кабінету Міністрів України від від 20 серпня 2014 р. № 459. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/459-2014-п#Text>

174) Повідомлення про проведення консультацій з громадськістю щодо проекту Національного плану дій з охорони навколишнього природного середовища на 2020-2025 роки. URL: <https://mepr.gov.ua/news/35975.html>

175) Погорілко В.Ф. Основи конституційного ладу України / В. Ф. Погорілко; НАН України, Ін-т держави і права ім. В.М.Корецького. К.: Ін Юре, 1997. 39 с.

176) Політична партія зелених України. URL: <http://greenparty.ua>

177) Посібник за статтею 8 Конвенції про захист прав людини та основоположних свобод. 2018. №1. 83 с. URL: https://unba.org.ua/assets/uploads/1259d4263dac852ef056_file.pdf

178) Права человека: Учеб. для вузов / Под ред. Е.А. Лукашевой. М.: Норма-Инфра-М, 1999. 573 с.

179) Принцип верховенства права: проблеми теорії та практики: у двох книгах / за заг. ред. Ю. С. Шемшученка; ред. кол. Ю. С. Шемшученко (голова). Кн. 2. Київ: Конус-Ю, 2008. 314 с.

180) Про адміністративні послуги: Закон України від 6 вересня 2012 року № 5203-VI. Відомості Верховної Ради. 2013. № 32. Ст.409.

181) Про адміністративну процедуру: проєкт Закону України № 9456 від 28 грудня 2018 р. URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=65307

182) Про адміністративну процедуру: проєкт Закону України № 3475 від 14.05.2020 року. URL.: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=68834

183) Про благодійну діяльність та благодійні організації: Закон України 5 липня 2012 року № 5073-VI URL.: https://ips.ligazakon.net/document/view/T125073?ed=2016_10_06

184) Про внесення змін до Конституції України (щодо стратегічного курсу держави на набуття повноправного членства України в Європейському Союзі та в Організації Північноатлантичного договору): Закон України від 7 лютого 2019 р. № 2680-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2680-19>

185) Про внесення зміни до статті 17 Закону України «Про оцінку впливу на довкілля» щодо запобігання виникненню і поширенню коронавірусної хвороби (COVID-19): Закон України від 18.06.2020 № 733-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/733-20#Text>

186) Про Державне агентство земельних ресурсів України: Указ Президента України від 8 квітня 2011 року № 445/2011. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/445/2011#Text> (втратив чинність).

187) Про Державний контроль за використанням та охороною земель: Закон України від 19 червня 2003 року № 963-IV. *Відомості Верховної Ради України*. 2003. № 39. Ст.350.

188) Про Державну службу України з питань геодезії, картографії та кадастру: Постанова Кабінету Міністрів України від 14 січня 2015 р. № 15. *Офіційний вісник України*. 2015. № 7. Ст. 164.

189) Про доступ до публічної інформації: Закон України від 13 січня 2011 року № 2939-VI. *Відомості Верховної Ради України*. 2011. № 32. Ст. 314.

190) Про доступ до судових рішень : Закон України від 22.12.2005 р. № 3262-IV. *Відомості Верховної Ради України*. 2006. № 15. Ст. 128.

191) Про екологічну експертизу: Закон України від 09 лютого 1995 року. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/45/95-вр#Text>

192) Про громадянство України : Закон України від 18 січня 2001 року № 2235-III . *Відомості Верховної Ради України*. 2001. № 13. ст.65.

193) Про громадський контроль: проект Закон України № 2737-1 від 13 травня 2015 р. URL: <http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc34?id=&pf3511=9659&pf35401=18804>

194) Про Єдиний державний демографічний реєстр та документи, що підтверджують громадянство України, посвідчують особу чи її спеціальний статус: Закон України від 20 листопада 2012 року № 5492-VI. *Відомості Верховної Ради*. 2013 № 51, ст.716

195) Про забезпечення участі громадськості у формуванні та реалізації державної політики: Постанова Кабінету Міністрів України від 3 листопада 2010 р. № 996. *Офіційний вісник України*.2010. № 84. Ст. 2945

196) Про засади державної політики України в галузі прав людини : Постанова Верховної Ради України від 17 червня 1999 року №757-XIV. *Відомості Верховної Ради України*. 1999. № 35. Ст.303.

197) Про затвердження Положення про Державне агентство водних ресурсів України: Постанова Кабінету Міністрів України від 20 серпня 2014 р. № 393. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/393-2014-п#Text>

198) Про затвердження Положення про Державне агентство рибного господарства України: Постанова Кабінету Міністрів України від 30 вересня 2015 р. № 895. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/895-2015-п#Text>

199) Про затвердження Положення про Міністерство екології та природних ресурсів України : Постанова Кабінету Міністрів України від 21.01.2015 № 32. *Офіційний вісник України*. 2015. № 10. Ст. 266 (втратила чинність).

200) Про затвердження Порядку залучення громадськості до обговорення питань щодо прийняття рішень, які можуть впливати на довкілля: Постанова Кабінету Міністрів України від 29 червня 2011 р. № 771. *Офіційний вісник України*. 2011. № 55. Ст. 2210.

201) Про затвердження Порядку здійснення державного геологічного контролю: постанова Кабінету Міністрів України від 14 грудня 2011 року №1294. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1294-2011-п#Text> (втратив чинність).

202) Про затвердження Порядку проведення громадських слухань у процесі оцінки впливу на довкілля: Постанова Кабінету Міністрів України від 13 грудня 2017 р. № 989. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/989-2017-п#Text>

203) Про затвердження Порядку розроблення та затвердження нормативів граничнодопустимих викидів забруднюючих речовин із стаціонарних джерел: Постанова Кабінету Міністрів України від від 28 грудня 2001 р. № 1780

204) Про затвердження Положення про Державне агентство рибного господарства України: Постанова Кабінету Міністрів України від 30 вересня 2015 р. № 895. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/895-2015-п#Text>

205) Про затвердження Примірного положення про центр надання адміністративних послуг: Постанова Кабінету Міністрів України від 20 лютого 2013 р. № 118. *Офіційний вісник України*. 2013. № 16. Ст. 557.

206) Про захист тварин від жорстокого поводження: Закон України від 21 лютого 2006 року № 3447-IV. *Відомості Верховної Ради України*. 2006. № 27. Ст.230.

207) Про заходи щодо впровадження Концепції адміністративної реформи в Україні: Указ Президента України від 22 липня 1998 року № 810/98. *Офіційний вісник України*. 1999. № 21. Ст. 943.

208) Про звернення громадян: Закон України від 2 жовтня 1996 року № 393/96-ВР. *Відомості Верховної Ради України*. 1996. № 47. Ст.256.

209) Про зміни в структурі центральних органів виконавчої влади : Указ Президента України від 15.12.1999 р. (із наступними змінами). *Екологічне законодавство України* : у 4-х кн. / за заг. ред. та вступ. статтею акад. В. І. Андрейцева. Київ : Слово, 2007. Кн. 1. С. 224–228.

210) Про Кабінет Міністрів України : Закон України від 27.02.2014 р. № 794-VII. URL : <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/794-18>

211) Про місцеві державні адміністрації: Закон України від 9 квітня 1999 року № 586-XIV. *Відомості Верховної Ради України*. 1999. № 20-21. ст.19

212) Про місцеве самоврядування в Україні: Закон України від 28.11.2002 № 254-IV. *Відомості Верховної Ради України*. 2003. № 4. ст.31

213) Про національну безпеку України: Закон України від 21 червня 2018 р.№ 2469-VIII.*Відомості Верховної Ради*. 2018. № 31. Ст. 241.

214) Про національні меншини в Україні : Закон України від 25 червня 1992 року. *Відомості Верховної Ради України*.1992. № 36. ст.529.

215) Про основи національної безпеки України : Закон України від 19 червня 2003 року. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/964-15#Text> (втратив чинність).

216) Про основні засади державного нагляду (контролю) у сфері господарської діяльності: Закон України від 5 квітня 2007 року № 877-V. *Відомості Верховної Ради України*. 2007. № 29. Ст.389.

217) Про Основні засади (стратегію) державної екологічної політики України на період до 2030 року: Закон України від 28 лютого 2019 року № 2697-VIII. *Відомості Верховної Ради*. 2019. № 16. ст.70.

218) Про охорону атмосферного повітря: Закон України від 16 жовтня 1992 року № 2707-XII. *Відомості Верховної Ради України*. 1992. № 50. ст.678

219) Про охорону навколишнього природного середовища : Закон України від 25 червня 1991 р. № 41. Ст.546. URL: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/1264-12>.

220) Про охорону природи : Закон УРСР від 29.06.1960 р. *Відомості Верховної Ради Української РСР*. 1960. № 23. Ст. 175 (втратив чинність).

221) Про оцінку впливу на довкілля: Закон України від 23 травня 2017 року № 2059-VIII. *Відомості Верховної Ради*. 2017. № 29. ст.315.

222) Про положення про Державний комітет України по земельних ресурсах: Указ Президента України від 14 серпня 2000 року №970/2000. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/970/2000#Text> (втратив чинність).

223) Про порядок видачі дозволів на спеціальне використання природних ресурсів у межах територій та об'єктів природно-заповідного фонду і встановлення лімітів використання ресурсів загальнодержавного значення: Постанова Кабінету Міністрів України від 10 серпня 1992 року №459. URL: https://ips.ligazakon.net/document/view/KMP92459?ed=2017_10_25

224) Про Регламент Верховної Ради України: Закон України від 09.03.2010року № 1952-VI. *Відомості Верховної Ради України*. 2010. № 16-17. ст.134

225) Про регулювання містобудівної діяльності: Закон України від 17 лютого 2011 року № 3038-VI. *Відомості Верховної Ради України*. 2011, № 34. ст.343

226) Про стратегічну екологічну оцінку: Закон України від 20 березня 2018 року № 2354-VIII. *Відомості Верховної Ради*. 2018. № 16. ст.138

227) Про схвалення Концепції реформування системи державного нагляду (контролю) у сфері охорони навколишнього природного середовища: Розпорядження Кабінету Міністрів України від 31 травня 2017 р. № 616-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/616-2017-p#Text>

228) Про судоустрій і статус суддів: Закон України від 2 червня 2016 р. № 1402-VIII. *Відомості Верховної Ради*. 2016. № 31. Ст. 545. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1402-19>

229) Про тваринний світ: Закон України від 13 грудня 2001 року № 2894-III. *Відомості Верховної Ради України*. 2002. № 14. Ст.97.

230) Про утворення міжрегіональних територіальних органів Державної аудиторської служби: Постанова Кабінету Міністрів України від 6 квітня 2016 р. № 266. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/266-2016-p#n17>

231) Про Цілі сталого розвитку України на період до 2030 року : Указ Президента України № 722/2019 від 30 жовтня 2019 року. *Офіційний вісник Президента України*. 2019. № 21. Ст. 890.

232) Про Червону книгу України: Закон України від 7 лютого 2002 року № 3055-III. *Відомості Верховної Ради України*. 2002. № 30. Ст.20.

233) Проект Адміністративно-процедурного кодексу України: зареєстрований за № 11472 від 03.12.2012 р. URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=44893

234) Проект Закону про адміністративну процедуру № 3475 від 14.05.2020 URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=68834

235) Проект Національного плану дій з охорони навколишнього природного середовища на 2020-2025 рр. та європейська інтеграція України – чи є щось спільне? URL: <http://epl.org.ua/announces/proyekt-natsionalnogo-planu-dij-z-ohorony-navkolyshnogo-pryrodnogo-seredovyshha-na-2020-2025-roky-ta-yevropejska-integratsiya-ukrayiny-chy-ye-shhos-spilne/>

236) Публічна кадастрова карта України. URL: https://map.land.gov.ua/?cc=3461340.1719504707,6177585.367221659&z=6.5&l=kadastr&bl=ortho10k_all

237) Пушкіна О.В. Система прав і свобод людини та громадянина в Україні: теоретичні та практичні аспекти забезпечення. К.: Логос, 2006. 416 с.

238) Рабінович П.М. Основні права людини: поняття, класифікація, тенденції. *Український часопис прав людини*. 1995. №1. С.14-22.

239) Рабінович П.М. Проблеми юридичного забезпечення прав людини (загальнотеоретичний аспект). *Український часопис прав людини*. 1995. №2. С.18-24.

240) Рамкова конвенція з охорони та збалансованого розвитку Карпат. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/998_164#Text

241) Резолюція Генеральної Асамблеї ООН № 70/1 від 25 вересня 2015 року «Перетворення нашого світу. Порядок денний у сфері сталого розвитку на період до 2030 року». URL: <http://sdg.org.ua/ua/resources-2/344-2030-2015>

242) Реймерс Н. Ф. Природопользование : словарь-справочник. М. : Мысль, 1990. 637 с.

243) Рекомендації щодо змісту інформації, що оприлюднюється в рубриці «Консультації з громадськістю», відповідно порядку проведення консультацій з громадськістю з питань формування та реалізації державної політики, затвердженого Постановою Кабінету Міністрів УК. URL: https://minjust.gov.ua/m/str_50623

244) Реформа Державної екологічної інспекції. URL: <https://www.unian.ua/ecology/reforma-derzhekoinspektsiji-koli-i-yak-bude-provedena-11116364.html>

245) Рябченко О.П. Межі та джерела адміністративно –правового регулювання господарських відносин. *Часопис Київського університету*. 2011. № 2. С. 33-36.

246) Рябченко О.П. Новелізація категорій адміністративного права і процесу: окремі питання трансформації їх змісту. *Право України*. 2014. №3. С. 12-17.

247) Сабіров Р.Ф. Екологічна безпека як невід'ємна складова національної безпеки України. *Вісник Луганського державного університету внутрішніх справ імені Е.О. Дідоренка*. 2010. №1. С. 240-245.

248) Синявська О.Ю. Суб'єктивні публічні права приватної особи. *Право і безпека*. 2010. №2. С.52-55.

249) Скакун О. Ф. Теория государства и права (энциклопедический курс) : учебник / пер. с укр. Харьков : Эспада, 2007. 840 с.

250) Сорвачов О. В. Охорона прав на промислові зразки в Україні : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.03. Одеса, 2015. 18 с.

251) Спиноза Б. Политический трактат. Історія вчень про право і державу: хрестоматія для юрид. вищ. навч. закл. і ф-тів / авт.-уклад. Г.Г. Демиденко; за заг. ред. О.В. Петришина. 4-те вид., доп. і змін. Х.: Право, 2011. С. 199-215.

252) Справа №910/8122/17: Постанова Великої Палати Верховного Суду від 11 грудня 2018 року. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/81334132>

253) Справа №820/3552/17: Постанова Касаційного адміністративного суду у складі Верховного Суду від 18 жовтня 2018 року. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/77249100>

254) Справа № №826/2278/17: Постанова Касаційного адміністративного суду у складі Верховного Суду від 19 лютого 2019 року. URL: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/79997751>

255) Справа №806/1334/16: Постанова Касаційного адміністративного суду у складі Верховного Суду від 19 березня 2019 року. URL: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/80548526>

256) Справа №826/3969/16: Постанова Касаційного адміністративного суду у складі Верховного Суду від 03 липня 2019 року. URL: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/82819949>

257) Справа № 812/1408/16: Постанова Касаційного адміністративного суду у складі Верховного Суду від 11 жовтня 2019 року. URL: https://supreme.court.gov.ua/supreme/pro_sud/rishennya_sud_palat/sklad_palaty_9901_20481_19

258) Справа №420/5235/18: Постанова Касаційного адміністративного суду у складі Верховного Суду України від 27 жовтня 2020 року. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/92482605>

259) Справа Sdruženi Jihočeské Matky'. Співдружність матерів Південної Чехії проти Чеської Республіки. Рішення Європейського суду з прав людини щодо доступу до інформації 10 липня 2006 року № 19101/03 / За заг. редакцією Шевченко Т.С., Розкладай І.Є. К.: Москаленко О.М., 2014. 200 с.

260) Стан управління водними ресурсами. URL: <https://mepr.gov.ua/timeline/Ohorona-vod.html>

261) Степаненко К.В. Адміністративно-правові основи забезпечення прав і свобод громадян України за кордоном : монографія. Дніпропетровськ: ДДУВС, 2012. 136 с.

262) Стефанюк В. С. Правова обумовленість запровадження адміністративної юстиції в Україні: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.07. Київ, 2000. 185 с.

263) Стеценко С. Г. Адміністративне право України : навчальний посібник. К. : Атіка, 2007. 624 с.

264) Стеценко С. Г. Сутність адміністративного процесу: теоретичний погляд. *Право України*. 2011. № 4. С. 39–46.

265) Стороженко С.В. Адміністративно-правове забезпечення екологічних прав громадян: автореф. дис. ... канд. юрид. наук :12.00.07. Київ, 2011. 21 с.

266) Сущенко Д.В. Адміністративні процедури в Україні та країнах Європи: порівняльно-правовий аспект: автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.07. Запоріжжя: ЗНУ, 2018. 22 с.

267) Талапина Э. В., Тихомиров Ю. А. Административные процедуры и право. *Журнал российского права*. 2002. № 4. С. 3–13.

268) Теорія держави і права: навч. посіб. / А.Ю. Олійник, С.Д. Гусарев, О.Л. Слюсаренко; Національна академія внутрішніх справ України. К.: Юрінком Інтер, 2001.

269) Тимошук В. П. Адміністративні акти: процедура прийняття та припинення : монографія. Київ : Конус-Ю, 2010. 296 с.

270) Увага, громадське обговорення проекту Національного плану дій з охорони навколишнього природного середовища на 2020-2025 роки. Офіційний інтернет-ресурс «Асоціація «Енергоефективні ресурси України»». URL: <https://enefcities.org.ua/novyny/uvaga-gromadske-obgovorennya-proektu-natsionalnogo-planu-diy-z-ohorony-navkolyshnogo-pryrodnogo-seredovyscha-na-2020-2025-roky/>

271) Угода про асоціацію між Україною та Європейським Союзом. База даних «Законодавство України». URL:http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/984_011

272) Улютіна О.А. Міжнародні правові стандарти у сфері охорони навколишнього середовища та природокористування. *Науковий вісник Національного університету біоресурсів і природокористування України*. 2014. Вип. 197. ч. 2. С. 118-123.

273) Федосенко В. А. Субъективные права у публичной сфере: дис. . канд. юрид. наук: 12. 00. 01. Москва, 2007. 28 с.

274) Фрицький О.Ф. Конституційне право України: підручник. К.: Юрінком Інтер, 2002. 536 с.

275) Фуглевич К.А. Правовий статус центру надання адміністративних послуг. Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія: Юриспруденція. 2013. Випуск 6-1. Том 1. С. 214-216.

276) Цивільний кодекс України : Закон України від 16 січня 2003 року № 435-IV . *Відомості Верховної Ради України*. 2003. №№ 40-44. ст.356

277) Червона книга України. URL: <https://mepr.gov.ua/news/32529.html>

278) Шарая А.А. Класифікація принципів адміністративно-процедурного права. *Jurnalul juridic național: teorie și practică*. 2019. № 6 (40). С. 81-86.

279) Шарая А.А. Принципи адміністративно-процедурного права: питання права теорії та практики: дис. ... д-ра юрид. наук:12.00.07. Запоріжжя, 2020. 460 с.

280) Шаргородский М.Д. Наказание, его цели и эффективность. Ленинград: ЛГУ, 1973. 160 с. Наказание, его цели и эффективность / М. Д. Шаргородский ; Ленинградский гос. ун-т им. А. А. Жданова. Ленинград : ЛГУ, 1973. 160 с.

281) Шахов В. С. Екологічні інтереси і права людини. Правова держава Україна: проблеми, перспективи розвитку : короткі тези допов. та наук. повідом. республ. наук.-практ. конфер., 9-11 листоп. 1995 р. Х. : Нац. юрид. акад. України ім. Я. Мудрого, 1995. С. 214-215.

282) Шевчук П.І. Порівняльна соціальна політика у країнах Європейського Союзу. Модуль. Л. : ЛРІДУ НАДУ, 2009. 172 с.

283) Шемшученко Ю. С., Погорілко В. Ф. Адміністративно-правова охорона природи Української РСР. Київ : Наук. думка, 1973. 128 с.

284) Шемшученко Ю.С. Правовые проблемы экологии. К.: Наук. думка, 1989. 231 с.

285) Шепель М.А. Адміністративні спори у сфері захисту права людини на безпечне довкілля: дис. . канд. юрид. наук: 12.00.07. Запоріжжя, 2020. 233 с.

286) Шерстобоев О. Н. Теория интересов в административно-правовом измерении. *Российский юридический журнал*. 2014. № 3. С. 99–108.

²⁸⁷⁾ Шершеневич Г. С. Общая теория права : Учебное пособие [по изданию 1910 - 1912 г. г.]. М, 1995. Т. 2. 362 с.

288) Школик А. М. Адміністративно-процедурне право: ідея та реалізація. *Lex Portus: наук. журнал Одеської юрид. академії*. 2017. № 5 (7). С. 30–40.

289) Шульга Є.В. Особливості правосуб'єктності осіб в адміністративно-деліктних правовідносинах. *Міжнародний науковий журнал «Інтернаука»*. Юридичні науки. 2017. №3. С. 44-49.

290) Явич Л.С. Общая теория права. Ленинград : Изд-во Ленинград. ун-та, 1976. 288 с.

291) Яковлев Є.О. Критичні зміни екологічного стану надр Донбасу. URL: http://ukrdgri.gov.ua/wp-content/uploads/2017/10/mru_03_2017_09.pdf

292) Advisory Opinion OC-23/17 on Environment and Human Rights of 15 November 2017. *Inter-American Court of Human Rights*. URL: http://www.corteidh.or.cr/docs/opiniones/seriea_23_esp.pdf

293) Barlit A.Yu. Subjective public rights in the system of personal rights. *Visegrad Journal on Human Rights*. 2020. № 3. Т. 1. С. 19-25.

294) Bastid S. Droit international public. Paris, 1966. 600 p.

295) Brown C. Universal Human Rights: A Critique. Human Rights in Global Politics, T. Dunn and N. Wheeler (eds.). Cambridge : Cambridge University Press, 1999.

296) Dikhtievsky V.P. Information on the use of natural resources as a component of the right of access to public information. *Visegrad Journal on Human Rights*. 2020. № 2. P. 104-110.

297) Greve M. S. The Non-Reformation of Administrative Law: Standing to Sue and Public Interest Litigation in West German Environmental Law. *Cornell International Law Journal*. 1989. Vol. 22. P. 197–244.

298) Hladii O. V., Leheza Y. O. Administrative and legal regime of the using and protection of technological fields : monograph. Riga : Izdevnieciba «Baltija Publishing», 2017. 188 p.

299) Kuchai O., Andriushchenko K., Rudyk V., Riabchenko O., Kachynska M., Marynenko N., Shergina L., Kovtun V., Tepliuk M., Zhemba A. Processes of managing information infrastructure of a digital enterprise in the framework of the «Industry 4.0» concept. Eastern- European Journal of Enterprise Technologies. 2019. №1/3 (97). C. 60-73.

300) Land and Tax Appeal Courts. URL: http://www.courts.state.hi.us/courts/landtax/land_and_tax_appeal_courts.html#content

301) Leheza Yu. Surilova O. (2019). Legal regulation of the application of economic mechanisms for ensuring the rational use of natural resources: the experience of foreign countries. Baltic Journal of Economic Studies. Vol. 5 (3). P. 99-103. Doi:10.30525/2256-0742/2019-5-3-99-103

302) Rawls J. A Theory of Justice. Oxford : Oxford University Press, 1971.

303) White Papers. Official website Euroglossary 2006. URL: http://europa.dovidka.com.ua/b.html#_Toc90362090

ДОДАТКИ

Додаток А

**СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ
ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ:**

- 1) Барліт А.Ю. Суб'єктивні публічні права як складова адміністративно-правового статусу приватної особи. *Вісник Запорізького національного університету. Серія Юридичні науки*. 2020. №3. С. 70–77.
- 2) Barlit A.Yu. Subjective public rights in the system of personal rights. *Visegrad Journal on Human Rights*. 2020. № 3. P. 1. P. 19–25.
- 3) Барліт А.Ю. Поняття та зміст суб'єктивних публічних екологічних прав. *Юридичний бюлетень*. 2020. № 13. С. 93–100.
- 4) Барліт А.Ю. Адміністративно-правові засади реалізації суб'єктивних публічних екологічних прав. *Юридичний бюлетень*. 2020. № 14. С. 145–152.
- 5) Барліт А.Ю. Система органів забезпечення реалізації суб'єктивних публічних екологічних прав. *Юридичний вісник*. 2020. № 6. С.95–100.
- 6) Барліт А.Ю. Правова природа суб'єктивних публічних екологічних прав. *Новітні тенденції розвитку адміністративного права як науки, навчальної дисципліни та галузі права* : матеріали міжнародної науково-практичної конференції, м. Харків, 23 вересня 2020 р. Одеса : Видавничий дім «Гельветика», 2020. С. 9–11.
- 7) Барліт А.Ю. Міжнародний та зарубіжний досвід нормативного регулювання суб'єктивних публічних екологічних прав. *Правова освіта та правова наука в умовах сучасних трансформаційних процесів* : матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції, м. Запоріжжя, 20 листопада 2020 року / за заг. ред. Т.О. Коломоєць. Запоріжжя : ЗНУ, 2020. С. 61–62.

Порівняльна таблиця до проекту Закону України «Про оптимізацію механізму забезпечення реалізації та захисту суб'єктивних публічних екологічних прав особи»

Чинна редакція	Пропоновані зміни	Нова редакція
Кодекс адміністративного судочинства України (Відомості Верховної Ради України. 2005. № 35-36, № 37. Ст.446)		
<p>Норма відсутня</p>	<p>Доповнити статтею 46-1 «Множинність сторін у публічно-правовому позові» такого змісту: <i>«З метою забезпечення належного рівня виконання рішення суду адміністративний позов може бути пред'явлений декількома позивачами чи до декількох відповідачів. Підставами для виникнення процесуальної співучасті у публічно-правовому спорі є:</i> <i>1) здійснення публічно-владних управлінських функцій у спірних відносинах декількома суб'єктами владних повноважень;</i> <i>2) предметом</i></p>	<p>Стаття 46-1. Множинність сторін у публічно-правовому позові. З метою забезпечення належного рівня виконання рішення суду адміністративний позов може бути пред'явлений декількома позивачами чи до декількох відповідачів. Підставами для виникнення процесуальної співучасті у публічно-правовому спорі є: 3) здійснення публічно-владних управлінських функцій у спірних відносинах декількома суб'єктами владних повноважень; 4) предметом позовних вимог є захист публічного інтересу, що пов'язується із забезпеченням реалізації однорідних прав та обов'язків; спільність підстави</p>

	<p><i>позовних вимог є захист публічного інтересу, що пов'язується із забезпеченням реалізації однорідних прав та обов'язків; спільність підстави виникнення прав та обов'язків декількох позивачів або відповідачів».</i></p>	<p>виникнення прав та обов'язків декількох позивачів або відповідачів.</p>
<p>Кодекс України про адміністративні правопорушення (Відомості Верховної Ради Української РСР. 1984, додаток до № 51, ст.1122)</p>		
<p>Стаття 91⁻⁵. Порушення вимог законодавства у сфері оцінки впливу на довкілля Надання завідомо неправдивих чи неповних відомостей про вплив на довкілля планованої діяльності, порушення встановлених законодавством вимог щодо здійснення оцінки впливу на довкілля, у тому числі порядку інформування громадськості та порядку проведення громадського обговорення і врахування його результатів, - тягнуть за собою накладення штрафу на посадових осіб, громадян - суб'єктів підприємницької</p>	<p>Доповнити статтю 91-5 частиною третьою такого змісту: <i>«неврахування у встановленому порядку результатів оцінки впливу на довкілля при прийнятті рішення про провадження планованої діяльності, - тягнуть за собою накладення штрафу на посадових осіб від трьохсот до п'ятисот неоподатковуваних мінімумів доходів громадян».</i></p>	<p>Стаття 91⁻⁵. Порушення вимог законодавства у сфері оцінки впливу на довкілля Надання завідомо неправдивих чи неповних відомостей про вплив на довкілля планованої діяльності, порушення встановлених законодавством вимог щодо здійснення оцінки впливу на довкілля, у тому числі порядку інформування громадськості та порядку проведення громадського обговорення і врахування його результатів, - тягнуть за собою накладення штрафу на посадових осіб, громадян - суб'єктів підприємницької</p>

<p>діяльності від п'ятдесяти до двохсот неоподатковуваних мінімумів доходів громадян.</p> <p>Недотримання під час провадження господарської діяльності, експлуатації об'єктів, інших втручань у природне середовище і ландшафти, у тому числі з видобуванням ресурсів корисних копалин, використанням техногенних родовищ корисних копалин, екологічних умов, передбачених у висновку з оцінки впливу на довкілля, рішенні про провадження планованої діяльності та проектах будівництва, розширення, перепрофілювання, ліквідації (демонтажу) об'єктів, інших втручань у природне середовище і ландшафти, у тому числі з видобуванням корисних копалин, використанням техногенних родовищ корисних копалин, а також змін у цій діяльності або подовження строків її провадження - до</p>		<p>діяльності від п'ятдесяти до двохсот неоподатковуваних мінімумів доходів громадян.</p> <p>Недотримання під час провадження господарської діяльності, експлуатації об'єктів, інших втручань у природне середовище і ландшафти, у тому числі з видобуванням ресурсів корисних копалин, використанням техногенних родовищ корисних копалин, екологічних умов, передбачених у висновку з оцінки впливу на довкілля, рішенні про провадження планованої діяльності та проектах будівництва, розширення, перепрофілювання, ліквідації (демонтажу) об'єктів, інших втручань у природне середовище і ландшафти, у тому числі з видобуванням корисних копалин, використанням техногенних родовищ корисних копалин, а також змін у цій діяльності або подовження строків її провадження - до</p>
---	--	---

<p>моменту забезпечення виконання таких екологічних умов -</p> <p>тягне за собою накладення штрафу на посадових осіб, громадян - суб'єктів підприємницької діяльності від двохсот до п'ятисот неоподатковуваних мінімумів доходів громадян.</p>		<p>моменту забезпечення виконання таких екологічних умов -</p> <p>тягне за собою накладення штрафу на посадових осіб, громадян - суб'єктів підприємницької діяльності від двохсот до п'ятисот неоподатковуваних мінімумів доходів громадян;</p> <p><i>Неврахування у встановленому порядку результатів оцінки впливу на довкілля при прийнятті рішення про провадження планованої діяльності,</i></p> <p>-</p> <p><i>тягнуть за собою накладення штрафу на посадових осіб від трьохсот до п'ятисот неоподатковуваних мінімумів доходів громадян».</i></p>
<p align="center">Закон України «Про доступ до публічної інформації» від 13 січня 2011 року № 2939-VI (Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2011, № 32, ст. 314)</p>		
<p>Стаття 14. Обов'язки розпорядників інформації</p> <p>1. Розпорядники інформації зобов'язані:</p> <p>1) оприлюднювати інформацію, передбачену цим та</p>	<p>Доповнити статтю 14 частиною другою наступного змісту:</p> <p><i>«Інформація про здійснення функції державного нагляду (контролю) у сфері господарської</i></p>	<p>Стаття 14. Обов'язки розпорядників інформації</p> <p>1. Розпорядники інформації зобов'язані:</p> <p>1) оприлюднювати інформацію, передбачену цим та</p>

<p>іншими законами;</p> <p>2) систематично вести облік документів, що знаходяться в їхньому володінні;</p> <p>3) вести облік запитів на інформацію;</p> <p>4) визначати спеціальні місця для роботи запитувачів з документами чи їх копіями, а також надавати право запитувачам робити виписки з них, фотографувати, копіювати, сканувати їх, записувати на будь-які носії інформації тощо;</p> <p>5) мати спеціальні структурні підрозділи або призначати відповідальних осіб для забезпечення доступу запитувачів до інформації та оприлюднення інформації;</p> <p>6) надавати та оприлюднювати достовірну, точну та повну інформацію, а також у разі потреби перевіряти правильність та об'єктивність наданої інформації і оновлювати оприлюднену</p>	<p><i>діяльності, пов'язаної із забрудненням довкілля, погіршенням їх стану та якості відноситься до категорії публічної інформації, та підлягає оприлюдненню на офіційних інтернет-ресурсах центральних органів виконавчої влади у сфері охорони навколишнього природного середовища».</i></p>	<p>іншими законами;</p> <p>2) систематично вести облік документів, що знаходяться в їхньому володінні;</p> <p>3) вести облік запитів на інформацію;</p> <p>4) визначати спеціальні місця для роботи запитувачів з документами чи їх копіями, а також надавати право запитувачам робити виписки з них, фотографувати, копіювати, сканувати їх, записувати на будь-які носії інформації тощо;</p> <p>5) мати спеціальні структурні підрозділи або призначати відповідальних осіб для забезпечення доступу запитувачів до інформації та оприлюднення інформації;</p> <p>6) надавати та оприлюднювати достовірну, точну та повну інформацію, а також у разі потреби перевіряти правильність та об'єктивність наданої інформації і оновлювати оприлюднену</p>
--	---	--

інформацію.		інформацію. <i>2. Інформація про здійснення функції державного нагляду (контролю) у сфері господарської діяльності, пов'язаної із забрудненням довкілля, погіршенням їх стану та якості відноситься до категорії публічної інформації, та підлягає оприлюдненню на офіційних інтернет-ресурсах центральних органів виконавчої влади у сфері охорони навколишнього природного середовища.</i>
Закон України «Про основні засади державного нагляду (контролю) у сфері господарської діяльності» від 5 квітня 2007 року № 877-V (Відомості Верховної Ради України. 2007. № 29. Ст.389)		
<p>Стаття 7. Розпорядчі документи органів державного нагляду (контролю)</p> <p>1. Для здійснення планового або позапланового заходу орган державного нагляду (контролю) видає наказ (рішення, розпорядження), який має містити найменування суб'єкта господарювання, щодо якого буде здійснюватися захід, та</p>	<p>Статтю 7 доповнити частиною наступним положенням: <i>12. Результати здійснених планових та позапланових перевірок мають бути розміщені на офіційному інтернет-сайті суб'єкта владних повноважень, правомочного на проведення контролюно-</i></p>	<p>Стаття 7. Розпорядчі документи органів державного нагляду (контролю)</p> <p>1. Для здійснення планового або позапланового заходу орган державного нагляду (контролю) видає наказ (рішення, розпорядження), який має містити найменування суб'єкта господарювання, щодо якого буде здійснюватися захід, та</p>

<p>предмет перевірки.</p> <p>2. На підставі наказу (рішення, розпорядження) оформляється посвідчення (направлення) на проведення заходу державного нагляду (контролю), яке підписується керівником органу державного нагляду (контролю) (головою державного колегіального органу) або його заступником (членом державного колегіального органу) із зазначенням прізвища, ім'я та по батькові і засвідчується печаткою.</p> <p>3. У посвідченні (направленні) на проведення заходу зазначаються:</p> <p>найменування органу державного нагляду (контролю), що здійснює захід;</p> <p>найменування суб'єкта господарювання та/або його відокремленого підрозділу або прізвище, ім'я та по батькові фізичної особи - підприємця, щодо діяльності яких здійснюється захід;</p>	<p><i>наглядного заходу у сфері використання природних ресурсів, забруднення навколишнього природного середовища впродовж п'яти календарних днів після вручення експертного висновку суб'єкту господарювання</i></p>	<p>предмет перевірки.</p> <p>2. На підставі наказу (рішення, розпорядження) оформляється посвідчення (направлення) на проведення заходу державного нагляду (контролю), яке підписується керівником органу державного нагляду (контролю) (головою державного колегіального органу) або його заступником (членом державного колегіального органу) із зазначенням прізвища, ім'я та по батькові і засвідчується печаткою.</p> <p>3. У посвідченні (направленні) на проведення заходу зазначаються:</p> <p>найменування органу державного нагляду (контролю), що здійснює захід;</p> <p>найменування суб'єкта господарювання та/або його відокремленого підрозділу або прізвище, ім'я та по батькові фізичної особи - підприємця, щодо діяльності яких здійснюється захід;</p>
--	--	--

<p>місцезнаходження суб'єкта господарювання та/або його відокремленого підрозділу, щодо діяльності яких здійснюється захід;</p> <p>номер і дата наказу (рішення, розпорядження), на виконання якого здійснюється захід;</p> <p>перелік посадових осіб, які беруть участь у здійсненні заходу, із зазначенням їх посади, прізвища, ім'я та по батькові;</p> <p>дата початку та дата закінчення заходу;</p> <p>тип заходу (плановий або позаплановий);</p> <p>форма заходу (перевірка, ревізія, обстеження, огляд, інспектування тощо);</p> <p>підстави для здійснення заходу;</p> <p>предмет здійснення заходу;</p> <p>інформація про здійснення попереднього заходу (тип заходу і строк його здійснення).</p> <p>4. Посвідчення (направлення) є чинним лише протягом зазначеного в ньому</p>		<p>місцезнаходження суб'єкта господарювання та/або його відокремленого підрозділу, щодо діяльності яких здійснюється захід;</p> <p>номер і дата наказу (рішення, розпорядження), на виконання якого здійснюється захід;</p> <p>перелік посадових осіб, які беруть участь у здійсненні заходу, із зазначенням їх посади, прізвища, ім'я та по батькові;</p> <p>дата початку та дата закінчення заходу;</p> <p>тип заходу (плановий або позаплановий);</p> <p>форма заходу (перевірка, ревізія, обстеження, огляд, інспектування тощо);</p> <p>підстави для здійснення заходу;</p> <p>предмет здійснення заходу;</p> <p>інформація про здійснення попереднього заходу (тип заходу і строк його здійснення).</p> <p>4. Посвідчення (направлення) є чинним лише протягом зазначеного в ньому</p>
--	--	--

<p>строку здійснення заходу.</p> <p>5. Перед початком здійснення заходу посадові особи органу державного нагляду (контролю) зобов'язані пред'явити керівнику суб'єкта господарювання - юридичної особи, її відокремленого підрозділу або уповноваженій ним особі (фізичній особі - підприємцю або уповноваженій ним особі) посвідчення (направлення) та службове посвідчення, що засвідчує посадову особу органу державного нагляду (контролю), і надати суб'єкту господарювання копію посвідчення (направлення).</p> <p>Посадова особа органу державного нагляду (контролю) без посвідчення (направлення) на здійснення заходу та службового посвідчення не має права здійснювати державний нагляд (контроль) суб'єкта господарювання.</p> <p>Суб'єкт господарювання має право не допускати</p>		<p>строку здійснення заходу.</p> <p>5. Перед початком здійснення заходу посадові особи органу державного нагляду (контролю) зобов'язані пред'явити керівнику суб'єкта господарювання - юридичної особи, її відокремленого підрозділу або уповноваженій ним особі (фізичній особі - підприємцю або уповноваженій ним особі) посвідчення (направлення) та службове посвідчення, що засвідчує посадову особу органу державного нагляду (контролю), і надати суб'єкту господарювання копію посвідчення (направлення).</p> <p>Посадова особа органу державного нагляду (контролю) без посвідчення (направлення) на здійснення заходу та службового посвідчення не має права здійснювати державний нагляд (контроль) суб'єкта господарювання.</p> <p>Суб'єкт господарювання має право не допускати</p>
--	--	--

<p>посадових осіб органу державного нагляду (контролю) до здійснення заходу, якщо вони не пред'явили документів, передбачених цією статтею.</p> <p>6. За результатами здійснення планового або позапланового заходу посадова особа органу державного нагляду (контролю) складає акт, який повинен містити такі відомості:</p> <p>дату складення акта;</p> <p>тип заходу (плановий або позаплановий);</p> <p>форма заходу (перевірка, ревізія, обстеження, огляд тощо);</p> <p>предмет державного нагляду (контролю);</p> <p>найменування органу державного нагляду (контролю), а також посаду, прізвище, ім'я та по батькові посадової особи, яка здійснила захід;</p> <p>найменування юридичної особи або прізвище, ім'я та по батькові фізичної</p>		<p>посадових осіб органу державного нагляду (контролю) до здійснення заходу, якщо вони не пред'явили документів, передбачених цією статтею.</p> <p>6. За результатами здійснення планового або позапланового заходу посадова особа органу державного нагляду (контролю) складає акт, який повинен містити такі відомості:</p> <p>дату складення акта;</p> <p>тип заходу (плановий або позаплановий);</p> <p>форма заходу (перевірка, ревізія, обстеження, огляд тощо);</p> <p>предмет державного нагляду (контролю);</p> <p>найменування органу державного нагляду (контролю), а також посаду, прізвище, ім'я та по батькові посадової особи, яка здійснила захід;</p> <p>найменування юридичної особи або прізвище, ім'я та по батькові фізичної</p>
---	--	---

<p>особи - підприємця, щодо діяльності яких здійснювався захід.</p> <p>Посадова особа органу державного нагляду (контролю) зазначає в акті стан виконання вимог законодавства суб'єктом господарювання, а в разі невиконання - детальний опис виявленого порушення з посиланням на відповідну вимогу законодавства.</p> <p>В останній день перевірки два примірники акта підписуються посадовими особами органу державного нагляду (контролю), які здійснювали захід, та суб'єктом господарювання або уповноваженою ним особою, якщо інше не передбачено законом.</p> <p>Якщо суб'єкт господарювання не погоджується з актом, він підписує акт із зауваженнями.</p> <p>Зауваження суб'єкта господарювання щодо здійснення державного нагляду (контролю) є невід'ємною частиною акта органу</p>		<p>особи - підприємця, щодо діяльності яких здійснювався захід.</p> <p>Посадова особа органу державного нагляду (контролю) зазначає в акті стан виконання вимог законодавства суб'єктом господарювання, а в разі невиконання - детальний опис виявленого порушення з посиланням на відповідну вимогу законодавства.</p> <p>В останній день перевірки два примірники акта підписуються посадовими особами органу державного нагляду (контролю), які здійснювали захід, та суб'єктом господарювання або уповноваженою ним особою, якщо інше не передбачено законом.</p> <p>Якщо суб'єкт господарювання не погоджується з актом, він підписує акт із зауваженнями.</p> <p>Зауваження суб'єкта господарювання щодо здійснення державного нагляду (контролю) є невід'ємною частиною акта органу</p>
--	--	--

<p>державного нагляду (контролю).</p> <p>У разі відмови суб'єкта господарювання підписати акт посадова особа органу державного нагляду (контролю) вносить до такого акта відповідний запис.</p> <p>Один примірник акта вручається керівнику чи уповноваженій особі суб'єкта господарювання - юридичної особи, її відокремленого підрозділу, фізичній особі - підприємцю або уповноваженій ним особі в останній день заходу державного нагляду (контролю), а другий зберігається в органі державного нагляду (контролю).</p> <p>7. На підставі акта, складеного за результатами здійснення заходу, в ході якого виявлено порушення вимог законодавства, орган державного нагляду (контролю) за наявності підстав для повного або часткового зупинення виробництва (виготовлення), реалізації продукції,</p>		<p>державного нагляду (контролю).</p> <p>У разі відмови суб'єкта господарювання підписати акт посадова особа органу державного нагляду (контролю) вносить до такого акта відповідний запис.</p> <p>Один примірник акта вручається керівнику чи уповноваженій особі суб'єкта господарювання - юридичної особи, її відокремленого підрозділу, фізичній особі - підприємцю або уповноваженій ним особі в останній день заходу державного нагляду (контролю), а другий зберігається в органі державного нагляду (контролю).</p> <p>7. На підставі акта, складеного за результатами здійснення заходу, в ході якого виявлено порушення вимог законодавства, орган державного нагляду (контролю) за наявності підстав для повного або часткового зупинення виробництва (виготовлення), реалізації продукції,</p>
--	--	--

<p>виконання робіт, надання послуг звертається у порядку та строки, встановлені законом, з відповідним позовом до адміністративного суду. У разі необхідності вжиття інших заходів реагування орган державного нагляду (контролю) протягом п'яти робочих днів з дня завершення здійснення заходу державного нагляду (контролю) складає припис, розпорядження, інший розпорядчий документ щодо усунення порушень, виявлених під час здійснення заходу.</p> <p>8. Припис - обов'язкова для виконання у визначені строки письмова вимога посадової особи органу державного нагляду (контролю) суб'єкту господарювання щодо усунення порушень вимог законодавства. <u>Припис</u> не передбачає застосування санкцій щодо суб'єкта господарювання. Припис видається та підписується посадовою особою</p>		<p>виконання робіт, надання послуг звертається у порядку та строки, встановлені законом, з відповідним позовом до адміністративного суду. У разі необхідності вжиття інших заходів реагування орган державного нагляду (контролю) протягом п'яти робочих днів з дня завершення здійснення заходу державного нагляду (контролю) складає припис, розпорядження, інший розпорядчий документ щодо усунення порушень, виявлених під час здійснення заходу.</p> <p>8. Припис - обов'язкова для виконання у визначені строки письмова вимога посадової особи органу державного нагляду (контролю) суб'єкту господарювання щодо усунення порушень вимог законодавства. <u>Припис</u> не передбачає застосування санкцій щодо суб'єкта господарювання. Припис видається та підписується посадовою особою</p>
---	--	---

<p>органу державного нагляду (контролю), яка здійснювала перевірку.</p> <p>9. Розпорядження або інший розпорядчий документ органу державного нагляду (контролю) - обов'язкове для виконання письмове рішення органу державного нагляду (контролю) щодо усунення виявлених порушень у визначені строки. Розпорядження видається та підписується керівником органу державного нагляду (контролю) (головою державного колегіального органу) або його заступником (членом державного колегіального органу).</p> <p>Розпорядження може передбачати застосування до суб'єкта господарювання санкцій, передбачених законом.</p> <p>Розпорядчий документ органу державного нагляду (контролю) щодо усунення порушень, виявлених під час здійснення заходу, повинен містити такі</p>		<p>органу державного нагляду (контролю), яка здійснювала перевірку.</p> <p>9. Розпорядження або інший розпорядчий документ органу державного нагляду (контролю) - обов'язкове для виконання письмове рішення органу державного нагляду (контролю) щодо усунення виявлених порушень у визначені строки. Розпорядження видається та підписується керівником органу державного нагляду (контролю) (головою державного колегіального органу) або його заступником (членом державного колегіального органу).</p> <p>Розпорядження може передбачати застосування до суб'єкта господарювання санкцій, передбачених законом.</p> <p>Розпорядчий документ органу державного нагляду (контролю) щодо усунення порушень, виявлених під час здійснення заходу, повинен містити такі</p>
---	--	---

<p>відомості:</p> <p>дату складення;</p> <p>тип заходу (плановий чи позаплановий);</p> <p>форма заходу (перевірка, ревізія, обстеження, огляд тощо);</p> <p>термін усунення порушень;</p> <p>посилання на акт, у якому були зазначені виявлені під час заходу державного нагляду (контролю) порушення;</p> <p>найменування органу державного нагляду (контролю), а також посаду, прізвище, ім'я та по батькові посадової особи, яка здійснила захід;</p> <p>найменування та місцезнаходження суб'єкта господарювання, а також прізвище, ім'я та по батькові його керівника чи уповноваженої ним особи або прізвище, ім'я та по батькові фізичної особи - підприємця, щодо діяльності яких здійснювався захід;</p> <p>прізвище, ім'я та по</p>		<p>відомості:</p> <p>дату складення;</p> <p>тип заходу (плановий чи позаплановий);</p> <p>форма заходу (перевірка, ревізія, обстеження, огляд тощо);</p> <p>термін усунення порушень;</p> <p>посилання на акт, у якому були зазначені виявлені під час заходу державного нагляду (контролю) порушення;</p> <p>найменування органу державного нагляду (контролю), а також посаду, прізвище, ім'я та по батькові посадової особи, яка здійснила захід;</p> <p>найменування та місцезнаходження суб'єкта господарювання, а також прізвище, ім'я та по батькові його керівника чи уповноваженої ним особи або прізвище, ім'я та по батькові фізичної особи - підприємця, щодо діяльності яких здійснювався захід;</p> <p>прізвище, ім'я та по</p>
---	--	---

батькові інших осіб, які взяли участь у здійсненні заходу.

Розпорядчий документ органу державного нагляду (контролю) щодо усунення порушень складається у двох примірниках: один примірник не пізніше п'яти робочих днів з дня складення акта надається суб'єкту господарювання чи уповноваженій ним особі для виконання, а другий примірник з підписом суб'єкта господарювання або уповноваженої ним особи щодо погоджених термінів усунення порушень вимог законодавства залишається в органі державного нагляду (контролю).

У разі відмови суб'єкта господарювання або уповноваженої ним особи від отримання розпорядчого документа щодо усунення порушень вимог законодавства він направляється рекомендованим листом або у випадках, передбачених законом, - за допомогою електронного кабінету

батькові інших осіб, які взяли участь у здійсненні заходу.

Розпорядчий документ органу державного нагляду (контролю) щодо усунення порушень складається у двох примірниках: один примірник не пізніше п'яти робочих днів з дня складення акта надається суб'єкту господарювання чи уповноваженій ним особі для виконання, а другий примірник з підписом суб'єкта господарювання або уповноваженої ним особи щодо погоджених термінів усунення порушень вимог законодавства залишається в органі державного нагляду (контролю).

У разі відмови суб'єкта господарювання або уповноваженої ним особи від отримання розпорядчого документа щодо усунення порушень вимог законодавства він направляється рекомендованим листом або у випадках, передбачених законом, - за допомогою електронного кабінету

<p>або іншої інформаційної системи, користувачами якої є відповідний орган державного нагляду (контролю) та суб'єкт господарювання, який ним перевірявся, а на копії розпорядчого документа, який залишається в органі державного нагляду (контролю), проставляються відповідний вихідний номер і дата направлення.</p> <p>Розпорядчі документи щодо усунення порушень вимог законодавства можуть бути оскаржені до відповідного центрального органу виконавчої влади або суду в установленому законом порядку.</p> <p>10. Усі розпорядчі документи, що приймаються під час здійснення кожного окремого заходу державного нагляду (контролю), формуються в єдину справу в <u>порядку</u>, встановленому центральним органом виконавчої влади, що забезпечує формування державної політики у сфері нагляду</p>		<p>або іншої інформаційної системи, користувачами якої є відповідний орган державного нагляду (контролю) та суб'єкт господарювання, який ним перевірявся, а на копії розпорядчого документа, який залишається в органі державного нагляду (контролю), проставляються відповідний вихідний номер і дата направлення.</p> <p>Розпорядчі документи щодо усунення порушень вимог законодавства можуть бути оскаржені до відповідного центрального органу виконавчої влади або суду в установленому законом порядку.</p> <p>10. Усі розпорядчі документи, що приймаються під час здійснення кожного окремого заходу державного нагляду (контролю), формуються в єдину справу в <u>порядку</u>, встановленому центральним органом виконавчої влади, що забезпечує формування державної політики у сфері нагляду</p>
---	--	---

<p>(контролю) у сфері господарської діяльності.</p> <p>11. У разі виконання в повному обсязі та у встановлений строк припису, розпорядження, рішення, іншого розпорядчого документа про усунення порушень, виявлених під час здійснення заходу нагляду (контролю), фінансові та адміністративні санкції, заходи реагування до суб'єкта господарювання, його посадових осіб не застосовуються.</p>		<p>(контролю) у сфері господарської діяльності.</p> <p>11. У разі виконання в повному обсязі та у встановлений строк припису, розпорядження, рішення, іншого розпорядчого документа про усунення порушень, виявлених під час здійснення заходу нагляду (контролю), фінансові та адміністративні санкції, заходи реагування до суб'єкта господарювання, його посадових осіб не застосовуються.</p> <p>12. <i>Результати здійснених планових та позапланових перевірок мають бути розміщені на офіційному інтернет-сайті суб'єкта владних повноважень, правомочного на проведення контрольно-наглядового заходу у сфері використання природних ресурсів, забруднення навколишнього природного середовища впродовж п'яти календарних днів після вручення</i></p>
---	--	---

		<i>експертного висновку суб'єкту господарювання.</i>
Закон України «Про охорону навколишнього природного середовища» від 25 червня 1991 року № 1264-ХІІ (Відомості Верховної Ради України. 1991ю № 41. Ст.546)		
<p>Стаття 10. Гарантії екологічних прав громадян</p> <p>Екологічні права громадян забезпечуються:</p> <p>а) проведенням широкомасштабних державних заходів щодо підтримання, відновлення і поліпшення стану навколишнього природного середовища;</p> <p>б) обов'язком центральних органів виконавчої влади, підприємств, установ, організацій здійснювати технічні та інші заходи для запобігання шкідливому впливу господарської та іншої діяльності на навколишнє природне середовище, виконувати екологічні вимоги при плануванні, розміщенні продуктивних сил, будівництві та експлуатації об'єктів економіки;</p> <p>в) участю громадських організацій та</p>	<p>Доповнити частину першу статтю 10 Закону України «Про охорону навколишнього природного середовища» пунктом «ж» наступного змісту: <i>«публічним правонаступництвом органів центральної виконавчої влади, їх територіальних управлінь та місцевого самоврядування як суб'єктів, зобов'язаних на виконання адміністративних актів у сфері охорони навколишнього природного середовища».</i></p>	<p>Стаття 10. Гарантії екологічних прав громадян</p> <p>Екологічні права громадян забезпечуються:</p> <p>а) проведенням широкомасштабних державних заходів щодо підтримання, відновлення і поліпшення стану навколишнього природного середовища;</p> <p>б) обов'язком центральних органів виконавчої влади, підприємств, установ, організацій здійснювати технічні та інші заходи для запобігання шкідливому впливу господарської та іншої діяльності на навколишнє природне середовище, виконувати екологічні вимоги при плануванні, розміщенні продуктивних сил, будівництві та експлуатації об'єктів економіки;</p> <p>в) участю громадських організацій та</p>

<p>громадян у діяльності щодо охорони навколишнього природного середовища;</p> <p>г) здійсненням державного та громадського контролю за додержанням законодавства про охорону навколишнього природного середовища;</p> <p>д) компенсацією в установленому порядку шкоди, заподіяної здоров'ю і майну громадян внаслідок порушення законодавства про охорону навколишнього природного середовища;</p> <p>е) невідворотністю відповідальності за порушення законодавства про охорону навколишнього природного середовища;</p> <p>є) створенням та функціонуванням мережі загальнодержавної екологічної автоматизованої інформаційно-аналітичної системи забезпечення доступу до екологічної</p>		<p>громадян у діяльності щодо охорони навколишнього природного середовища;</p> <p>г) здійсненням державного та громадського контролю за додержанням законодавства про охорону навколишнього природного середовища;</p> <p>д) компенсацією в установленому порядку шкоди, заподіяної здоров'ю і майну громадян внаслідок порушення законодавства про охорону навколишнього природного середовища;</p> <p>е) невідворотністю відповідальності за порушення законодавства про охорону навколишнього природного середовища;</p> <p>є) створенням та функціонуванням мережі загальнодержавної екологічної автоматизованої інформаційно-аналітичної системи забезпечення доступу до екологічної</p>
---	--	---

інформації.		інформації; ж) <i>публічним правонаступництвом органів центральної виконавчої влади, їх територіальних управлінь та місцевого самоврядування як суб'єктів, зобов'язаних на виконання адміністративних актів у сфері охорони навколишнього природного середовища.</i>
-------------	--	--

Проект Закону України «Про оптимізацію механізму забезпечення реалізації та захисту суб'єктивних публічних екологічних прав особи»

Верховна Рада України постановляє:

I. Внести зміни до таких законодавчих актів України:

1. до **Кодексу адміністративного судочинства України (Відомості Верховної Ради України. 2005. № 35-36, № 37. Ст.446):**

доповнити статтею 46-1 «Множинність сторін у публічно-правовому позові» такого змісту:

«З метою забезпечення належного рівня виконання рішення суду адміністративний позов може бути пред'явлений декількома позивачами чи до декількох відповідачів.

Підставами для виникнення процесуальної співучасті у публічно-правовому спорі є:

1) здійснення публічно-владних управлінських функцій у спірних відносинах декількома суб'єктами владних повноважень;

2) предметом позовних вимог є захист публічного інтересу, що пов'язується із забезпеченням реалізації однорідних прав та обов'язків;

3) спільність підстави виникнення прав та обов'язків декількох позивачів або відповідачів»;

2. До Закону України «Про доступ до публічної інформації» (**Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2011, № 32, ст. 314**):

- доповнити статтю 14 частиною другою наступного змісту:

«Інформація про здійснення функції державного нагляду (контролю) у сфері господарської діяльності, пов'язаної із забрудненням довкілля, погіршенням їх стану та якості відноситься до категорії публічної інформації, та підлягає оприлюдненню на офіційних інтернет-ресурсах центральних органів виконавчої влади у сфері охорони навколишнього

природного середовища».

3. До Кодексу України про адміністративні правопорушення (Відомості Верховної Ради Української РСР (ВВР) 1984, додаток до № 51, ст.1122):

- доповнити статтю 91-5 частиною третьою такого змісту:

«неврахування у встановленому порядку результатів оцінки впливу на довкілля при прийнятті рішення про провадження планованої діяльності, - тягнуть за собою накладення штрафу на посадових осіб від трьохсот до п'ятисот неоподатковуваних мінімумів доходів громадян».

4. до Закону України «Про основні засади державного нагляду (контролю) у сфері господарської діяльності» (Відомості Верховної Ради України. 2007. № 29. Ст.389):

доповнити статтю 7 частиною 12

«12. Результати здійснених планових та позапланових перевірок мають бути розміщені на офіційному інтернет-сайті суб'єкта владних повноважень, правомочного на проведення контрольно-наглядового заходу у сфері використання природних ресурсів, забруднення навколишнього природного середовища впродовж п'яти календарних днів після вручення експертного висновку суб'єкту господарювання».

5. до Закону України «Про охорону навколишнього природного середовища» від 25 червня 1991 року № 1264-ХІІ (Відомості Верховної Ради України. 1991ю № 41. Ст.546):

доповнити частину першу статтю 10 Закону України «Про охорону навколишнього природного середовища» пунктом «ж» наступного змісту:
«публічним правонаступництвом органів центральної виконавчої влади, їх територіальних управлінь та місцевого самоврядування як суб'єктів, зобов'язаних на виконання адміністративних актів у сфері охорони навколишнього природного середовища».

II. Прикінцеві та перехідні положення

1. Цей Закон набирає чинності з дня його опублікування.

**Пояснювальна записка щодо прийняття проекту Закону України
«Про оптимізацію механізму забезпечення реалізації та захисту
суб'єктивних публічних екологічних прав особи»**

1. Обґрунтування необхідності прийняття Закону України «Про оптимізацію механізму забезпечення реалізації та захисту суб'єктивних публічних екологічних прав особи»

Необхідність забезпечення ефективного і безпечного використання природних ресурсів в Україні, недостатня розробленість теоретичних положень щодо управлінської складової державної політики з цих питань, недосконалість її правового регулювання обумовлюють актуальність оптимізації адміністративно-правових засад публічного управління у сфері використання природних ресурсів.

Загальні питання адміністративно-правового регулювання публічного управління в різних сферах і галузях, включаючи використання природних ресурсів, були предметом досліджень багатьох вітчизняних адміністративістів, зокрема В. Б. Авер'янова, О. Ф. Андрійко, К. К. Афанасьєва, О. М. Бандурки, В. М. Бевзенка, Ю. П. Битяка, Л. Р. Білої-Тіунової, М. Ю. Віхляєва, В. М. Гаращука, Є. А. Гетьмана, І. П. Голосніченка, І. С. Гриценка, Н. Л. Губерської, Є. В. Додіна, Т. Є. Кагановської, Р. А. Калюжного, С. В. Ківалова, Л. П. Коваленко, Н. В. Коваленко, І. Б. Коліушка, Т. О. Коломoeць, В. К. Колпакова, А. Т. Комзюка, О. В. Константого, С. О. Кузніченка, О. В. Кузьменко, Є. В. Курінного, М. В. Лошицького, Д. М. Лук'янця, П. С. Лютікова, Р. С. Мельника, О. І. Миколенка, О. М. Музичука, Н. Р. Нижник, О. І. Остапенка, Д. В. Приймаченка, А. О. Селіванова, В. П. Тимощука, М. М. Тищенко, Х. П. Ярмакі та ін.. Проте в наш час відсутні праці, в яких би комплексно аналізувались проблеми визначення адміністративно-правових засад забезпечення реалізації та захисту суб'єктивних публічних екологічних прав.

2. Цілі і завдання змін до нормативно-правових актів

Завданням проекту є удосконалення механізму застосування заходів захисту права людини на безпечне довкілля.

3. Загальна характеристика та основні положення змін до нормативно-правових актів

З метою удосконалення механізмів адміністративної відповідальності внести зміни до таких законодавчих актів України:

1. до Кодексу адміністративного судочинства України (Відомості Верховної Ради України. 2005. № 35-36, № 37. Ст.446):

доповнити статтею 46-1 «Множинність сторін у публічно-правовому позові» такого змісту:

«З метою забезпечення належного рівня виконання рішення суду адміністративний позов може бути пред'явлений декількома позивачами чи до декількох відповідачів.

Підставами для виникнення процесуальної співучасті у публічно-правовому спорі є:

- 1) здійснення публічно-владних управлінських функцій у спірних відносинах декількома суб'єктами владних повноважень;*
- 2) предметом позовних вимог є захист публічного інтересу, що пов'язується із забезпеченням реалізації однорідних прав та обов'язків;*
- 3) спільність підстави виникнення прав та обов'язків декількох позивачів або відповідачів»;*

2. До Закону України «Про доступ до публічної інформації» (Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2011, № 32, ст. 314):

- доповнити статтю 14 частиною другою наступного змісту:

«Інформація про здійснення функції державного нагляду (контролю) у сфері господарської діяльності, пов'язаної із забрудненням довкілля,

погіршенням їх стану та якості відноситься до категорії публічної інформації, та підлягає оприлюдненню на офіційних інтернет-ресурсах центральних органів виконавчої влади у сфері охорони навколишнього природного середовища».

3. До Кодексу України про адміністративні правопорушення (Відомості Верховної Ради Української РСР (ВВР) 1984, додаток до № 51, ст.1122):

- доповнити статтю 91-5 частиною третьою такого змісту:

«неврахування у встановленому порядку результатів оцінки впливу на довкілля при прийнятті рішення про провадження планованої діяльності, - тягнуть за собою накладення штрафу на посадових осіб від трьохсот до п'ятисот неоподатковуваних мінімумів доходів громадян».

4. до Закону України «Про основні засади державного нагляду (контролю) у сфері господарської діяльності» (Відомості Верховної Ради України. 2007. № 29. Ст.389):

доповнити статтю 7 частиною 12

«12. Результати здійснених планових та позапланових перевірок мають бути розміщені на офіційному інтернет-сайті суб'єкта владних повноважень, правомочного на проведення контрольно-наглядового заходу у сфері використання природних ресурсів, забруднення навколишнього природного середовища впродовж п'яти календарних днів після вручення експертного висновку суб'єкту господарювання».

5. до Закону України «Про охорону навколишнього природного середовища» від 25 червня 1991 року № 1264-ХІІ (Відомості Верховної Ради України. 1991ю № 41. Ст.546):

доповнити частину першу статтю 10 Закону України «Про охорону навколишнього природного середовища» пунктом «ж» наступного змісту: *«публічним правонаступництвом органів центральної виконавчої влади, їх територіальних управлінь та місцевого самоврядування як суб'єктів,*

зобов'язаних на виконання адміністративних актів у сфері охорони навколишнього природного середовища».

4. Стан нормативно-правової бази у даній сфері правового регулювання

Вимагається внесення змін до Кодексу адміністративного судочинства України, Кодексу України про адміністративні правопорушення, Закону України «Про звернення громадян», Закону України «Про доступ до публічної інформації», «Про основні засади державного нагляду (контролю) у сфері господарської діяльності».

Реалізація положень поданого законопроекту внесення змін до інших законів не потребує.

5. Фінансово-економічне обґрунтування

Реалізація положень законопроекту не впливатиме на видаткову та прибуткову частини державного або місцевих бюджетів.

6. Обґрунтування очікуваних соціально-економічних, правових та інших наслідків застосування законопроекту після його прийняття

Реалізація норм законопроекту призведе до належного рівня законодавчої техніки, оптимізує реалізацію механізмів застосування заходів адміністративно-правової охорони права на безпечне довкілля.

Проректор з наукової роботи ЗНУ

М. Васильчук

2020 р.

АКТ

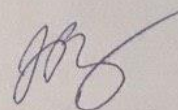
про впровадження результатів дисертаційних досліджень Барліта Антона Юрійовича тему «Адміністративно-правовий механізм реалізації та захисту суб'єктивних публічних екологічних прав» у навчальний процес, науково-дослідну діяльність юридичного факультету Запорізького національного університету

Комісія у складі заступника декана юридичного факультету к.ю.н., доцента Верлос Н.В., завідувача кафедри адміністративного та господарського права д.ю.н., професора Колпакова В.К., заступника декана з наукової роботи юридичного факультету, к.ю.н. Пелех І.В. склала цей акт про те, що результати дисертаційної роботи Барліта Антона Юрійовича на тему «Адміністративно-правовий механізм реалізації та захисту суб'єктивних публічних екологічних прав», поданої на здобуття наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю 081 «Право» галузі знань 08 «Право», впроваджено у навчальний процес, а саме при викладанні навчальних дисциплін «Адміністративне право», «Адміністративно-процесуальне право», «Теорія адміністративно-деліктного права», «Актуальні проблеми нормотворчої діяльності» для здобувачів першого, другого та третього рівнів вищої освіти, при підготовці навчально-методичних робіт, а також використовуються у науково-дослідній діяльності юридичного факультету Запорізького національного університету при підготовці та проведенні аудиторних занять, організації, проведенні наукових заходів, при підготовці наукових, науково-практичних робіт, тез, статей, кваліфікаційних та конкурсних робіт, при виконанні тематичних наукових робіт на госпрозрахунковій та держбюджетній основі, а також у діяльності

Навчально-наукової лабораторії дослідження проблем службового права
Національної академії правових наук України.

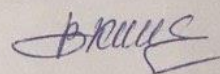
Члени комісії:

к.ю.н., доцент,
заступник декана з навчальної роботи

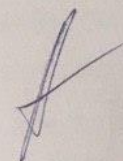
Н.В. Верлос

д.ю.н., професор,
завідувач кафедри адміністративного
та господарського права

В.К. Колпаков

к.ю.н.,
заступник декана з наукової роботи

І.В. Пелех

Голова Дніпропетровського
окружного адміністративного суду
А. О. Коренев

„18” 01 2021 р.

АКТ

„18” 01 2021 р.

м. Дніпро

№ 125

Про впровадження у практичну діяльність Дніпропетровського окружного адміністративного суду основних результатів дисертації Барліта Антона Юрійовича «Адміністративно-правовий механізм реалізації та захисту суб'єктивних публічних екологічних прав» на здобуття наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю 081 «Право»

уклала комісія у складі:

заступник керівника апарату
Дніпропетровського окружного
адміністративного суду –В. Г. Гречана

суддя Дніпропетровського окружного
адміністративного суду, к.ю.н.
Тулянцева І.В.

про те, що основні результати дисертації Барліта Антона Юрійовича «Адміністративно-правовий механізм реалізації та захисту суб'єктивних публічних екологічних прав» відповідають потребам судової практики з розгляду та вирішення адміністративних спорів.

Дисертацію виконано в межах планів наукових досліджень Запорізького національного університету на 2015–2019 рр., комплексних наукових проектів «Основні напрямки удосконалення законодавства України в умовах євроінтеграційних процесів» (номер державної реєстрації 0115U00710) і «Дослідження основних напрямків реформування законодавства України в контексті глобалізаційних процесів» (номер державної реєстрації 0111U008532). Дисертація виконана в межах реалізації Указу Президента

0111U008532). Дисертація виконана в межах реалізації Указу Президента України «Про затвердження Національної стратегії у сфері прав людини» від 25 серпня 2015 р. № 501/2015, сприяє реалізації Антикорупційної стратегії в Україні на 2014–2017 рр., Стратегії реформування державного управління України на 2016–2020 рр., затвердженої Розпорядженням Кабінету Міністрів України від 24 червня 2016 р. № 474, Стратегії реформування судоустрою, судочинства та суміжних правових інститутів на 2015–2020 рр., схваленої Указом Президента України від 20 травня 2015 р. № 276/2015, Стратегії розвитку інформаційного суспільства в Україні, схваленої Розпорядженням Кабінету Міністрів України від 15 травня 2013 р. № 386-р., а також положень Стратегії державної екологічної політики України на період до 2030 року, затвердженої Законом України від 28 лютого 2019 р. № 2697-VIII.

Висновок, досягнутий А.Ю. Барліта при виконанні дисертаційної роботи, щодо визначеного триваючого характеру порушень суб'єктивних публічних екологічних прав, на підставі чого обґрунтовано недоцільність застосування шестимісячного строку позовної давності для реалізації права особи на подання адміністративного позову, заслуговує на позитивну оцінку та впровадження у практичну діяльність Дніпропетровського окружного адміністративного суду України.

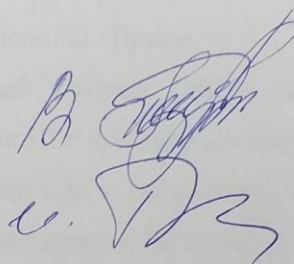
Впровадження основних результатів дисертації А.Ю. Барліта, зокрема таких наукових публікацій у фахових виданнях, як:

1. Барліт А.Ю. Суб'єктивні публічні права як складова адміністративно-правового статусу приватної особи. *Вісник Запорізького національного університету. Серія Юридичні науки*. 2020. №3. С. 70-77.
2. Barlit A.Yu. Subjective public rights in the system of personal rights. *Visegrad Journal on Human Rights*. 2020. № 3. Т. 1. С. 19-25.
3. Барліт А.Ю. Поняття та зміст суб'єктивних публічних екологічних прав. *Юридичний бюлетень*. 2020. № 13. С. 93-100.
4. Барліт А.Ю. Адміністративно-правові засади реалізації суб'єктивних публічних екологічних прав. *Юридичний бюлетень*. 2020. № 14. С. 145-152.
5. Барліт А.Ю. Правова природа суб'єктивних публічних екологічних прав. *Новітні тенденції розвитку адміністративного права як науки, навчальної дисципліни та галузі права* : матеріали міжнародної науково-практичної конференції, м. Харків, 23 вересня 2020 р. Одеса : Видавничий дім «Гельветика», 2020. С. 9-11.

6. Барліт А.Ю. Міжнародний та зарубіжний досвід нормативного регулювання суб'єктивних публічних екологічних прав. *Правова освіта та правова наука в умовах сучасних трансформаційних процесів*: матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції, м. Запоріжжя, 20 листопада 2020 року / за заг. ред. Т.О. Коломоєць. Запоріжжя: ЗНУ, 2020. С. 61-62.

сприятиме пошуку ефективних шляхів впровадження реалізації судової реформи в Україні, оптимізації процедури вирішення та розгляду публічно-правових спорів у сфері захисту суб'єктивних публічних екологічних прав. Відповідно, теоретичні і практичні результати зазначеної науково-дослідної роботи свідчать про актуальність та практичну значимість виконаного дослідження.

Члени комісії:

В. Г. Гречана

І.В. Тулянцева

ЗАТВЕРДЖУЮ

Перший проректор НТУ

«Дніпровська політехніка»

О.О. Азюковський

з грудня 2020 р.

«10» грудня 2020 р.

м. Дніпро

№ 157

про впровадження у науково-дослідну діяльність та навчальний процес НТУ «Дніпровська політехніка» основних результатів дисертації Барліта Антона Юрійовича «Адміністративно-правовий механізм реалізації та захисту суб'єктивних публічних екологічних прав» на здобуття наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю 081 «Право»

уклала комісія у складі: Грищак С.В. – директора Інституту гуманітарних і соціальних наук НТУ «Дніпровська політехніка», кандидата технічних наук, доцента; Школи С.М. – завідуючого кафедрою публічного права, кандидата юридичних наук, доцента; Легези Ю.О. – професора кафедри цивільного, господарського та екологічного права, доктора юридичних наук, професора.

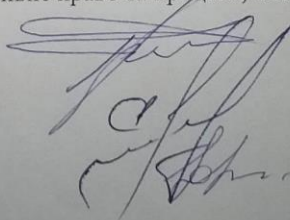
Комісія відповідно до Порядку державної реєстрації та обліку відкритих науково-дослідних, дослідно-конструкторських робіт і дисертацій у системі вищих навчальних закладах України, затвердженого наказом МОН України «Про затвердження Порядку державної реєстрації та обліку відкритих науково-дослідних, дослідно-конструкторських робіт і дисертацій» від 27 жовтня 2008 року № 977 склала цей акт з приводу того, що комісією розглянуто результати дисертаційного дослідження Барліта Антона Юрійовича «Адміністративно-правовий механізм реалізації та захисту суб'єктивних публічних екологічних прав» у вигляді наукових статей:

1. Барліт А.Ю. Суб'єктивні публічні права як складова адміністративно-правового статусу приватної особи. *Вісник Запорізького національного університету. Серія Юридичні науки.* 2020. №3. С. 70-77.

2. Barlit A.Yu. Subjective public rights in the system of personal rights. *Visegrad Journal on Human Rights*. 2020. № 3. Т. 1. С. 19-25.
3. Барліт А.Ю. Поняття та зміст суб'єктивних публічних екологічних прав. *Юридичний бюлетень*. 2020. № 13. С. 93-100.
4. Барліт А.Ю. Адміністративно-правові засади реалізації суб'єктивних публічних екологічних прав. *Юридичний бюлетень*. 2020. № 14. С. 145-152.
5. Барліт А.Ю. Правова природа суб'єктивних публічних екологічних прав. *Новітні тенденції розвитку адміністративного права як науки, навчальної дисципліни та галузі права* : матеріали міжнародної науково-практичної конференції, м. Харків, 23 вересня 2020 р. Одеса : Видавничий дім «Гельветика», 2020. С. 9-11.
6. Барліт А.Ю. Міжнародний та зарубіжний досвід нормативного регулювання суб'єктивних публічних екологічних прав. *Правова освіта та правова наука в умовах сучасних трансформаційних процесів*: матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції, м. Запоріжжя, 20 листопада 2020 року / за заг. ред. Т.О. Коломоєць. Запоріжжя: ЗНУ, 2020. С. 61-62.

Комісія вважає, що представлені наукові статті, отримані на основі проведеного дослідження, мають необхідний теоретичний і методологічний рівень та практичну значимість і були враховані кафедрами ННІ гуманітарних і соціальних наук НТУ «Дніпровська політехніка» при проведенні наукового дослідження за темою: «Забезпечення прав і свобод людини у діяльності органів публічної адміністрації», організації викладання таких навчальних дисциплін, як «Адміністративне право та процес», «Екологічне право».

Члени комісії:

С.В. Гришак

С.М. Школа

Ю.О. Легеза